



adı **batmaz**

BATA ÇIKA YOL ALIR

1970 Başlarında Yatağanlılar

İÇİNDEKİLER

Editör • Mustafa Nadir Önay	3
Yatağan Medresesi'nden bir belge • Tuncer Baykara	4
Dedem Ali Kaya • Latif Kaya	5
Bisiklet • Sadrettin Şenel	7
Bir Fotoğraf Bir Hatıra - Öğrencilikte site yurdu günleri • Yusuf Şenel	15
Bir kasabanın anlatılmamış öyküsü • Refik Karakaya	18
Geçmiş zaman olur ki... • Latif Kaya	25
Dedem Hacı Karacaoğlu Osman • Cihan Baykara	27
Dünya bıçakçılık başkenti: Yatağan • Mustafa Karakaya	32
Erkan Ağabey • Prof. Dr. M. Arif Akşit	35
Dedesil Ovası • Veli Aykar	37
Bir terennüm: TV'de bir konuşma • İbrahim Akman	39
Tavaslı Hafız Sarı Emin Hoca • Süleyman Karakulluk	46
Yatağan'da asar/Hisar gezi ve incelemesi • Tuncer Baykara	49
Balat'lı Molla Turgut Çelebi'nin anlattığı Yatağan • Yaşar Çağbayır	51
Kendi anlatımı ile Kamil Baykara'nın hatıralarından seçmeler • Tarık Baykara	53
Damardında oturmak • Latif Kaya	57
Bosna seyahati • Kâmil Gökalp	59
İhanet etmeyen tek kişi: Deli	70
Balıksız deniz • Hüseyin Yavuzer	71
Çıntar ve top tarhana • Mustafa Kütükcü	73
Acıpayam ile ilgili Kitaplar • Hasan Kallımcı	75

Denizli - Yatağan ve Çevresi Yayın Organı
Tarih Kültür Folklor Dergisi

Yıl: 31 Sayı: 29 Cilt: 2 (Yeni Dönem Sayı: 5)

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Rasim Aytin

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Nadir Önay

Yayın Kurulu
Mustafa Karakaya, Prof. Dr. Tarık Baykara,
Mustafa Nadir Önay, Rasim Aytin

Tasarım-Uygulama
birinciajans

Görsel Yönetmen
Yakup Tutum

Kapak Fotoğrafı: Ramazan Ergen

Web: www.yatagandergi.com

www.yatagandergisi.tr.gg

E-Postalarımız: yatagandergisi@gmail.com
onaymusna@gmail.com-zeybek381@hotmail.com

Para ile satılmaz!

© Dergideki yazıların fikri sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kapak Fotoğrafındakiler:

Sağdan itibaren: Gullam Mustafa Aydın, Aydın Baykara, Terzi Mehmet Karakaya.

**Mustafa
Nadir
ÖNAY**

Genel Yayın
Yönetmeni

YATAĞAN BİR HAZİNE DİR

Her ne kadar çok önemli olmakla birlikte Yeşilyuva (Gaysar) gibi yakınlarda ve Asar ile Yüreğil sırtlarında antik döneme ait bir takım kalıntılara rastlansa da Yatağan binli yıllardan sonra buralara gelen Müslüman Türkler'in kurduğu bir yerleşim yeridir. Ve Anadolu'da onlarca örneğini gördüğümüz orijinal Türk yerleşimlerinin güzel bir numunesidir.

Bilinen 800 yılı aşkın sürede yaşayanlar buralara kendi kültürlerinin damgasını vurmuştur. Her bir karışında bunu hissederiz. En öncelikli olarak fark edilen şey yer adlarıdır. Bir yerin vatan olmasının birinci şartı oraya kendi adlarınızla hitap etmektir. Yatağanlılar çağlar boyunca oturdukları bu toprakları kendi kullandıkları tabirlerle işaretlemişler ve öylece bellemişlerdir. Turba, Bağ yanı, Sakarca, Çal Dağı, Kurşun Tepesi, Namazlar Çamı, Yokuş Başı, Uluyol, Çakırın Çevrek, Çeşme Bağ, Yaka Mahallesi, Pazaryeri, Cuma alanı, Medirse, Çamlık, Cula Bunarı, Yeni Bunar, Hacı Bekir Çeşmesi, Şavkı Hoca Suyu, Orta Cami, Tekke Ardı, Davut Tarlası, Köy Yeri gibi yüzlerce belki de binlerce adlandırmayla Türkçe'nin mührünü vurmuşlardır.

Bu hiç şüphesiz büyük bir zenginliktir. Fakat asıl büyük zenginlik bu isimlerin geri planında yatan büyük kültürdür. Asıl onlara ulaştığımız zaman toprak vatanlaşır. Çünkü oradan milletin hafızasına ve

yaşayan varlığına ulaşırız. Mesela Sakarca'ya acaba neden Sakarca dedik, Davut Tarlası ne zaman Davut Tarlası oldu, bunun gerisindeki hikâye nedir? Şavkı Hoca kimdi ve bu su nereden, nasıl geldi?

Uluyol'a neden Ulu Yol diyerek Aygıt Yol'dan ayırdık. Bu yol bizi nereden nereye ulaştırıyordu da Uluyol oldu. Köy Yeri'nde hangi köy vardı da köy yeri dendi. Cumaalanı'nda neler yaşandı?

Bunun gibi daha yüzlerce binlerce soruya bilgiyle cevap verdiğimiz zaman bu toprak hatıralarıyla yeşeren bir vatan olur.

Daha önemli bir şey daha vardır. Yüzyıllardır bu topraklarda yaşayanlar. Bugünkü nesillerin dedeleri. En önemli şey onlar ve bıraktıkları hatıralardır. Sadece mezarları ve mezar taşları değil. İşte böyle yer adlarında, masallarında, bilmecelelerinde, atalar sözlerinde bize aktardıkları hazinelerle. Çünkü bugün kullandığımız bütün bu isimlendirmeleri o insanlar yaptı. O insanları ulaşabildiğimiz bütün bilgilerle tanımak bilmek gerekir.

Dergide yaptığımız ve yapmak istediğimiz budur. Sadece geçmiş değil günümüzde yaşayanlar da Yatağan'ın değeridir. Yarın onlar da tarih olacaktır. Onun için yaşayan değerlerimizi hakkıyla tanımak ve tanıtmak ve gelecek nesillere bırakmak da boynumuzun borcudur.

Katkı veren bütün yazarlarımıza en kalbi şükranlarımızı sunuyoruz.

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle...

YATAĞAN MEDRESESİ'NDEN BİR BELGE

Tuncer BAYKARA

Prof. Dr. Tuncer Baykara'nın "1966 Eylül ayında Medirse kitaplarını gözden geçirdiğimde, elime geçen bu belge, hiç olmazsa metni kaybolmasın diye gönderiyorum." notuyla ilettiği belgeyi sizlere sunuyoruz.

Dairede olan talebegâna ihtarat, (taş)ra çıkmayub dersiyle meşgul bulunacak, su getirmek, helaya gitmek kat'iyen memnu' ufak mollalar...

büyüklerine sual ve terbiye olunacaktır
... taşra çıkmayub badetdua edeb ile hücrelerine gidib dersiyle meşgul olacak böylece her...

hocası mes'ul olacaktır

üçüncü madde,3 Camii şerifde ufaklar ileri safa geçmeyüb...

kılar iken girüde kılub farz kılınan mahal-le varacaktır

Dördüncü madde 4 Yatsudan sonra ...

bulunmayacaktır

Beşinci madde 5 Köylü talebesi ahşam sonu evlerine gitmeyüb hücrelerinde bulunacaklar

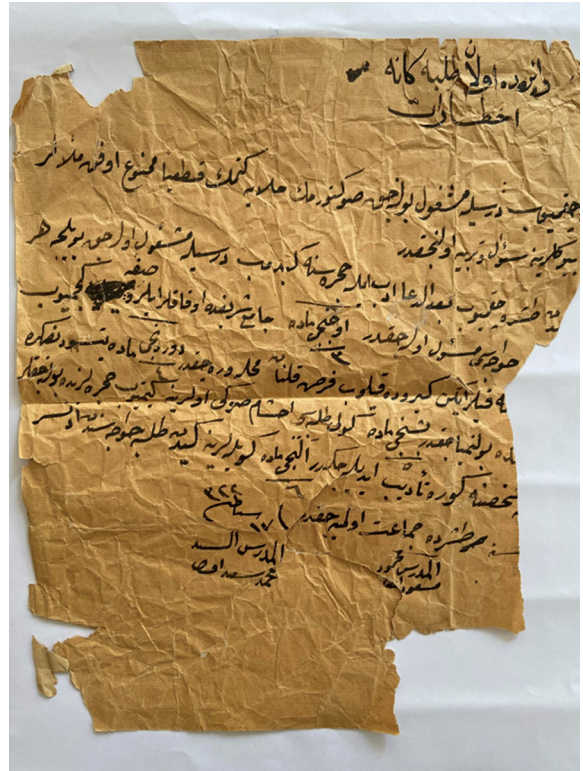
şahsına ? göre tedib edilecektir

Altıncı madde 6 Köylere giden talebe hocasından izinsiz

sana? taşrada cemaat olmayacaktır

fi 17 Şubat 322/(1mart 1905)

El-Müderriş Mahmud Mesud Efendi



DEDEM ALİ KAYA

LATİF KAYA



Ortada Tüccar Hacıkeyler'in Ali efendi. Sağda Hilmi Kaya solda daha küçük olan Mustafa Kaya

Evlatları iki kız dört oğlandır. Kızları, Mümtaz Hoca eşi Zeliha, Curabey eşi Kamile'dir. Oğlanları ise hep çift isimlidir İbrahim Ethem, Hüseyin Hilmi, Mustafa Asım, İsmail Hakkı'dır. Resimde ortada dedem fesli olan Hüseyin Hilmi, küçük olan Mustafa Asım'dır.

Mustafa'dan olma Hatice'den 1. 7. 1881 yılında dünyaya gelen dedem Ali Kaya. Sert görümlü, disiplinli, düzenli, titiz her şeyin en güzel, en iyi ve faydalı olmasını prensip edinen, babasından kalan serveti harcamış bize genlerinden gelen muhakeme, faydalı olma ve düzenli olmayı bırakmıştır.

Yatağan 1927 yılında belediyelik olmuştur. İlk belediye başkanı Mustafa oğlu Ali Kaya'dır.

Köyde köşe başlarına kuyular kazdırmıştır. Öküz, at, eşek hayvanların kaba pisliklerini kuyulara attırmış, yol üzerinde bıraktırmamıştır. Hayvan sahipleri yanlarında kaba pislikleri koyacak kap taşımışlardır. Affedersiniz çocukluğumda harman döğülürken öküz ve atların pisliği için de hayvanların arkasına tutulan hayvan ona pislediği bir kap bulunur (botlangeç) bir kenara boşaltılırdı.

Bilhassa çocukların temizliğine çok özen gösterirmiş. Bunu özellikle dedemi ve bannemi rahmet ve sevgiyle anan Apalıza-de İsmail Efendi kızı Hacı Hayriye Altıntaş'ın kendisinden defalarca dinledim. Hacı Hayriye Altıntaş "çocukken Hacı Bekir bubamın evinden Cüneytlen Sadık dayıma giderken Sarayın önünden geçerken Ali dayım çağırır gel bakalım hafızın kızı der, tırnaklarımı keser, hanımı Gülsüm teyzemi çağırır çocuğun başında bit varsa temizle, saçını düzelt sonra gitsin derdi. Gülsüm teyzemde çok merhametliydi hiç acıtmadan yavaş yavaş saçlarımı tarar varsa bitleri temizler elimi yüzümü yıkar sonrada elime dükkandan bir yiyecek verirlerdi galgiya galgiya giderdim. Sonra ben kızım Emineyi Hilmi'ye verdim" derdi.

Kapı önlerine kadınların oturmasını istemez kapıda ecnebler oturur, müslüman kadın evlerinin içinde oturur gelip geçen bakmasın dermiş. Sözünu dinlemeyenlere elindeki değnek ile vurmuş. "Ali dayımın haziran değneğini yersin dikkat et" derlermiş. Haziran değneği vurunca yaylanır vurduğu yeri kabartmış.

Yüreğil de Müftü Hoca milletvekili olmuş, yeni kahve takımı aldım buyrun kahve içelim demiş. Dedem ve arkadaşları birgün Yüreğil'e kahve içmeye gitmişler. Soğuklukda (balkon) otururken kahveler gelmiş ama eski fincanlarda, dedem tepsiyi almış bahçeye atmış "biz buraya eski fincanlardan değil yeni fincanlardan kahve içmeye geldik" demiş.

Tarla sürmeye gitmeyen çiftçiye niye gitmediğini sorarmış öküzünbiri öldü deyince " Garük bazarına inelim ben gavede eş dostla otururken sen öküzün dengini bul parasını öğren gel gavede benden al" dermiş. Öküzün ücretini ödermiş.

Hasta birini duyduğunda o eve biraz yiyecek gönderir akşam ziyaret edeceğim dermiş. Akşam gittiğinde ev düzenli ise nasihat eder şifa dilermiş. Ev düzensiz ise "burda sağlam hasta olur temiz tutun havalandırın" diye bağırırmış.

Şehir hayatını çok seven Ali Efendi, askerlik arkadaşına para gönderip Çınar ile Suluköprü arasından ve Pelitlibağ'dan tarla bağ bahçe aldırıştır. Dedem arkadaşına aldığı mız mız malları görelim deyince arkadaşı "sen bana para göndermedin ne malı görçen" demiş. Arkadaşı aldığı paraları inkar etmiş. O yıllarda alışverişe köyden gelen gidenlere dedemin adına tarla aldığını söyler dedemden para istermiş. O da asker arkadaşlığı itimadı üzerine de gönderirmiş. Sonunda kendisi gibi zannettiği arkadaş dedeme kazık atmıştır.

Hacıkeylen Saray*, alt kat dükkan ve odadan (oda denilen yer yolcuya ücretsiz konaklama yeri, misafirhanede diyebiliriz) müteşekkildir. Odaya gelen ticaret kervanının deve katarı Saray ile Hacıuslar Odası'na (İsa Tunçblek'in evinin karşısı) kadar uzarmış. Ticaret yapılır yardım edilirmiş.

Dedemin kardeşi Hatca halam kızı Küllülen Hacı Memedemin eşi Hacı Aşa halam biz dayımın çok ekmeğini yedik,Allah rahmet eylesin derdi. Ben dedemin zenginliğini sordum " oğlumuz üst katta oturduğu odanın kapının arkasında heybenin iki gözünde sarı lere (altın lira) ile doluydu" demişti. Ellialtı, elliye yedi yaşlarında iken hastalanmış İzmir'de hastanede ameliyat olmuş orada vefat etmiş ve Eşref Paşa Mezarlığına gömülmüştür.

Evlatları iki kız dört oğlandır. Kızları, Mümtaz Hoca eşi Zeliha, Curabey eşi Kamile'dir. Oğlanları ise hep çift isimlidir İbrahim Ethem, Hüseyin Hilmi, Mustafa Asım, İsmail Hakkı'dır. Resimde ortada dedem fesli olan Hüseyin Hilmi, küçük olan Mustafa Asım'dır.

Allah rahmet eylesin bizlerin ve onların kusurlarını affetsin mekanları cennet olsun. Nesillerini hayırlı uğurlu uzun ömürlü güzel insanlarla devam ettirsin. Amin.

**Burada adı geçen Hacıkeyler Sarayı'nı Abim Ali Kaya teferruatlı olarak Denizli Yatağan Dergisi'nin önceki sayılarına yazmıştır.*

BİSİKLET

SADRETTİN ŞENEL



Tütüncülük zor zanaattır. (Çizim: Şevki Demirkan)

Boylu boyunca tütün karığına uzanıp bir yatsam.

Bir uyusam, bir uyusam..

Sessizlik sarsa her bir yanı... Çıt çıkmasa.

Dünya, tüm evren sessizleşse.

Kurt kuş, börtü böcek, durmadan öten cırcır böceği sussa.

Yaprak bile kımıldamasa.

Dünya dönmeyi bıraksa,

Hiç bir şey düşünemez olsam.

Bir uyusam, bir uyusam, bir uyusam Hiç uyanmasam.

Hatta,

Bir ölsem.

Öldüğümde gözlerim açık kalsa. “Bu dünyaya doyamamış zavallı” Derlermiş. Desinler. Ben öldükten sonra.

Ben uyusam belimin ağrısı geçer mola?

Ben ölünce ya? Ölürsem belimin ağrısı geçer mi?

“Hadi, davranın yavrularım, tütünlerimiz yanmasın”

Anamın derdine bak!

Tütün yaprakları gece toplanır. Sıcakta yaprağı koparırsan tütün fidanı zedelenir. “Tütün kırmak” denir tütün yaprağı toplamaya. Kolay gibi görünse de her kişinin harcı değildir. Elin “kıvrak” olacak belinde kuvvetli. İki büküm karığın başından sonuna aynı pozisyonda gidersin. Karığın sonuna vardığında belin ikiye ayrıldı sanırsın. Sanki belinin ortasında koca bir değirmen taşı.

İlle de gözlerinde uyku. Gece yarısından sonra bir uyku basar ki. Yok, basmaz abanı üstüne, tam göz kapaklarına gelir oturur, çocuk vücudun dayanamaz olur. Eller tütün fidanının etrafında otomatik dolanır yaprak toplar, gözlerinde uyku...

Karığın sonuna geldiğinde yaprak demetini seleye koymaya belini doğrultursun. Aslında sen doğrulttuğunu sanırsın ama o iki büküm pozisyonun bozulmaz, o iki büküm pozisyonda gittiğinin farkına bile varmazsın. Doğrulmana izin vermez belindeki sinirler kaslar kemikler. Öylece geçersin öteki karığa.

Uluyol’da tarla icarladık. Tam altı dönüm tütün diktik. Dile kolay altı dönüm.

Aklı erenler, bu işi bilenler “Yapamazsın, edemezsin, işleyemezsin, gel “İncileli” söz dinle, çocukları perişan edersin, tütüncülük zor zanaat, etme eyleme, gel söz dinle” dediler anama, dinletemediler.

Tekke Ardında oturuyorduk. Komşular (Safırlar) köye ev yaptı, “Bağ Damı” olanlar geç gelip erken gitmeye başladı. (O yıllar “Yazlık” sözcüğü yoktu. Belki vardı da biz bilmiyorduk.) Bağda bahçede yazın oturmak üzere

yapılan yapılara bağ damı denirdi.) Yalnızlaştık Tekke Ardında. Kanal da yapıp yağmurda yaşta geçit vermez olunca anam babamı köy içinde ev yapmaya ikna etti. Köy içinde eve başladık. Kerpiç, kiremit, ustaydı ameleymdi, kapısı bacası, menteşesi sövesi Epey borca girdik, ne epey! Bir dünya.

Bir sabah kalktık ki, memlekette ihtilal olmuş.

Köyde bir tedirginlik. Arada bir Yeşilyuva’dan jandarmalar gelip birilerini götürüyor.

Babam Çameli de tahsildar. (O yıllar devletin görevlileri köy köy gezip vatandaşın vergilerini yerinde toplardı. Bu görevlilere tahsildar denirdi.) (Üç yıl da ailecek oturduk)) Çameli o yıllar binbeşyüz nüfuslu küçük bir yerleşim yeri. Otel-motel, han-hamam hak getire. Demokrat partinin iki güçlü milletvekiliinden biri Baha Akşit babamın köylüsü, çocukluk arkadaşı. Akrabası. Baha Akşit ve diğer milletvekili (Hamdi Sancar) Çameli’ne gelince bizim evde misafir kalırlardı. Haliyle evimize yerel partidaşları milletvekillerini ziyaret için gelir giderdi. (Babamın adı da “partili”ye çıkmıştı, galiba biraz da öyleydi) Zaten iki göz odamız vardı.. Baha (amca) gelince biz bir odaya tikişirdik. Gittiklerinde, kaldıkları odadan gelen gidenin bir hafta sigara kokusu çıkmazdı. Arkalarından anam babama kızar kavga ederlerdi. Çünkü arkalarından çarşafı falan anacığım çeşmeden sırtıyla getirdiği suyla elde yıkardı.

Kara haber tez duyulur. Çameli’nde ihtilal-cilerin ilk tutukladıkları babam olmuş.

Kaldı mı anam üç çocukla bir başına.

Anam cahil, yol bilmez iz bilmez. O yıllar köy kadınları öyle tek başına karar vermeye yetkin değil.

Cahil demek kör demek.

Babam hapse atıldı ya, köyde “partici” ye çıktı ya adımız. Bir iki aile dışında kimse selam vermez oldu köyde. Bizi gören yolunu değiştirir oldu. Öyle ya! Ya, onlar da damgalanırsa! Ya onlara da “partici” denirse!

Ya hu! Bu köy silme Demokrat Partiye oy vermiyor muydu? Bu köy silme Demokrat Partili değil mi? Eee! Ne demişler?

“Düşte gör!”

Hele bir düşte gör.

Kimden borç alalım da borçlarımızı kapatalım?

O yıllar halıcılık yeni, anam sanatkâr değil ki çakı bıçak yapsın. Sermaye yok ki yolculuk yapsın. (Köyün sanatkarlarının ürettiği çakı bıçak, makas, tarak, kırklık vs. gibi malları başka yörelerin pazarlarında panayırlarında satanlara “yolcu” denirdi) Zaten kadın başına o yıllar ne mümkün! Verimli tarlalarımız yok ki haşhaş ekelim, Gapız da Macar Deresinde kaçak barut yapmak olmaz, ekip işi. Reçberlik yapalım desek tarla-tapan gerek, öküz -saban gerek.

Bizim ailenin tütün dikme macerası mecburiyetten. Elimiz mecbur tütün dikeceğiz. Tütüncülük zor çok zor. Biliyoruz da el mecbur.

Tarlaya her diktiğinin yıl içinde karşılığını alırsın. Tütün hariç. Ekimden satıma tütüne tam on beş ay emek vermek gerekir. Dedim ya; Elimiz mecbur.

Diktik altı dönüm tütünü. Dikerken ta! Çıtlığın altındaki yol çatıdaki Kazım Çavuş’un çeşmeden ta! Uluyol’a eşek sırtında heybelerle koyduğumuz tenekelerdeki suyla can suyu verdik. Çift çapa yaptık. Tek bir fidanımızı danaburnu kesse ya! Kesmedi. Tek biri bile kurumadı. “Sırım” gibi. Bir boy attı ki! Herkes parmakla gösterir oldu. Ve sıra geldi kırmaya. Dikim de zordu çapa da ya,

Meğer “Turpun büyüğü heybede”ymiş!

Kuşluk tütün selelerini eşeğe yükler köye dönerdik. Kan çanağı gözlerimizde uyku. Eve gelince anamın ilk yaptığı ocağa koyduğu pilav tavaşının içine yağ su bulgur koyardı. Koşardı hayvan damına. “Onların ağzı dili yok söyleyemezler açlardır susuzlardır onlara bakmak gerek.” Derdi. Pilavı siniye yaydığı-

mız yufkanın üstüne boca ederdik. Yufkayı “banak” yapar yerdik. Yanında anamın meşhur yoğurdu. Gözlerimizde uyku. Ellerimizde tütün acısı. Ellerimizde zehir. Ellerimizi ne kadar yıkarsak yıkayalım tütün acısı çıkmazdı. Ama tütünün acısı yufkayla pilavın lezzetini yok edemezdi. O yufkayla pilav öyle lezzetli gelirdi ki!

Evlendiğimde bir gün eşime;

-Bulgur pilavı yapar mısın? Dedim. Maaş almaya başlayınca “pirinç pilavı”na terfi etmişim ama pirinç pilavı damak tadıma uymuyordu!! Yaptığı bulgur pilavında sanki bir şeyler eksikti. Yağı mı desem, tuzu mu desem. Eşim gücenir diye de korkuyorum. Dedim ki;

-Sen pirinç pilavı yapmaya alışkınsın ya bulgur pilavında bir şey unutmuş olabilir misin? Eşim özene bezene bir daha yaptı. İlh!! Gene bir şeyler eksikti. Bir şey demedim. Bir bayram köye geldiğimde anama;

-Ana bir bulgur pilavı yapsan. Anam pilavı yaptı.

Aaa!! Sanki anamın pilavında da eksik bir şeyler vardı. Dedim ki;

-Ana eşimin yaptığında da senin yaptığında da sanki bir şeyler eksik. Hani tütünden geldirdik sen yalaşap bir pilav yapardın yufkanın üstüne döker yerdik. Onun tadı yok yaptıklarınızda. Onun lezzeti yok. Ne koyardın o pilavın içine sen ana? Anam;

-Ay! oğlum, o pilavın içinde “yokluk” olurdu, “yoksulluk” olurdu. “i-rezillik!” olurdu. O pilav ondan tatlı gelirdi. O yıllar “bulduğunu ye!” yıllarıydı. Şimdi bulduğunu değil canının istediğini yıyorsun. Bu pilavlarda o tadı bulamazsın oğlum. Sen bundan sonra pirinç pilavı ye.

(O günlerden geri kalan; Damağımdaki o tat, bir de pilavı ekmekle yeme alışkanlığı. Pilavı ekmeksiz yiyemem hala.)

Pilavı yer yemez hemen tütün dizmeye başladık. Gözlerimizde uyku. Kırk-elli santimlik tütün iğnesi olur. Tütün yapraklarını tek tek iğneye dizersin ordan kargılara, (üç metrelik kamış) kargıya tutturulmuş iplere

aktarırdık iğnedeki tütünü. Önce gölgeye daha sonra kuruması için güneşe. Tarladan getirdiğiniz tütüne hemen bu işlemi yapmazsanız seledede ki tütün yaprakları havasız kalır, yanar. Değersizleşir. Emekleriniz boşa gider.

Zaten gece boyu tütün kırmışsınız geceki tütün karışına uzanıp yatırmak isteği bir depreşir ki. Sorma. Pilavı da yiyip rehavet de çökünce.

Şöyle kıvrılıvermek bir tarafa. Beş dakika gözlerini kapatırmak. Çok değil, beş dakika.

Anam yalvarır;

- Hadin yavrularım, hadi kızım, hadi oğlum, hadi tosunum tütünlerimiz yanmasın.

Duvara verirsın sırtını ki, duvar sırtın ile vücudun arasına set olsun. tütün dizmeye başlarsın.(Tütün yaprağını iğneye aktarmaya tütün dizmek denir.) Ruhun uyur, bedeninin uyur, gözlerin uyur, kulakların uyur, beyinin uyur bir tek vücudunda ellerin uyumaz. Devinimine devam eder. Otomatik olarak "el yordamıyla" "pata"dan (yaprak destesi) yaprağı alır iğneye geçirir. Bazen iğne dolar elin hareketi devam eder.

Sizin elinize tütün iğnesi battı mı hiç?

Bir ara saniyenin ölçülemeyecek bir diliminde ellerin de uyur. Vücuduna eşlik ediverir. Otomatik refleksi kaybolur. O an her şeyden kurtulursun. Yokluktan, yoksulluktan, yorgunluktan, dertlerinden. Her bir şeyden kurtulursun. Dünyanın hayhuyundan kurtulursun velhasıl. Gökyüzüne kanatlanır giderisin. Boşluğa. Sonsuzluğa.

Uyuyuvermek var ya, o uyuyuvermek! İşte tam o an; Bir 'Ahh!' çıkar ağzından. İstem-siz. O ah! ile uyanırsın, çevrendekiler uyanır, dünya uyanır gerçek dünyaya dönersin. Acı parmağının ucunda başlar

O nasıl bir acıdır! O nasıl bir zehirdir.

Kalakalırsın öylece. İğnenin ucuna toplanmış zehirin tüm vücuduna yayıldığını, vücudunun tüm zerresine ulaştığını duyumsarsın. Kaç çeşit acı hisseder insan? On, yüz, bin...

O zehirin acısı hepsinin toplamından fazladır. Her yerlerin acır. O iğne aslında parmağına batmaz, yüreğine batar. Yüreğin acır. Gözlerinden akan yaş fukaralığın göz yaşıdır. Çocukluğunu yaşayamamanın hincıdır. O göz yaşı öfkedir.

İsyandır.

Gözyaşı isyan olur mu? Demeyin. Başka türlüşünü bilmiyorsan elbette isyandır.

O anlık uykuda dünyanın en güzel rüyasını görürsün.

Ben de rüyamda bisiklete biniyordum. Benim de bisikletim vardı. Ne güzel rüyaydı Yarabbi!

O yıllar köyde hemen hemen herkesin bir bisikleti vardı. Benim yaşıtılarım babalarının abilerinin bisikletine binerdi. Bisikletlerini hangi takımı tutuyorsa onun renklerinde naylon şeritlerle bezerler donatırlardı. Bir de olmazsa olmaz çeşitli ses tonlarında ziller. İlle de havalı kornalar. Akşam üzeri köyün cadde ve sokakları bayram yeri. Zil sesleri ille de havalı korna sesleri. Bir köy dolusu bisikletli çocuk. Yukarı bucaktan Aşağı bucağa, Yakadan Çeşme bağa. Fır dönerlerdi bisikletli çocuklar. Köyün üstünde bulut gibi kırlangıç sürüşü çocuklara eşlik ederdi. Bu ritüel her akşam üzeri tekrarlanırdı. Evlerin bacaları üstündeki leylekler de katlırdı bu dans gösterisine. Bazı çocuklar seleye oturmaz orta profilin altından öteki pedalı kullanır yampiri yampiri sürerdi. Onun havası bir başkaydı.

Benim bisikletim yoktu. Çocukların bisiklet sürdüğü saatte ben perdenin arkasından üzgün onları seyredirdim. Anam söz vermişti.

- Tütünleri satalım, söz, sana bir "velespit" alacağım. (Yaşlılar bisiklete velespit derdi o yıllar.) Hem de en iyisinden, en güzelinden.

Benim de bir bisikletim olacaktı. Sessizce sevinirdim.(günümüz çocukları gibi sevinirken "yi hu!" "oley!" falan demeyi bilmezdik o yıllar. Sessizce sevinirdik.) İnsan sessizce sevinir mi? Sevinir. İçin içine sığmaz olur. Rüyana girer sevincin.

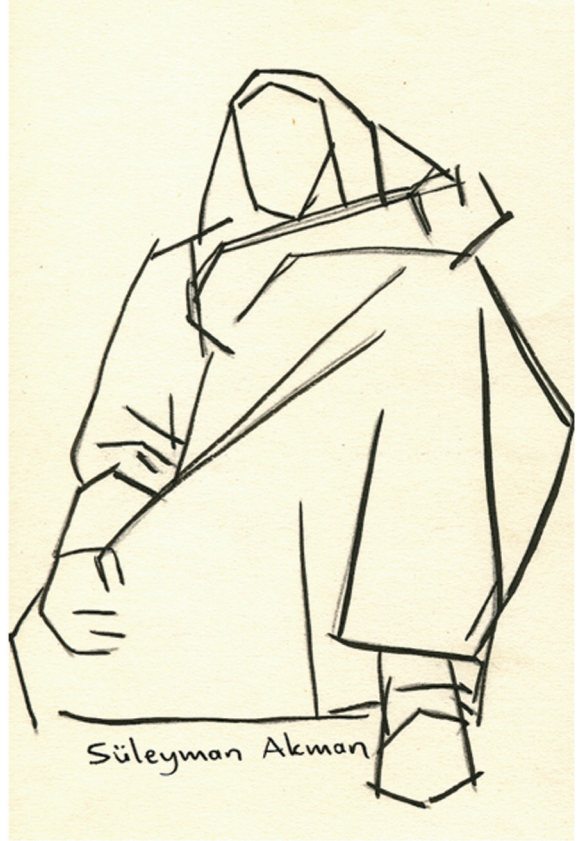
O yaz öyle geçti.

Bir tütünümüz oldu, bir tütünümüz oldu. Tevatür. Bakmaya doyamazsın merete. Sarı, sapsarı, altın sarısı.

Eylül gibi (Kızılhisardan) gelen "kalıpçı"lara balyalattık. Tam otuz altı balya. Adamlar;

- Teyze senin tütün gibi ova köylerin hiç birinde görmedik. Essah deyo. Töbosun senin tütün bir numara.

Acıpayam'ın girişinde hastanenin arkasında tekele ait koca bir hangar vardı. Tekel Acıpayam köylülerinin tütünlerini o hangarın önünde satın alırdı. Anamla bir sabah Hacıkeyler'in moturuna (traktör) tütün balyalarını yükledik. Tam otuz altı balya. Otuz altı umut. Evimizin borçları, ablama elbise, anama ayakkabı, babama hapishane harçlığı, bana bisiklet, yeni okul (bodiye) önlükleri, beyaz yaka, kalem silgi defter. Yazın kar şerbeti, kışın kestane. İlle de bisiklet. Hangarın önündeki tütün balyası sırasının arkasına biz de sıraladık. Sıradaki köylüler balyalarımıza bakıp "maşallah!" çektiler gıptaıyla. Tütün satmaya gelen köylülerin erkekleri tedirgin sigara içerler. Sırf heyecanları yatışsın diye. Tedirginlikleri en çok gözlerine yansır. Konuşurken gözlerini kaçırlılar. Arada bellerini tutarlar. Belki dikerken, çapalarken, kırarken o ağrıyan belleri hala ağrıyordur! Kadınlar bir araya toplaşır nereye koyacaklarını bilemedikleri ellerini kuşaklarına sokarlar. Belki o çatlamış elleri görünmesin diye! Kimbilir! Kadınların da gözlerinde tedirginlik vardır. Kıpır kıpır dudaklarında dua. Aslında tedirginliklerinin, korkularının nedeni; Tekelin tütün alım değerlendirme görevlisine "eksper" denir. Eksperler (nedense) hep çatık kaşlı olur. Hiç konuşmaz (Köylüyle "muhatap" olmaz yani!!) Bir üstten bakış. Bir hava, bir kibir. Sanki köylünün tütününü satın almıyor da dünyayı bağışlıyor. O derece yani. Ellerinde "kaşık" denilen tahta bir gereç vardır. Elindeki kaşığı tütün kalıbının içine bir daldırır. Amacı iyisini dışa kötüsünü içe mi



Süleyman Akman'ın çizimiyle bir Anadolu kadını...

yerleştirdiler, tütün kalıbının hepsi aynı kalitede mi. Değerlendirmek. Kalıbın içine bakar, kuru yaprağın birini eline alır ve bir sayı söyler. O söylediği rakam köylünün bir yıldan fazla emeğinin değeridir. Bir diyeceğine üç derse ne olur? Tütünün kilosunun "misal" beş lira yerine iki liradan alınacağı anlamını taşır. Şimdi anladınız mı eksper niye havallı! Köylünün-tüm ailesinin- bir yıldan fazla emeği, bir yıldan fazla ömrü, hayali, umudu eksperin iki dudağı arasından çıkacak tek bir rakama bağlı.

Tütünleri çürüğe ayırıyorlarmış!!!

İlk kim söyledi, nereden duydu, doğru mu, yanlış mı, kara propaganda mı? Bir söylenti dolaşmaya başladı. Söylenti değil, karabaşan. Acı haber, tütün zehirinden acı. Balyoz gibi düştü köylülerin üstüne. Öyle bir düştü ki, cümle köylülerin cisimleri kaldı sadece. Ağızlar kilit, gözler sabit.

Tütünleri çürüğe ayırıyorlarmış!

Depolarda çok tütün varmış, devlet onları satamamış, elde kalmış, yeni tütünleri almayana ne para varmış ne de koyacak depo.

Bu haber öldürür insanları, toplu mezara koyar. Tütünlerini satamazsa ne yapar ne eder bunca köy? Ne yer ne içer? Yok canım doğru değildir. Mümkünü yok yalandır, yalan olmalı.

Anamın yüzüne bakamıyorum. Anamın yüzü kireç, anamın yüzü ölü yüzü. Dayanamam.

Tüfeklerinin namluları yere doğru askerler dolaşmaya başladı alım yerinde. Eldeki sigaralar yere atılıp ezildi.

Elinde "kaşık" kısa boylu çatık kaşlı eksper belirdi. Ardında da elinde dosyalar sıska biri.. Sıranın başından başladı. Elindeki gereci kalıbın ortasına sokup arkasındaki sıskaya ve balya sahibi köylüye birşeyler söylüyor. Orası bir karışıyor, askerler omuzlarındaki tüfekleri indiriyor, tütün sahibi elleri iki yanında yere çöküyor, ellerini dizlerine vurmaya başlıyor, iki yana sallanarak bir ağlama, bir inleme, bir feryat.

Eyvah!

Demek ki söylenti doğru.

Sıranın bize gelmesi ne kadar sürdü bilmiyorum. Zaman kavramı kalmamıştı ki. O anki anamla benim durumumuz idam mahkumunun hücresinde ipe gideceği anı beklemesinden daha beterdi. Ve kaçınılmaz sona gelindi. Kısa boylu çatık kaşlı elinde kontrol kaşığı olan "herif" bizim kalıpların önünde durdu. Ardındaki sıska kalıbından umulmayacak bir ses tonuyla;

- Memet kızı Gülizar.

Anam belli belirsiz bir sesle;

- Buyur!

- Otuz altı balya, doğru mu teyze?

- He! Tam otuz altı balla.

Eksper balyaların içine kaşık bile sokmadı.

-Teyze, tütünlerin hastalıklı. Bunlar dereceye girmez. Devlet bunları alıp yakacak. Her balya için on lira ödeyeceksin. Gazyağı parası. Otuz altı balya toplamda üç yüz altmış lira. Bir ay içinde üç yüz altmış lirayı getirip tekelin veznesine yatırmazsan evine icra gelir. Ona göre.

Anam;

- Ne deyon olum sen? Ne dediğini gulağın duyuyo mu? Ne hastalığı? Bak şu tütünlerle altın sarısı. Altın gibi altın. Ballaya bi gaşşık bile sokmadın, nerden bildin hastalıklı oldu nu? Hele bi gaşşık sok. Bi daha bak. Allahtan korkun yok mu senin? Çoluğun çocuğun yok mu senin? Koca adam yalan söyle mi?

- Bak teyze, jandarmayı çağırmayayım. Devletin memuruna yalancı mı diyorsun sen? Hastalıklı diyorsam hastalıklı. O kadar. Devlet yalan söylemez. Tamam mı?

Anam önce iki yana sallandı sonra boylu boyunca yere uzandı. O anda sanki bir yumruk geldi boğazımı tıkadı. Göğsümün üstüne koca bir dağ oturdu. Gözüm karardı. Uzan dım anamın yanına istemsiz.

Öldüm mü yoksa!

Uzandığım yerden görüyordum. Bisikletim vardı. Havalı kornası bile vardı. Ben de diğer çocuklar gibi bisiklet sürüyordum En önde ben sürüyordum. Köyün sokaklarında. Tüm sokakları caddeleri dolaşıyordum. Herkes görüyordu bisikletimi. İnsanların yanlarından geçerken zilini çalıyordum. Arkasına sepet bağlayıp bağdan üzüm toplamaya gidiyordum.

Tam o esnada nereden geldiği belirsiz bir kuş belirdi. Kocaman kanatları, kocaman pençeleri vardı.

Ne o? Pençelerindeki benim bisikletim mi?

Evet! Pençelerinde benim bisikletim. Yalvardım koca kuşa bisikletimi götürmesin diye. Ağladım. Beni dinlemedi bisikletim pençelerinde koca kanatlarını çırpıp çırpıp Boz

dağlara doğru uçuştı gitti. Başımıza toplanmış insanların telaşlı seslerini duyuyordum, duyuyordum da onlara ses veremiyordum. Derdim, koca kuşun alıp götürdüğü bisikletim.

- Çocuk bisiklet depduru. Goca guş falan deyo.

- Karnı da açtır bu gariplerin.

-Gebeş Hasan, ökürden iki simit ve bakam. Kaç para iki simit?

- Olum, bizim hayrımız hasenetimiz yok mu? Nolcek iki simitten?

Diyemiyorum ki onlara; "Ben simit falan istemem, benim bisikletimi koca kuş götürüyor, onu tutun siz."

Bir zaman sonra bizi ayılttılar. Kendimize geldik. Kendimize mi geldik, öldük de dirildik mi? Bilmiyorum.

Bizim tütün balyalarını hamallar hangara taşımışlardı bile. Anam boş gözlerle etrafına bakınıyordu. Yabancı bir dünyadan yeni gelmiş gibiydi. Sanki her şeyi ilk defa görüyordu. Bu ara da bizim yaşadıklarımızı diğer köylüler de yaşıyordu. Sırayla.

Anam önde ben arkada düştük yayan yapıldak Denizli şosasına. Oğuz köyünde saptık şosadan. Kırca köyünün içinden geçtik. Tarladaki çiftçiler, terslikte (gübrelik) deşinen tavuklar dönüp bakmadı bile. Kağrı gölgesinde yatan köpekler bile umursamadı bizi. Herkes işinde gücünde her şey eskisi gibi. Bizim dışımızdaki dünya devam ediyordu. Çiçekler dün nasıl açıtıysa arı ona nasıl konduyorsa biz geçerken de aynı devinim içindeydi. Biz umurunda değildik dünyanın. Kimsenin umurunda değildi yaşadıklarımız. Otuz altı balya tütünü satacağıktık oysa. Borçlarımızı kapatacağıktık. Bana bisiklet alacaktı anam. Ablama elbise kendine kara lastik. Mahpus-taki babama sigara parası gönderecektik. Bir kara lastik ayakkabıyı çok gördüler anama.

Burdur yolunu geçtik. Yassıhöyük köyüne saptık. Köy içinde küçük bir meydan, mey-

danın tam ortasında bir dibek taşı. Dibek taşının yanında bir bayrak direği. Direkte solgun bir Türk bayrağı ve direğe yapıştırılmış koca şapkalı koca gözlü göğsünün her yanı madalyalı bir resim. Bir bakkal dükkanı ve bir kahvehane. Kahvenin önündeki üç masanın ikisinde kasketli köylüler bir diğerinde iki pırpırlı astsubay, yanında dizlerindeki tüfeklerinin namlusu yere çevrilmiş mahcup, saygılı iki asker ve bir sivil (muhtar olsa gerek) masadaki bir kağıt üstüne eğilmişler çay içiyorlardı.

Anam birden durdu Direğe yapıştırılmış resimdeki koca şapkalı koca gözlü adama baktı baktı.

Sonra bir çığlık, bir feryat.

Bir hışımla direğe yapıştırılmış resmi direktten çekti kopardı. Parçaladı parçaladı parçaladı. Her bir parçasını ayaklarıyla ezdi ezdi.

- Ne istedin bizden?

- Ne istedin çocuklarımın nafakasından?

- Biz ne emekler verdik o tütüne!

- Bak bir ellerime, patlak göz, bir bak. Elle-rime bak bağa, sırtı gibi. El içine çıkamıyom bu ellerle ayaklarla ben... Şu çocuğumun yüzüne bir bak ölü yüzü gibi.

Bubasını dama dıktın yetmedi mi? Çocuk-larından ne istedin?

- Dövlət dediğin bubadır buba. Dövlət çocuklarına zulum eder mi? Sen nasıl bir bubasın? Dövlət milletine zulum eder mi?

- Sen bizi yaşarken öldürdün, öleme işşallah. Bi tas su verenin olmasın işşallah!

- Bi de üçyüz altmış lere gazyağı parası isteyon, nerden bulcen ben o gada pareyi? İşşallah o gazyağıyla seni yakarlar. Yakalar da gavrum gavrum gavrul işşallah.

- Dert bul da derman bulama işşallah. Bi tas su verenin olmasın işşallah.

- Sürüm sürüm sürünesice. Adı batasıca.

- O patlak gözlerine yılanla çyanla dolar

İşşallah. Dünya durdukça mezarında rahat yatama, sorguculara cuvap vereme İşşallah.

- Ciğerinden yanasıca, ciğer bağından yanasıca. Yağlı kurşun önüne gelesice.

- İmansız gidesice. Hortlayasica.

- Cehennem ateşinde yanasıca, cehennede kütük olasıca.

O an Yassihöyükte ne kadar canlı varsa kurt kuş, çiçek, börtü böcek durdu. Yaprak bile kılmıdamaz oldu. Dünya durdu.

Anamın çığlığı önce köy içinde yankılandı. Sonra okyanusa atılan taş misali tüm ova köylere ulaştı. Ardından Yören dağından Honaz dağına, Eşeler yaylasından Boz dağlara Toroslardan Ağrı dağına, Akdeniz'den ummana, Mağrip'ten Maşrik'a, Hindi Çin'den kutuplara yayıldı yayıldı, yayıldı. Tüm dünya duydu.

Anam direktteki resmi yırtıp çiğneyince iki pırpırlı belindeki tabancasının kılıfının düğmesini açtı, askerler de silahlarının namlularını anama çevirdi. Masadaki sivil (muhtar);

- Elleme başefendi. Belli ki kadıncağızın yüreği pek yanmış.

Başefendi tabancasının kılıfının düğmesini kapadı askerlerde tüfeklerinin namlularını yere çevirdi.

Anam sesi kısılana kadar bağırды, inledi, ağladı, feryat etti, çığlık attı. Haykırdı.

Aslında anamın feryadı, haykırışları tütün kırarken ki belimin ağrısıydı.

Uykusuzluğumdu.

Elime tütün iğnesi battığındaki gözyaşlarımdaki isyandı.

Anam başefendinin karşısında koca şapkalı koca gözlü adamın resmini yırtıp ayakları ile çiğneyerek isyan etmişti.

Anam dastarını düzeltti köye doğru yürüdü. Ben de ardından.

O hafta anamın gözü gibi baktığı ineğimi-

zi Karahöyük pazarında sattık. (Birçok celep daha çok paraya almak istedi de anam kasaba gitmesin diye vermedi. Dirmil'den bir köylüye sattı. Hep bir gün Dirmil'e gidip ineğini görme hayali ile yaşadı. Çocuğu gibiydi ineği.) Ertesi hafta Acıpayam'a gidip üç yüz altmış lira gazyağı parasını tekel veznesine yatırdık. Anam, hiç bir şey demedi, ağlamadı, Ama içinde fırtınalar koptuğunu biliyordum. Aslında bir yıldan fazla emeğimizi, umudumuzu, hayallerimizi yatırmıştı tekel veznesine. İlenip beddua edip bağırıp çağırması- nın nedeni Yassihöyükteki olayı duyanların, "İncileli ne yaptın sen? Dellendin mi? Zaten kocan mapusta, seni de içeri alırlarsa ne yapar bu çocukların, bu sabiler, hiç düşündün mü" Demeleri. Sonraları Yassihöyük deki isyan olayı ilgili konu açıldığında biraz mahcup "Ne yapayım çok canım yanmıştı, aslında Allah'ın'dan bulsun demek yeterdi" derdi.

Yaşamım boyu dünyanın en lüks en pahalı otomobillerine sahip oldum. Mercedes, Bmw daha niceleri. İyi araç kullanırım ama hala bisiklet kullanmayı bilmem. Şimdilerde lüks araba sahibi olacağıma keşke çocukken bir bisikletim olsaydı. Ne zevklidir kim bilir bisiklete binmek? İnsanın çocukken bisikleti olması dünyaya tüm yıldızlara, evrene sahip olmak gibi bir şeydir herhalde.

İçimde ukdedir.

Yaşamımda hiç kimseyi kıskanmadım. Haşetlenmedim.

Yalnız bisiklet binenler hariç.

Bisiklet binenleri kıskanırım. Hem de çok kıskanırım. İçimdeki o dürtüyü bir türlü engelleyemem

O düşüncemden utanırım. Kendi kendimden utanırım. Bir tek o konuda duygularıma yeniliyorum.

Elimde değil.

BİR FOTOĞRAF BİR HATIRA

ÖĞRENCİLİKTE SİTE YURDU GÜNLERİ

YUSUF ŞENEL



1971 yılı ortaları Ankara Site Öğrenci Yurdunun kantininde oturuyoruz. Haluk ve Ergun abi Hukuk, Tevfik ve Sururi İlahiyat Fakültesinde, ben de Ziraat Fakültesinde okuyoruz. Üniversiteler hareketli, sokaklar kaynıyor. Oturduğumuzun önceki haftası giyindik, kantinde kahvaltı yapıp okula gitmek için hazırlandık. Yurt önderlerinden birkaç arkadaş bugün okula gidilmeyeceğini nazikçe belirtti. Teknik öğretmen okulundaki arkadaşlar okullarında derslerine devam edemiyorlar, arkadaşlarımıza destek için Kızılay'da bir eylem yapacağız dediler. Bazı çok bilen arkadaşlardan yürüyüş için izin alındı mı gibi sorular duyuldu. Yolda yürümek için izin mi gerekiyormuş cevabı verildikten sonra marşlar eşliğinde yürüyüş başladı. Kısa bir yürüyüşten sonra sabahın

köründe Kızılay'a vardık. Milli Eğitim Bakanlığı önünde hepimiz toplandık ve binayı işgal etmeye karar verdik. Memurların bir kısmı daha gelmemişti. Düzenli bir şekilde her odaya 4-5 kişi dağılacak şekilde bakanlık binasına daldık. Polisin olay yerine gelmesi çok uzun sürmedi. Anonslar yapılarak binayı boşaltmamız istendi. Önce direndik fakat kapalı mekan hareket kabiliyetimizi azalttığı için binayı boşaltmak zorunda kaldık. Dışarıda tekrar Güvenpark'ta toplandık. Polisler dağılmamız ve okullarımıza gitmemiz için birkaç sefer ikaz etti. Biz netice alınca kadar dağılmayacağız diyince en sonunda Polis amiri "Dağıtın şunları" dedi. Polisler coplarını çektikleri gibi saldırdılar. Ne de olsa genciz ve iyi spor yapıyoruz, çil yavrusu gibi dağıldık. Her birimizin peşinde



bir iki polis koşturuyor. İşine giden vatandaşlar da kalabalığa dahil olunca ortalık ana baba gününe döndü. Ben karşı yola Gima'nın altına doğru koştum. Tam karşıya geçmiştik ki bir el beni bileğimden yakaladı. Eyvah yakalandık derken bir de ne göreyim, Abdurrahman (Şenel) amca. Beni lafa tutacak gibi olunca "Ben seni daha sonra bulurum, şimdi gitmem lazım" diyip hemen sıvıştım.

En kıdemlimiz Haluk (Nurçetinkaya) Abi, 1958 yılında Hukuk Fakültesinde başlayan tahsil hayatı devam ederken nişanlanmış, ayrılmış, askerliğini tamamlamış velhasıl her türlü ahvalliği yaşamış, güngörmüş bir abimizdi. Güzel konuşur ama çok konuşurdu. Yurda yakın bir mahallede ablası otururdu. Haluk abi ara sıra ablasını ziyarete gider. Bu ziyaretleri bize de anlatırdı. Gene bir gün ziyaretlerinden birisini ballandıra ballandıra anlatırken Mahmut abi dayanamadı "Yahu Haluk abi bir saatte ablana gittin geldin. Anlatmaya başlayalı tam iki saat oldu daha bitiremedin." demişti. Haluk abi de gülüp geçmişti.

1961 yılında Dünya Kupası Elemelerinde Türkiye ve Portekiz, Ankara'da karşılaşacaktı.

Türkiye çok iddialıydı. İtalya'dan Can Bartu, Almanya'dan Özcan Arkoç çağırılmışlar ve güzel bir milli takım oluşturulmuştu. Bir futbol hastası olan Haluk abi bilet almak için koşup hemen sıraya girer. Zaman öğleyi biraz geçmiştir. Ertesi gün güneş doğmasına az kala Haluk abinin sırası gelir. Geceyi kuyrukta geçirmiştir. Bileti alır tam giriş yapacakken bir delikanlı gelir, abi 100 lira vereyim bileti bana ver, der. Biletin değeri 1 liradır. Kısa bir şaşkınlık süreci geçirir çünkü para neredeyse 1 aylık harçlığıdır. Sonra kendini toplayıp adamı kovalar. Ne yazık ki maçta 1 – 0 yeniliriz. Buna çok üzülür. 100 lirayı teptim bari yenseydik diye hayıflanır.

Haluk abi ile karşılıklı çok güzel futbol sohbetlerimiz olurdu. Hasta Beşiktaşlıydı. Bir gün gece pijamalarımızı giydik. Yattığımız yerden Beşiktaş'ı konuşuyoruz. Sağ beke falanı koyalım, sol açığa şunu koyalım gibi futbolcuların yerlerini tayin ediyor, kendimize göre takım kuruyorduk. Muhabbet uzadı, uykumuz geldi, uyuduk. Sabahleyin uyandık, Haluk abi daha hiçbir şey demeden sağ beke filanı alalım Yusuf, dedi. Odada bir kahkaha koptu, Haluk abi Beşiktaş'ı o kadar seviyordu ki uykusunda bile Beşiktaş ile yatıp kalkmıştı.



O yıllarda Site yurdunda yapılan bir eğlence

En son Manisa Cumhuriyet Başsavcılığın-
dan emekli olduğunu duymuştum. Nikah
şahitliğimi de yapan sevgili Haluk abim (ya-
şıyorsa) huzurlu ve sağlıklı bir ömür diliyo-
rum.

Aydın Germencik ilçesinden olan Haluk
abiden sonra bir Aydın'lı İlahiyat Fakültesin-
de okuyan Süleyman (...) isimli bir oda ar-
kadaşımız oldu. Oda dört kişiydi, ben, Mah-
mut (Şenel) abi, Sururi ve Süleyman. 12
Mart Muhtırasında yurt bir ara kapanmıştı.
Dönüşte Mahmut abi kaydını yaptırdı ancak
2 – 3 ay geç geldi. Biz odada 3 kişi kaldık.
Süleyman başlangıçta son derece neşeli,
hareketli birisi gibi gelmişti. Fakat zaman-
la çok şımardı, çok garip şakalar yapmaya
ve bizi kızdırmaya başladı. Ne yapsak baş-
edemedik. En iyisi Mahmut abiye tembih-
leyelim yüz vermesin, ondan korksun diye
düşündük. Bu arada Süleyman'a da Mah-
mut abi bize benzemez, basar tokatı, sulu-
luğu hiç sevmez mealinde her gün uyarılar-
da bulunduk. Biz Mahmut abiyi görmeden
abim bir gün yurda çıkmış gelmiş. Odaya
geldiğinde Süleyman aynanın önünde saç-
larını düzeltirken Mahmut abi kapıdan ba-
şını uzatıp "Yusuf yok mu, Sururi yok mu?"
diye sormuş. Süleyman da yok, demiş. "İyi,
Mahmut abin geldi selam söylersin" diye-

rek kapıyı kapatmış Mahmut abi. Daha eli-
ni kapıdan çekmeden Süleyman hopladığı
gibi Mahmut abinin önüne geçmiş, "Onlar
yoksa ben varım, oturalım konuşalım" de-
miş. Mahmut abi ben sonra gelirim dese
de Süleyman ısrar etmeyi sürdürmüştü. En
sonunda ısrara dayanamayan Mahmut abi
"Bana bak bir çarparsam bir de yer çarpar.
Benim asabımı zıplattı" demiş. Süleyman
hemen çekilmiş, "Tamam abi, buyur abi"
diyerek Mahmut abinin gitmesine müsaa-
de etmiş. Bir hafta sonra Mahmut abi yurda
yerleşti, Süleyman, Mahmut abinin yanında
korkusundan put gibi dururdu. Biz de bu sa-
yede rahat ettik.

Sururi Acıpayam Yazır köyündendi. Çevre-
ce tanınmış birisi olan Yörük Veli Hoca'nın
oğluydu. Sessiz ve sakin yaratılışlı, efendi bir
arkadaştı. Bir ara tatil için gittiği Yazır'dan
"Ben evlendim." diyerek döndü. Dodurgalı
Hafızın kızıyla evlendirmişler.

Mezun olduktan sonra uzun bir süre or-
talarda görünmedi. En son müdürlük yap-
tığı Dinar İmam Hatip Lisesi'nden emekli
olup Denizli'ye yerleşti. Ne yazık ki çok
yaşamadı, onu genç yaşında Denizli Selver
Gazi Mezarlığında toprağa verdik. Allah
rahmet eylesin, mekanı cennet olsun.

BİR KASABANIN ANLATILMAMIŞ ÖYKÜSÜ

REFİK KARAKAYA

Ben Yatağan'da doğdum, köylü ya da goca köylü! Şehre gidip geldiğimde goca köyde ne var yok derlerdi. Yıllar sonra kentlerde yaşadım. 'Köylü ile şehirli otantikmiş, kasabalı oynak, dedikoducuymuş, bu yaftalar bize uymaz' derdi Ülfet amcam. Devamla, 'ak köpeğin pamuk pazarına zararı olurmuş' derdi. Kime laf yetiştireceksin. O da; 'ah kahpe fakirlik' der hayallerine daldardı.

Her şeye inat kasabalıydık; iç dünyam, dış dünyam. Hayat yorucu, insanlar kıyıcı! Benlik, ah bu enaniyet! Çöllerimi kaktüs çiçekleriyle süslemeyi düşledim. Yoruldu düşler, yapmak istediğim son şey eteğimdeki taşları döküp saymaktı. Belki birileriyle hemhal olurum diye. Kasabam benim dünyam, hayat mektebim, üniversitem, önsözler aynı zamanda son sözlermiş, Yatağan derlemeleri kuğuların son şarkıları.

Duman AŞA ebem her gün eşeğiyle Kayıcığa gidip gelirken, nereye dediklerinde mani ile karşılık verirmiş;

*Kızıl çöğüre bastım gül diye
Garlı dağları aştım yol diye
Evimden sürdüler el diye
Gayıcık dereleri patlasın.*

Yatağan her zaman duyumsadığım özlemdir, ukdem de. Herkesin memleketi kendine derken, yıllar sonra Ankara'da karşılaştığım gün görmüş bir amca ile karşılaştım. Oğlu komisermiş, bizim diyarlara yolu düşmüş, Gaysar'a geçerken bizim oraya takılmış, yaşadıklarını bir bir sayıyor; 'yahu sizin oralar ne güzel memleket öyle, günlük güneşlik, pırıl pırıl insanları, hayırsever, kavli leyyin, bolluk bereket, her sokak başı insanlar gelip gidiyor, ne var burada dediydim; 'mevlid var, yemek var' dediler. Yedirip içiriyorlar,

yad-yabancı herkes oturup kalkıyor, işine gidiyor, misafirperver. Allah böyle memlekete kıtlık vermez, bolluk bereket çekiyor, anlata anlata bitirememişti. İşte memleket bu, insan mahsulünün çiçek açması, meyveye durması, olgunluğu. Zengini fakiri böyle; Şu kanaatkârlığa bak!

Pazarda domates pahalıydı, bir liralık ezilmişlerin içinden seçtim, soğanla kavrulunca ne dadlı oluyo mübarek!

Eskiden imece vardı, su indirilirdi, yol yapımı vardı, karşılıklı bağ beline gidilirdi, hele şu Yatağan-Gızılısar yolu imecesi, neyse imece mevzu-suna ileride değinmek üzere geçelim.

İşin içine para girince durum değişiyor, Denizli'de dolaşırken bir teyze kaldırıma çömelmiş hicap içerisinde kağıt mendiller tutuyor, gözü-mü kaçırayım derken, oğlum diyor ben dilenci değilim! Ağlamayan göz göz mü!' gözlerinde telaş, yıllar sence yavaş, acelen ne..! Ne var diyeceksiniz, alıştık duygu sömürüsü yapıyordur falan, birbirimizi anlamak için tutturduğumuz yollar bir bir tılandı. Sanat, edebiyat, söz, mani, gazel, ağıt, derken, eskiden ağıtlar yayınlanırdı, parayla satılırdı, gazel dedin mi, hariçten gazel okuma derler, uzatmayalım, meşguliyyete gark olalım, 1960'lardan bu yana kırsal Anadolu beldesinin nesi var yok Yatağan'da, sel akar da geriye neler kalmazdı ki, Yunan gelse geçemez. Selin hızı kesilsin de karşı taraftaki sürüyü bu yakaya geçirelim diye eli kolu bağlı bakardık.

Selin önüne kattığı kütleler selle beraber aslanlar gibi kükrer, yer sürümüş bir akıncı ordu-suna dönerdi. Artık o kanalın derinliği bir insan boyunu geçmiyor, köhnemiş kale surları gibi zamanla meydan okuyor. Kuruluş hikayesinin yatağan palasıyla özdeşleştirip, zenginleştirmeye

çalışan iki buçuk rivayet; her taşın altında bulunan, her divıştıya kulak kabartan, 'mıkır' söz sahipleri, halk feylesoflarının zamanın behrinde anlatıp anlatıp uykuya daldıkları Yatağan...

Şimdi ne anlatalım derler, yine de bildiklerini çat pat sıralarlardı, ortada tarihi tasvir etmeye çalışan küçük sanat erbabı, yatağanın tanımından yola çıkarak ısıt ısıt sür çeliği; emek değeri mi, değişim değeri mi? 800 kusurluk mazimizi zihnimizde tutturduğumuz bir kıvamla yüzyıllara meydan okumuşuz.

Her zaman konuşurken içimizi ısıtan, ayırırken, hatta kavuşurken bile daha ayrılacağı günün hüznünü şimdiden duyumsayan ben, neden oluyor dediydim, bir kavle göre eskiden doğan çocukların göbek bağlarını cami avlusuna gömerlermiş, memleketine dinine bağlı kalsın diye, cürümlü şehirlere adımını atarsan zorla koparırlar bağını, şehirler fazıl şehir değil artık. Çocukluk yıllarının taze dimağı, yaşama göz açmanın keyfiyeti zihinlerde derin iktibaslar bırakır. Her ayrılık çocukken yaşadığımız çevre, çocukluk yıllarımıza tevafuk eden parlak yılları aynı zamanda sosyal tarihi, zanaat kültürü, çalkantıların sancısı içinde gerici, ilerici kuşak çatışmalarının içindeki Türkiye manzaraları, Türkiye'de ne oluyorsa Dünya'da da aynısı oluyor, Dünya'da ne oluyorsa Türkiye'de de o oluyor. Avrupa'nın göbeğindeki sancılar bir gecede Türkiye'de. Şimdi karışıklık olacaksa Türkiye'de karışmalı, akıl erdirmemeli gibi bir minval üzere işler programlanıp yoluna giriyor. Neden? Çünkü cennet vaadiyle cehennemi yaşatmak için, kıyameti öne çeken mezhepler var. Avrupa'nın ceremesini önce çekiyoruz, çilen doldu dediler mi, teknoloji kırıntıları dökülüyordu. Teknolojinin yeni yeni gelişme gösterdiği yıllar, televizyon yoktu, zorluklar içerisinde bir radyo sesi dünyaya açılıyor. Bir kör kütük radyomuz vardı dünya yörüngesini dolaşan, havaya bulut ağdı mı parazit - cızırtılar başlar, kelimeleri aradan cimbızla çekerdi kulaklarımız. Ara reklam; 'Sierra radyosu çalarken bülbüller susar' derdi. Keşke bülbüller susmasa, bana neydi genç dimağında dünya meşakkatlerinden bıkip usanıp, yılgınlığa düşmeseydik.



Kemik doğrultma

Yatağan'da eskiden ister çakı bıçak ister tarak yapımıyla ilgilenen ustaların en önemli hammaddelerinden biri koç keçi ve öküz boynuzları idi. Kemik denilen boynuzlar ocakta ısıtılıp mengenede doğrultularak kullanıma hazır hale getirilirdi.

Resimde evlerinin bir göz odası olan dükkanlarında çalışan bir aile görülüyor. Hasır şapkalı Eyüp Yıldırım babası Mehmet Ali Yıldırım ve annesi Şerife Yıldırım ile. 1974 Yılı Kasım veya Aralık ayı.



Günümüzde Yatağan. Kurşuntepe'den Honaz Dağı'na bir bakış.

Yatağan'ın ön sözü; 'Horasan'dan geldik, Konya Selçuklu sultanı akıncı beyleri, erenleri, Yatağan baba, Abdibey sultan' gerisi efsane üretmeye bağlı... Mitolojik hayaller üretebiliyor muyuz? Yiğitlik, cömertlik, hayır, iâşe, dirlik düzen, gönüllerin fethi, Türk'ün asabiyeti, Türk tesianütünü dünyaya dayatıp, ben buradayım, Hicaz orada, kem bakan kendi düşünsün, benim kefenim başımda ona göre diye, başına kefenini sarıp, düğüne gider gibi elinde yatağan, savlet yapan gaza beylerinin, sultanların, evliyaların, icazetli - beratlı müderrislerin, talebelerin Yatağan'ından söz ediyorum.

Söz dönüp dolaşıp başa sarıyor malumunuz; Osman bey (Yatağan baba) Erle nahiyesi- Satırlar tarafından Navlu (harmanlı) Boğazı ve Acıpayam ovasını Burdur'a bağlayan Köpekbeli'nden ve Salda'yı takip ederek düşman hatlarını yara yara Yatağan'a kadar geliyor. Yaralı sultanın gözlerini, ölüm gölgesi bürüyor, yerine yaveri Abdibey sultan geçiyor, intikam yemini ediyor. Sırtlan pınarına sefere çıkıyor, son kalıntıları temiz-

liyor, daha önce de Köpekbeli savaşlarında yara almış, göl kenarındaki revirde tedavi görmüştü. Buraya Sultan Pınarı ismi veriliyor. Bu bölgede düşmana ilk satır attıklarından, yöreye Satırlar ismi veriliyor. Daha sonra Salda ismini alıyor.

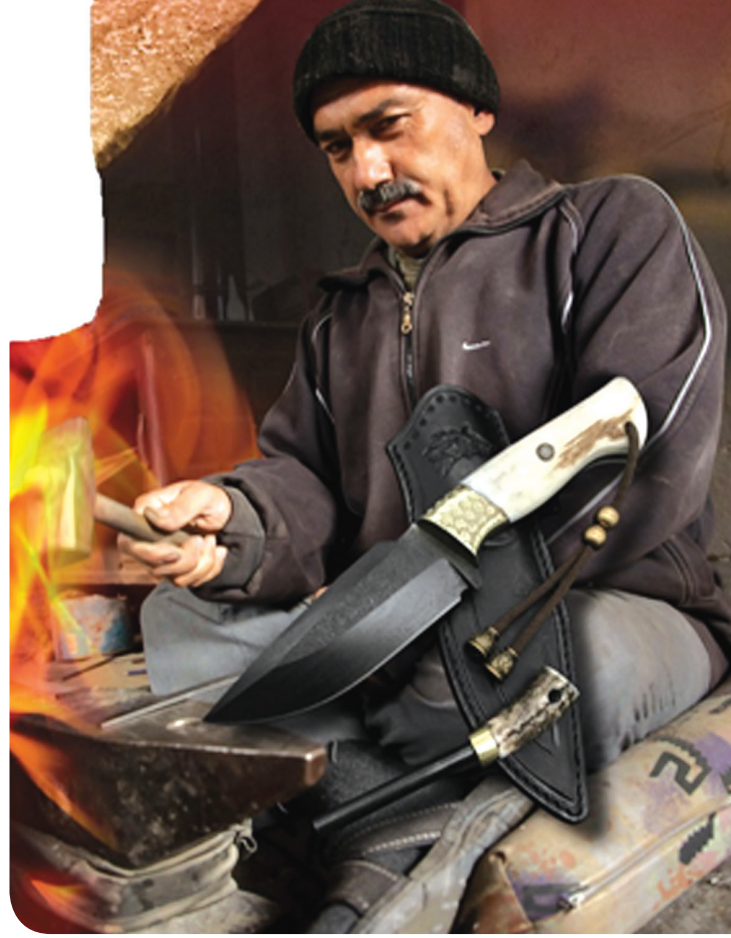


Bugünkü Yatağan'ın yerleşimi üçüncü yerdir. İlki köy yeri mevkisi. Rivayet olunur ki akrep çokluğundan, başka bir kavle göre fare çokluğundan barınma güçlükleri çıkmış. Buradan Çakır'ın çevreğe taşınmış, orada da sel baskınlarını önleyememişler. Son olarak bu günkü dağ eteklerine yerleşmişler. Köyün yerleşim yerinde 'Dedeler' varmış. Buralar Dedeler Mıntıkasıdır. Şu anki belediyenin olduğu yerler, Abdibey Sultan Türbesi'nin çevresi, Tekke olarak geçer.

Dedeler 'Niyazlar'lı üç ev olarak yerleşmişler. O zamanki köy yerindeyken bizimkileri tekkeye davet ederlermiş, iaşelerini her gün verirlermiş. Köyün yaşlıları 'Dedelerin çorbasıyla büyüdüğümüz derlermiş.

Yatağan'a hoş gelenlere mihmandarlık edelim; Safran renkli şafak yer yüzüne yayılırken, Ayaz tepesinden sarkıp Yüreğil tepesinden doykurunca, Yatağan zanaatkarlarının örs, çekiç seslerinin tınları bir müzik resitali gibi kulakları çınlatmaya başlar. Şafak vakti hava ayaz keserken ne işin var ? Onu yolda belde beklediğin garip yolcuya sor, kırdada, bağda, ovada, tepede uğraşan çilekeş çiftçiye sor, tarlasına takkasına giden arabacıya sor, elinde kaval sürüsünü otlatan garip çobana sor. Çoban kavalından çıkan nağme hep sürüyü mü rehabilite eder, neden bir ıra yakmazlar. Herhalde Karacaoğlan bu diyardan geçseydi, neler neler dizelerdi bilemem. Bethoven hayatta olsaydı her halde örs çekiç seslerine eşlik edip sağır kulaklarıyla bir Yatağan Senfonisi icra ederdi, duymayan kulaklarını iki eliyle kapatarak hiçkırıklarla....

Çolu- çocuğu iki dirhem bir çekirdek sırtına ne bulduysa geçirir, apar topar bir sıtma tutmuş telaşıyla demirci dükkanına, dükkan evin bir yamağına, kaydırmasına veya evin bir odasına kurulur. İşte çekiç işte örs, pofpofla körüğü, nar gibi kızarmış çeliği. Gı-saca kıstır, geç örsün karşısına çekicin sapına iyi yapış. Salla çekici şimşir aşkına vur örsün üzerine. Döğmeye başla, süzdür çeliği! Bir ben bir sen, tempo!.. Allah kuvvet versin; 'tan tun tak tuk, tak tuk, tuk tak,' işte demir şekil alıyor, dudaklarda mırıltı; çalış çalış bu dünya sana da kalmaz. Nesilden nesile yüz-



yılların ötesinden uzayıp gelen en büyük beste, bitmeyen şarkı, pes etmeyen çaba, emeğin alın terinin sesleri, emek senin, ama insanı yoğuran ömürlerin birikimleri çeliği yoğuruyor, şekil alıyor, çeliğe su veriliyor, çelikte meneviş tavı, güvercin kanadının sesi, ustalarda bir çocuk saflığının tebessümü, alet işliyor, el öğünüyor, ihhı ihhı.. Onu dile-diğince yoğurabilirsin kıt kanat geçim derdi-nin, yoksulluğun gözyaşlarını içine akıtarak, körük ateşinin altında kötü pişmiş bir ekmek gibi yüzünün terini kol yenin tersiyle silerken ne duyumsuyorsunuz? Sesler uzaktan nasıl geliyor, bir meydan savaşının dağdağası nasıl ritme dönüşüyor? Bir türkü misali! Elim sanata düşer usta yürek acıya, sevda ne yana düşer usta hicran ne yana.. İşte yatağan rapsodisi bu!..

"Yıl 1923 Okul Orta caminin yanında kara-örtü, eski yazı ile okunurdu. 3.sınıftaydık, zaten 3.snıfa kadar okunur şahadetname verilirdi, 4.5.sınıf yoktu. Yeni yazıyı Hacıkeyler'in odada okuduk, öğrendik. Hükümetten birini tayin etmişler, ilkokula. Yedi yaşında babası oğluna öğüt veriyor;

'Demircilikte altın devri çoktan geçti, şimdi demir devri...'

Müfettiş Hilmi Bey'in hoşuna gidiyor. Hasan Ali şiir okusun diyor!...

'İş başında biri hadi işi bırak deyince, Ona de ki;

'Bırak beni, benim ocağımdan başka yerde yoktur öğünüm

Mavimtırak alev saçan ocağımın önünde

Şu ak-kızıl demiri döğmek gerek bu günde

Ocağımdan başka yerde yoktur ümidim

Yalan değil bu dünyada cennet gibi yerler var

Lakin ekmek kazananlar bundan bir tat duyarlar

Yoksunlara cehennem gibi gelir her bucak

Onun için benden sana öğüt olsun çalışmak

Önce çekiç, alın teri, sonra gezmek...

Bu da Lençberlikten;

'Bak oğlum hakir gördüğün

tohum, öküz, bel, orak

Çalışmamız bundadır feragat

Bunları seçmiş, bunları saçmış

Her ocağa bereket onun için

Benden sana öğüt olsun

Bunlara fazla hürmet et !...

Müfettiş her geldiğinde elli sefer söyletirdi."

(Hasan Ali Azgın Hatıraları.)"

1960'ların sonuna kadar" bak okuyup adam olmazsan çarkın başına geçersin" derlerdi, her ne kadar tekerlek icat olmuşsa da çarkı biz icat etmiştik. Çünkü tekerlek çarkla çevrilirdi. Elektrik geldi söz değişti, geç örsün presin başına işle demirleri. Yerleşik hayat demek sistem demek. Sistem; kanun, nizam kraldan çok kralcı demek, bayındır demek, mamur demek, geçim derdi, yokluk, darlık demek. Hep götürü usul, vergi demek, imeceden tutun, kelle vergisi, vatandaşı, yol, reji vergisi, vs.

Hep kaçmak insandan, zaptiyeden, devletin eli abalisından uzaklaşmak, yolca gidip



1970'lerin başında Yatağan

çayca gelmek, kısırlığa çare aramak. Hasan Ali emmim Fakirlik darlık derdi de başka bir şey demezdi.

'Hükümetin istediği 6,25 kuruş Kelle başı yol parası, kimde var? Ve biz 40-50 kişi köyden bu parayı veremezdik. Jandarma gelip, köyü basıyor, götürüp 'dam'a tıkıyor. Bir ay damda yatıyoruz, çıkarıyorlar gidin parayı bulun gelin diye, borç yatmakla bitmiyor. Dağa taş kaçıyoruz, kış gelirken mecbur iniyoruz. Emin Agam benimkini ödeyivermiş, serbestim yani başı bağlı hürüm. Kahveye gittiğimde bir defasında jandarma basıyor. Leblebicilerin Hacı Hafız Muhtar, aynı zamanda Orta Caminin hocası. Jandarmalara : "Yakalayıp, evlerinde ne bulduysanız alın bu itlerin elinden" derdi. Azası Çerçi Ali, tahsil-darı Çallı biriydi. Jandarma Çelebi'nin kahvede baskın yaptı. Sadullah Onbaşı başlarında, 6-7 kadar da jandarma vardı. O sıra ben Sadullah Onbaşı'ya dedim ki, "hadi biz fakiriz, veremiyoruz etrafındakilerin azaların bile yol parası borcu var, onlar niçin ödemiyorlar" dedim. Azanın birisi karşılık verdi: "ben sizin gibi eşşek değilim" dedi. Ben de "Eşşek olmasaydın bu vakte kadar senin de borcun kalmazdı, verirdin" dedim. Sadullah Onbaşı Muhtar odasından defteri getirtti, defteri karıştırdı, listede borcu olanları gösterdi. Azanın ağzı zıngır zıngır titiyor. Azaya "Bu sen değil misin? Hem de birinci azasın" dedi, kelepçeyi vurdu götürdüler.

Eskiden Orta caminin önünde kara örtü mektep var demiştik, mektebin alt kısmına tevkif olanları doldururlardı. Devletin bazen sosyal yanı da olurdu; Hanoda'da Tillam'ın evinin altı kahve önü bahçeydi, Tiyatro geldi, bahçede oynadı, giriş on kuruşa, kimde var para, kaçak girerdik. Üç gece oynadı. Yılda bir kerre yol parası toplama zamanıdır. Her sene vakti geldi mi dağlara kaçıyoruz. Özay Gönülüm'ün Türküsünde Denizli - Acıpayam arası dediği işte o yol parasını her köyden alırlardı. Ödeyemediğimiz için Dağlarda hayvan damlarında kar yağınca kadar kalanlar çoktu. Bir Kurban Bayramı arefesinde yol parası baskını yapıyorlar, köyde borcunu ödeyemeyenlerin Kurbanlıklarını toplayıp, sattırıyorlar, parasını borcundan düşürüp kapattırıyorlardı. 'Babam da anlatırken dedemin evine bekçiler geliyorlar, Hasan ağa evde mi diyorlar, dedem merdiven altından işaret ediyor, yok de yok de diye fısıldıyor, bizimkilerden biri boşta bulunup evde diyor, dedemden öfkeyle sille tokadı yiyor. Yol vergisi parası her yıl olmak üzere 6-7 yıl sürdü. Bahar gelince sokak aralarında kimse kalmazdı. Jandarma gelir, Orta caminin minaresine çıkar, etrafı dürbünle rasat ederdi. Hükümet yolu için yol vergisi her evde 18 yaşını bitirenden kelle başı vergi salınır, beş çocuklu olandan beş vergi parası, altı çocuklu olanlar vergiden muaf tutulurdu. Nüfusu artırmak için. Önce vergi toplamaya tahsilat gelir, toplayabildiklerini toplardı, vermeyenlere jandarma baskınlarının önü arkası kesilmezdi. Kürd Üsen kendi anlatışı; Jandarmının önünden Gocaçal'a kaçmış, jandarma Çal'ın eteklerine kadar kovalamış, yetişmeyince mavzer tüfekte ateş etmiş, bu yukarıdan bağıriyormuş, at a deyus at bakalım nasıl olsa yetişemeyeceksin dermiş. İş nelere mal oluyor. Eski koca karılar dert yanarlarken, "eli baraklı soyguncu" ibaresini kullanırlardı. Devlet şefkatli değilse sistem nasıl işleyecek, devlet eli abalı olunca ferd nasıl bir araya gelecek. İmece demiştik, madem sırası geldi, bundan da bahsetmeden geçmeyelim:1946-47' li yıllar, Gızılhisar arazisinden Yatağan yolu yapımı var.18 yaşına giren her evden kim varsa er bir kişi imeceye yazı-

yorlar. Muhtar İsa Tunçbilek zamanı, baş aza Omar Usta mesaisini imece işlerine ayırıyor. Muhtar Odası Gullamlar sokağında İrazların Veli Aga, köyün ağası, yol önü dükkanları var, arka yönü evi var. Dükkanın ikinci katında Muhtar odasında Omar Usta yazıp çiziyor. Yol için Şarampol kazmaya gidiliyor. Nafia (karayolları) kamyonu geliyor, balta kürek hazır bekleyenleri alıp götürüyor. Herkesin çalışma yeri ölçülmüş biçilmiş, sert kayalık yere denk gelen talihine, Babam Ayaz Çallı-ğ'ını inerken dönemeçde ben de çalıştım demişti, bir de hikaye anlatmıştı; Leblebicilerin Mehmet pervasız, tepeden inme doğrusuna laf ettiği için, bir gün Muhtar odasına gidiyor, Üst kata çıkmadan yoldan yukarı seslenirdik, "Omar Aga benimkisi tamam mı, olmuş mu"? Yukarıdan Omar Usta kontrollere bakardı. Listeyi kontrol eder, "tamam seninki" derdi, listeden düşerdi. Omar Usta yukarıdan sesleniyor "Mehmet seninki olmamış, tamam değil" diyor. O da "hadi öyleyse kimine yaptırırsan yaptır, benden bu kadar, kaçıyorum" demiş, Omar Usta yukarıdan iniyor, köyün dışına kadar kovalamaca sürüyor, ele geçirse küreği kafasına geçirecek.

Çare aramaya soluk mu yeter. İnsanı anlamak, insan haysiyetinin bilinmiş olması sanatın özü değil mi, bu işin formatı yok, zihnimizde tutturduğumuz bir kıvamla yüz yıllara meydan okumuşuz, yokluktan öğrenilen şeylerin çokluğuyla ayakta kalan cemiyyetin teamülü,' Cüneytlerin Ali Aga Jandarma iken izne gelmiş, Onun ceketiyle düğünlerde maşala etrafında ceketi elden ele dolaştırıp sırtımıza giyerdik, oynardık. Bizim halı heybe vardı 40-50 senelik, herkeste yoktu, onunla keten kesmeye alır götürürlerdi. Fakir olan herkes çarık giyerdi, Arpanın dolusu 7-8 kuruşa, Buğdayın dolusu 18-20 kuruşa, Saldalılar çavdar unu getirirler bir ay veresiye 3 kg.100 kuruşa satarlardı, ekmeği siyah olurdu. Zayıf eşeğin fiyatı 5-6 kuruşa, evde eşeği olan zengindir.

Bekir çavuş cambazlıkta yaşlı yıllık eşeği satmak için pazarda 15 yaşındaki eşeğin yatığı yere su döküp ıslamış. Alıcının biri gelmiş, kaç yaş diye sormuş, o da altı yaş demiş.

Eşegin altı sudan yaşamış. Bu eşek faydalı diye anlatırken; Piştov' un Kırac'tan Cuma Alanı'na altı saatte vardı demiş, anlarsan anla tabi. Kıtık zamanı köye etraf civardan kepek getirirler, satarlardı. Köylü kepeği alır, pazardan aldığı patatesle kaynatıp, teknede yoğunur, ezer, saca atar, bir öğünlük pişirirlerdi.

Karakörlerin Ahmet onbaşının üç eşeği vardı, Teke ovasına gider, armut kakı yükler getirir, kilogramını 7,5 kuruşa satardı. Herkes ısmarlar, sepetlere ismini yazar, adam başı iki kilogramdan fazla vermezdi. Armut kakını kaynatırlar, suyunu tencereye süzerler, suyundan bulamaç yaparlardı. Ekseriye artan armut kakılarını keselere doldururlar, yanbaşına torbayı asan, köy odalarına çıktıklarında leblebi gibi yerlerdi. Güzün ovalardaki kır armutları erer, köylü ovaya iner, toparlar getirirler, kurutulup dibekte dövülür, kıpkırmızı kiremit gibi olur, kepek alamayanlar patatesle karıştırıp, pişirip yerlerdi. İnsanlar gezerlerken üstlerinde bitler gezerdi.

Köy yerinde yeşil otlar biter, sıcak çamaşıra batırıp otu ovarlar, ot sabun gibi köpürürdü, çamaşırları ağartırdı. Yaz gelince herkes bağlarına göçer, ekim ayına kadar bağda yatar kalkarlardı, bağı olmayan gençler bağlara dadanırdı. Kızılıklar erer, bıkıp usanana kadar yerler, sabaha kadar kusarlardı.

Köyde iki bakkal vardı. Biri Arap hoca, diğeri Hacıların Ahmet'in babası Halil İbrahim Çavuş, ekseri karnıkara bürölce ile tuz alınır fazla bir şey bulunmazdı. Sonraki bakkallar Hacıkeylerin Hacı hafızın bakkal, o da sadece sarayın ihtiyacı içindi. Yılda iki kez Bayramlarda açılır, sabun dağıtırdı. Bir diğer bakkal Semerci Abdullah Aga. Semerciye bir şey almaya gittiğinde zam gelirdi, "Alaman koydu ben ne yapayım" derdi. Halil İbişin anası bakkal oldu, Hacıdeller'in Osman dayı şöyle yakardı:

Arabanını tekeri,

Çevirin yukarı,

Zübeyde yenge yeni bakkal oldu,

Ondan alın şekeri.

Derme çatma bakkaldı, az sürdü. Hacı Fedan vardı, Kürdoğlu Halil İbrahim dayının babası, epey bakkallık yaptı, bir şey almaya gittiğinizde bedavaya 2-3 kıvrım şeker verir idi. Süllerin Yusuf'un babası Süleyman, Kasırganın Süleyman Aga, devamlı Teke Ovasına arpa almaya gider gelirler, arpa satarlar, bir yük arpadan 30 kuruş kazanırlar.

İki gün yol giderler, iki günde yol gelirler. Çakıroğlu Irza, Apalı Halil İbrahim efeye tembih etmiş, Garüklü Çürük Mustafalı yanında kilere demiş ki, Boğaz değirmenine geçin, zerelerin birer dengini alın, soyun. Beş sefer falan soyuldular, onlarda soyulmaktan bıktılar, biz dediler bu zereyi Apalı Halil İbrahim ile Garüklü çürüğe mi getiriyoruz deyip, bu işi boşladılar, bu köy o zaman kıtık içinde kaldı. Muğla'da denizden ovaya kanal açıp su salarlarmış, köyde genç kalmadı. Baharda gidip, Ekim ayında dönerlerdi. Yevmiye çalışmaya giderlerdi. Para biriktirenler merkep aldılar oduna gidip gelirler, odun satarlardı.

Karda boranda oduna giderler gelirler, bir yük odun 10 kuruştı. Kuyucaklılarda odun getirip satardı, rekabet olurdu, yükünü 6-7 kuruşa satarlardı. Kuyucak demişken- Kuyucaklıların konuşmaları suyundanmış. Hani derler ya, ya huyundan ya da suyundan, işte öyle. Kuyucaklı Mustafa 18 sene Rusya'da esir kalmış, bir acem kızıyla evlenmiş, bir oğluyla kızı olmuş, 18 sene sonra Kuyucağa geliyorlar. Karısı yün eğirirdi. Karısı, kızı, oğlu hep Kuyucaklı konuşurdu. Bir sene sonra doktora gidiyorlar, doktor diyor ki, bu sudan demiş, suyunuz dili çeviriyor demiş. Şimdi Aydın'da oturuyorlar.

-Kıştan demirciler çalışır çalışır yaptıkları imalatları biriktirir, yazın Konya'dan Bozkır'lılar Aydın'a ekin biçmeye gelirler, hasattan sonra dönüşte bizim köye uğrarlar, ne kadar imalat yapıldıysa toparlar alıp götürürler. Demirciler öyle geçinirlerdi. Kışın olsa 10 kuruşluk çakıyı öldüm pahasına 4-5 kuruştan pazarlarlar, parayı önceden borç alırlar, yazın da malı götürüp teslim ederlerdi. Alman harbine kadar bu etrafta en fakir köy Yatağan'dı.

(Devam edecek)

GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ...

Kurban bayramı arefesi.

İlkokuldayım. Köyün tomofili(otobüsü) ile Yatağan'a gidiyoruz, her bayram olduğu gibi. Motor içerde ve iki kişilik koltuk gibi üzeri kapalı. Ben de çocuk olduğum için kah koridorda kah motor üstünde geziyorum . Bugün kırkbeş dakikada alınan yol o zamanlar iki buçuk saatte alınıyordu. Soğuk bir yandan sigara diğer yandan, otobüsten "bacacı çıraqları" gibi iniyorduk. Tabii bu deyimler o zamanın betimlemesi. Büyükler anlatırken aklıma kazınanlardan...

Kar soğuğu ve yerdeki çamurlar katılaşmış halde olurdu. Dedemin evine çabuk ulaşırdık. Ev ile çarşı yakındı. Gılsalı ninem bizi görünce çok sevinirdi. Çünkü yemek ve bulaşık işlerini rahmetli annem anında devralırdı. Herkes mutlu olurdu...

Bir bayram sabahı ninem bayramlaşmaya gelenlere heyecanla bir şeyler anlatıyordu. Öğleye doğru dedemin "anlatma artık, bir daha gelmezler!" ikazı ile sonraki gelenlere daha alçak sesle anlattı. Ney-

se ki dedem duymadan gelenlerin hepsi duymuş oldu. Ama benim için tuhaf olan duyanların hepsi mütebessim bir şekilde mukabele ediyorlardı. Olay şu idi. "Sabahleyin ninem namaza kalktığı anda huriler gelmiş ve ortalığı süpürüp temizlemişlerdi." Ninem kaşına, gözüne kadar onları tarif ediyordu. "Çok güzellerdi. Sonra arkama bir baktım, gitmişler "diyordu. O zaman kendi kendime "bu normal bir şey, demek ki melekler insana görülebilir, kimse de garip karşılamıyor" demiştim. Yine de aklım almamıştı.Tabii ben de o saatten sonra dedemin evinden korkar olmuştum.

Sonradan duyduğuma göre Gılsalı Ayşe nenem yaşıl yaşıl elbiseli güzel kızlarla namaz kılarmış. Dedem "herkese anlatma bu halleri" dermiş. Ama anlatırmış. Bir süre sonra gelmez olmuşlar.

Bir gün ninem bana bir türlü telli dolaptan "billur" u getirtememişti. Çünkü ben billurun bardak olduğunu bilmediğimden tuz arayıp durmuştum. Tel dolaptan billuru alıp gözümün önünde sallayarak akşa-



ZÜHRA KARACA : Gelini ve yeğeni; SANİYE - Kızı : İKBAL - Eşi : HAFİZ İBRAHİM KARACA

ma kadar söylendi.

Ha birde Hilal ablama “yumurta getir” deyip, “patates” kastetmişti. Billur ve yumurta aklımıza kazındı rahmetliyle...

Ninem bir de dedemin her hafta gazete almasına çok kızardı. Biriken gazetelere bakıp onları tekrar okumasını söylerdi.

Dedem ajansı dinlediği için radyoyu vermezdi. İsteyemezdik de..Biz de “Kölcelerin” evine gider Serpil’in açivermesiyle kızlarla radyo tiyatrosu dinler ve eve dönerdik.

Bir de Zühra ninem var, hiç görmediğim. Babamın annesi. Babam cüzdanında annesinin tıraşından çıkan kınalı birkaç tel saçını saklardı. İnce bir kağıda sarılmış olarak dururdu. Bazen çıkarır bize gösterirdi. Şimdi rahmetli babamın bu naif yanını içinde saklayıp çok az belli ettiğini anlıyorum. Saç tellerini sarıp, cüzdanına koyarken burnunu (!) çekerti. Lise çağlarında annesini kaybettiği için sevgisi ayırdı.

Zühra nenemle ilgili duyduğum ve bana ilginç gelen anı ise şuydu. Köyde bir düğün varmış. Şimdiki gılsalı ninem de oradaymış. Yanına gitmiş ve eline bir tutam nane koymuş. “Al nanayı ol anayı” demiş. Yani dedemle evlenmesini söylemiş. Ve ardından vefatı gerçekleşmiş.

Dedem evlenmiş hakketen...tanıdığım ninem de “naneyi” aldı..

Zühra ninemin başka bir olayı var ki aklın almadığı durumlardan. Bugün metafizik dedikleri. Dedem Honaz’ın Ovacık köyüne hocalık yapmaya gitmiş, ninemle. Akif dayı rahmetlik bütün eşyalarını iki eşek sırtına yüklemiş bırakmış, dönmüş. Kırklı yıllar...kıtlık, yokluk bir yandan. Ne zaman sonra bilinmiyor nenem “köye gidelim” diye tutturmuş. Dedem “niye?” demiş. “Anam öldü” demiş.

Dedem de “boş boş konuşma” demiş.

O sırada hem soğuk hem de kar varmış. Nenem dışarı çıkmış ve bir dibek taşının yanında oturmuş. Dedem ne yaptığını sorunca nenem yine “seni orta camiye imam yaptılar, anam da öldü, gidelim köye” demiş ısrarla.

Sonra yola çıkmışlar. Gerçekten nenemin annesi vefat etmiş ve dedem de orta camiye imam olmuştu.

Nenemin babama duası ise” hacılar olası Rasim’im “imiş. Kabul oldu.

Hafiz dedemden Kur’an ve Kur’an’a giriş alfabesi okumaya gelenler vardı. Rahle önünde iki dizlerinin üstünde okuyup gidiyorlardı. Tahtadan ucu sivriltilmiş kalemle gösterirdi dedem harfleri. Yavaşca geriden seyredirdim. Alfabe talebeye dönük olduğu için dedem tersden görürdü. Hayran kalırdım nasıl anlayabiliyor diye. Eğer talebesi harfi yanlış okursa dedem o harf üzerinden kalemi çekmezdi. Çocuğun bilemediği o anlar bana asır gibi gelirdi. Çünkü bilinceye kadar dedem kalemi oynatmazdı. Epigenetik dediklerini şimdi daha iyi anlıyorum. Kur’an öğrettiğim öğrencilerime aynısını yaptığının farkına vardığımda bıraktım harf üzerinde ısrar etmeyi!

Dedem vefat etmeden önce bir hafta kadar hasta olmuştu. Biz yine oradaydık. Zaten mezar taşı evin altında yazılmış olarak dururdu. Sadece ölüm tarihi kazılmamıştı. Talebeleri evi dolduruyordu. Bir yandan Kur’an okunuyordu. Her taraf sessizlikti. Yemeği içmeyi bıraktığı söyleniyordu. Sonrasında “ziyaretçilerinin geldiğini ve bayan talebelerinin odadan çıkmasını işaret ettiği” söylendi. Ve sonrasında vefat etmişti.

Dedemin vefatıyla Yatağan’a gidip gelmelerimiz mezarlık ziyaretleriyle günün birliğe dönüştü.

Halen öyle....

ÜLKER NİHAL KARACA (MANAZ)

DEDEM HACI KARACAOĞLU OSMAN

CİHAN BAYKARA

Hacıkaracaoğlu Osman.

Hacıkaracalar sülalesinin soyağacında birkaç Osman var.

Sülalemizin soy kütüğü üzerine Tuncer Baykara, Erkan Baykara, Ömer Baykara, Aydın Baykara tarafından araştırmalar yapılmış, onlardan alabildiğim bilgileri derleyip toparlayıp, yaşayan bazı büyüklerden de sorgulayarak zamanıyla bir soy ağacı çalışması da ben yapmıştım. Daha sonra nüfus kayıt araştırmalarıyla bunu biraz daha zenginleştirdim. Bu çalışmada ne yazık ki hangi bilgileri kimden aldığım konusunda not almamışım. Fakat kuvvetle muhtemeldir ki Bodur Hoca'dan önceki atalarımız hakkındaki bilgileri ve soyağacındaki doğum-ölüm tarihlerini medar-ı iftiharlarımızdan Prof. Dr. Tuncer Baykara'dan almış olmalıyım. Bu araştırmalarda geriye doğru en fazla 1730 yılına kadar gidebildiğimizi gördüm. E-devletten soyağacımızı sorguladığımda ise 1860 yılına kadar geriye gidebildiğine tanık oldum. Bu durumda araştırmalarımızda ulaşılan sonucun e-devletten (geriye doğru) 130 yıl daha ileride olduğu görülüyor. Yani e devlet soy ağacı, Tuncer abinin çalışmasından 130 yıl sonra başlıyor.

HACIKARACALAR'IN SOY GEÇMİŞİNDEKİ OSMAN'LAR:

Buna göre, sülalemizin bilebildiğimiz soyağacı 1730-1791 yılları arasında yaşamış Karacaoğlu Osman Efendi ile başlıyor. Ondan öncesini henüz bilmiyorum. Osman Efendi muhtemelen hacca gitmiş olmalı ki, oğlu

Ömer Efendi (1770-1830) babası gibi Karacaoğlu değil, Hacıkaracaoğlu Ömer Efendi'dir ve bundan sonraki nesil Hacıkaracaoğlu'dur.

Hacıkaracaoğlu Ömer Efendi'nin nesli; oğlu Mustafa Ef. (1800-1860) ve onun oğlu Bodur Hoca namıyla bilinen 1828-1900 yılları arasında yaşamış Osman Ef. ile devam eder. Bodur Hoca Osman Efendiden öncekilerin kimlerle evli oldukları, kaç çocukları olduğu, çocuklarının kimler olduğu... gibi konularda henüz detaylı bilgiye sahip değilim. Böyle detaylı bilgilere Bodur Hoca Osman Efendi ve sonrasında ulaşabiliyoruz. E-devlet uygulamasında da Bodur Hoca Osman Efendi'den sonrası yer alıyor.

HACIKARACAOĞLU (BODUR HOCA) OSMAN EFENDİ AİLESİ:

Bodur Hoca namıyla bilinen Hacıkaracaoğlu Osman Efendi, Yatağan'lı Sivrililer sülalesinden Ayşe Hanım ile evlidir ve 6 çocuğu vardır. Bunlar:

ABDURRAHMAN BAYKARA. (1859-1925): Yüreğilli Emin hoca kızı Ümmü ile evli. Çocukları: Mustafa, Emin (bekar ölmüş), (Semerci) Abdullah, (Hacı Kalaycı) Hüseyin, Hacı Hakkı, (Çerçi) Ali

MEHMED ALİ BAYKARA. (1860-1929). Çocukları: Aşana (Ayşe), Mehmet (Çavuş), (Goca) Osman, Hörü, Ömer (Omarusta).

HÜSEYİN HİLMİ BAYKARA (Biber Hoca). (1865-1917 veya 1856-1918). Yüreğilli Hörü ile evli. Çocukları: Hakkı, Asım, Emin, Ayşe (Bektaş), Fatmana (Çeliktürk).

AHMET BAYKARA (Ahmet Usta). (1866-1925), Hacı Aziz kızı Habibe ile evli. Çocukları: (Güccük) Osman, Mustafa, Aziz.

HATİCE (veya Ayşe) Hanım; (1863-1925) Kocahalil oğlu Ahmet Çalhan ile evli. Çocukları: Ayşe (Akbaş), Hatice (Çayan), Hacı Halil (Çalhan), Hörü (Güner).

HALİL İBRAHİM BAYKARA. Bekar iken ölmüş.

Yukarıda da görüldüğü gibi, Bodur Hoca Osman Ef.nin torunları arasında iki tane Osman var. Biri Ahmet Usta'nın oğlu, diğeri de Mehmet Ali Ef.nin oğlu. Biri büyük, diğeri küçük iki Osman. İkisini birbirinden ayırmak için Mehmet Ali Ef.nin oğluna Koca Osman (Goc'osman), Ahmet Usta'nın oğluna da Güccük Osman demişler. Bazen de Hacıkaracaların Goc'osman, Hebibelerin Güccük Osman denilmiş. Hacıkaracaların Mehmet Ali Ef. Oğlu Goc'osman benim dedem.



Resim altı, Soldan sağa: Üç kardeş: (Semerci) Abdullah Baykara, (Kalaycı Hacı) Hüseyin Baykara, (Çerçi) Ali Baykara; ve bir emmioğlu (Koca) Osman Baykara bir arada.

MEHMET ALİ (Baykara) EFENDİ AİLESİ:

1860-1929 yılları arasında yaşamış olan, Hacıkaracaların Mehmet Ali Efendi Yemen gazilerindendir. Yüreğilli Hamzalar'ın (Hamza ve Havva'dan olma) kızı Fatmana hanım

ile evlidir. Havva da Yüreğilli Omarların kızıdır. Mehmet Ali Efendi'nin üçü oğlan, ikisi kız olmak üzere beş çocuğu vardır. Bunlar:

- Kirazların Ömer ile evli olan AYŞE HANIM (1902-1920). Çocuğu Emine

- Hapçılar'ın İsa Candemir ile evli olan HÖRÜ CANDEMİR (1908-1981). Çocukları: Ahmet, Naciye (Yatağanbaba), Hurşit, Mehmet Ali, Muzaffer, Mehmet, Ayşe (Gülcanbay).

- Hacı Osman kızı Ayşe hanım ile evli olan ve çocuksuz ölmüş bulunan MEHMET BAYKARA, nam-ı diğer Mehmet Çavuş veya Çavuş Mehmet (1903-1927);

- Akbekirlerin Abide hanım ile evli, Omar Usta namıyla maruf ÖMER BAYKARA (1917-2001). Çocukları: Nuray (Şenel), Aydın, Mehmet, Ali, Ufuk, Fatmana (Atasoy)

- Ve Goc'osman adıyla bilinen dedem OSMAN BAYKARA (1901-1981). Ahmetlerin Hörü hanımla evli. Çocukları: Aşana (Turgut), Fatma Ana (Yatağan), Şemse hanım (Çalhan), Sabiha (Demirörs), Rasül Baykara, bebek iken ölen Memduh ve babam Memduh Baykara.



Solda Hörü Candemir, ortada Goc'osman, sağda Omar Usta. Üç kardeş bir arada.

Dedem GOC(a) OSMAN

Hacıkaracaların Koca Osman Baykara. 01.07.1901'de Yatağan'da doğmuş. Ahmetlerin Hörü hanımla evli. 7 çocuğundan biri, en büyük oğlu benim babam Memduh.

İstiklal harbi gazilerinden olan Osman dedem, askerden geldikten sonra evlenmiş. 1925'de kızı Aşana (Ayşe) doğmuş. Sonra oğlu Memduh doğmuş ve bebek iken ölmüş. Arkasından 1930'da, babası Yemen gazisi Mehmet Ali efendi vefat etmiş. Birkaç ay sonra kızı Fatmana, daha sonra da oğlu Memduh (babam) dünyaya gelmiş. Sonra sırasıyla 1935'de Şemsanım (Şemse) halam, 1939'da Sabiha halam dünyaya gelmişler. 1940'da Aşana halam evlenmiş ve 1942'de oğlu Cihan dünyaya gelmiş. 1943'de Rasül amcam doğmuş, ertesi yıl 1944'de Cihan 2 yaşında iken vefat etmiş. Bir yıl sonra 1945'de Aşana halamın kızı Nahide doğmuş ve Nahide de daha yaşını doldurmadan 1946'da vefat etmiş. Aşana halam da Nahide'den sonra fazla yaşamamış, aynı yıl 1946'da vefat etmiş.

Sağlığında babasını, iki çocuğunu ve iki torununu kaybederek evlat ve torun acısını tadan dedem, 1960'da da annesi Fatmana hanımı kaybetmiş. Annesinin vefatından 3 yıl sonra evlat hasreti gurbet sancıları başlamış. Önce babam, sonra Sabiha halam ve Rasül emmim işçi olarak acı vatan Almanya'ya gitmişler. 2 sene çalışıp dönmek üzere gidilen gurbet günleri uzadıkça uzamış, kaç iki seneleri devirmiş de o iki sene bir türlü dolmamış.

Babam da, Rasül amcam da Aşana bıllarlarını çok severlerdi. Aşana halamın çocuklarının isimlerini babam ilk oğluna (Cihan), Rasül amcam da ilk kızına (Nahide) vermiş. Cihan ve Nahide'nin nüfusa doğum ve ölüm kayıtları yapılmamış olsa da Memduh ve Rasül dayıları isimlerini kendi çocuklarında yansıtırıyorlar.

Osman dedemin askerlik öncesi gençliğinin geçtiği devirler, ülkenin yaşadığı savaş ve seferberlik ortamı, maruz kaldığı işgaller nedeniyle devlet otoritesinin yok denecek kadar azaldığı; eşkıyaların, zorbaların türeyip alıkıran başkesen kesildiği, millete eza ve cefa ettikleri bir dönem. O devirde eşkıyalar yol keser, işkence eder, soygun yapar, öldürür, yaralar, her türlü melaneti yaparmış. Çocukluğumda bazı büyükler, eşkıyanın zulümlerini, hangi eşkıyanın kimleri yere yatırıp dört ayrı kazığa ellerinden kollarından bağlayıp hiç hareket edemez hale getirdikten sonra, çoluk çocuklarının gözü önünde paraları, altınları nereye sakladığını öğrenmek için göbeğine kızgın yağ döktüklerini nefretle hatırlar anlatırlardı.

Dedemin gençliğinde, eşkıyalığı ile bilinen belalı gençler, dedemin mahallesindeki 'oda'ya kadın getirip 'oturak alemi' yapmak istemişler. Bunu haber alan Osman dedem 'oda'yı basmış, silahını çekmiş ve "ya buradan adam gibi çekip gidersiniz, ya da buradan hepinizin leşi çıkar" demiş, 'oda'yı boşalttırmış. Ondan sonra da o 'oda'da bir daha böyle bir şeye tevessül eden olmamış. Babam için annemi istemeye gittiklerinde, Kazım dedem bu olayı hatırlamış ve "Gocosman vakt-i zamanında böyle böyle etmişti, bu adama kız verilir" deyip vermiş.

Bu denli keskin cesaret ve gözü karalılıkta, Osman dedem sülalede yalnız değildir. Kardeşi Mehmet Çavuş işlediği, sebebini bilmediğim bir cinayet sebebiyle hapislerde yatmış, cezaevinde de racon kesmiş, zayıf ve güçsüzleri daima koruyup kollamış. Kardeşi Hörü (Candemir) halam da; kılık kıyafet devriminden sonra, zorla üç eteğini veya 'marma'sını çıkartmak isteyenlere; "ben birkaçınızın leşini yere sermeden bunu başara bileceğinizi mi sanıyorsunuz" deyip kimseye dokundurtmamış. Diğer kardeşi Omar Usta-

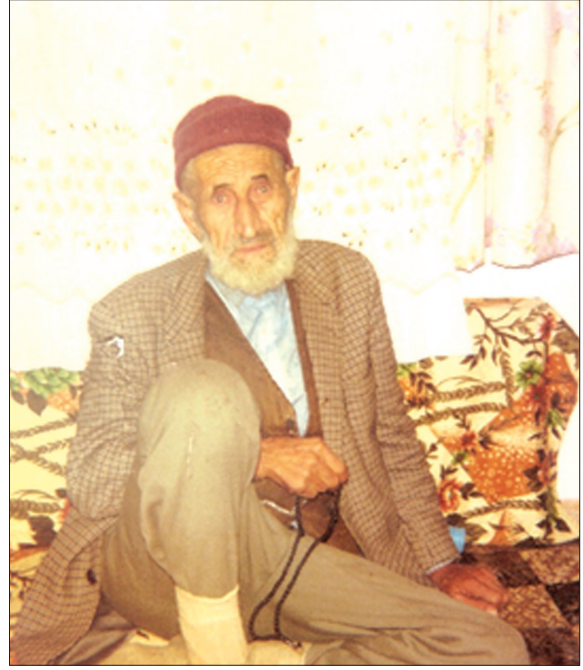
nın Kooperatif kurma ve yaşatma, ‘her şeye rağmen köye hizmet’ çabası da az cesaret ve gözü karalık isteyen bir iş değildir. Amcası Biber Hoca’nın gözü karalığını, neden ‘Biber Hoca’ denildiğini de zaten bilen biliyor.

17’lilerden olan Osman dedem, İstiklal Harbi gazilik madalyasına sahipti. Kazım dedem savaş hatıralarından bahsederdi, fakat Osman dedem anlatmazdı.

Sövdüğüne, beddua ettiğine hiç şahit olmadım. Birine, bir şeye kızdığı zaman “de gidi guzsuz de..” derdi. O zaman “guzsuz”un ne demek olduğunu bilmezdim, “kut’suz” demek olduğunu çok sonradan öğrendim.

Gençliğinde tarak yapmış, bir ara kiremit imalatı yapmayı denemişler, istedikleri sonucu alamamışlar. Bazen yola (köyün mallarını alıp pazarlarda satmaya) gidermiş. Babam, dedemle Alaşehir’e, Balıkesir’e kadar yaya gittiklerinden bahsederdi. Panayırları takip ederlermiş, panayırlarda pazarlardan daha çok kazanç olurmuş. Panayır dedikleri bugünün festivali olsa gerek.

Uzun yaya yolculuklarından küçük bir kısmını da çocukluğumda benimle birlikte yaptı. O zamanlar SSK’nın Bölge Müdürlüğü Aydın ilindeydi ve yurtdışında çalışan köylülerimizin sigorta kayıt, yenileme işlemleri Aydın’da yapılıyordu. Ortaokul 1. Sınıfta idim. Dedemle birlikte Aydın’a sigorta işlemlerini yaptırmak için gittik. İşimizi görüp Denizli’ye döndük. Köyün arabasının kalkmasına saatler vardı, Kızılhisar’a kadar gidelim, oradan da köye giden bir arabaya denk gelirsek onunla köye gideriz dedik, Acıpayam arabaları ile Kızılhisar’a geldik. Baktık, bakındık köye giden araba bulamadık. Yürüyelim, yolda belki denk geliriz dedik, yürümeye başladık, yolu yarılادık ama ne gelen var ne giden. Bir ağacın altında bir süre dinlendikten sonra yola devam ettik, köye giden bir tek arabaya rastlamadan köye varıverdik. O



Hacıkaraca oğlu Goc’osman. Osman dedem.

anlar hakkında yorulma konusunda hiçbir şey hatırlamıyorum, ama o birlikte yaptığımız yürüyüş bana çaresiz kaldım diye elini kolunu bağlayıp beklemenin ne kadar yanlış bir şey olduğunu, bunun yerine yapılabilecek başka şeylerin olabileceğini uygulamalı olarak öğrenmişim.

Dedem bizim çocukluğumuzda da ara sıra yola giderdi. Dönüşünde bize köpük helva, gevrek helva, kırık leblebi getirirdi çok sevinirdik, çok hoşumuza giderdi. Babamın Almanya’dan getirdiği çeşit çeşit çikolataları, Fehmi (Yalın) Dayının İstanbul’dan gelirirken getirdiği pişmaniyeyi, fındıklı çikolatayı, badem şekerini de çok severdik, ama gevrek helva ile kırık leblebinin yeri ayrıydı. Kırık leblebiyi Osman dedemin el değirmeninde öğütür, un haline getirir, yerdik. Çocuklar yerken birbirine “Yussuf” der, “pompa” der ağızlarındaki öğütülmüş leblebiyi püskürtür gülüşürlerdi. Bu oyunu pek severdik.

Rasül amcam sanırım kahve fabrikasında çalışırdı, gelirken dedeme “Jacobs” marka

kahveler getirirdi. Bizim kahvelere hiç benzermezdi, iri iriydi, dedem de işti o iri kahveleri kendi el değirmeninde tekrar öğütür ‘Türk Kahvesi’ne dönüştürürdü.

Devamlı bir cep takvimi taşırdı. Saatli Maarif Cep takvimi. Alacak, verecek, doğum, ölüm..vs. kendince önemli gördüğü notları oraya yazardı. Aylar, mevsimler ona göre farklı farklıydı; zemheri, cemrelerin düşmesi, fırtınalar, ağaçların dikilme zamanları, budama zamanları... bütün bunları o takvimden takip ederdi. Saat de farklıydı. Saate bakar 12’ye şu kadar var, 12 olmuş gibi şeyler söylerdi, ama O’nun 12 dediğinde saat 12’yi göstermezdi. Eski usuldeki saatin 12’sinden bahsedermiş. Saat yeni usulde gösterir, O eski usulde okur, namaz vakitlerini eski usule göre takip ederdi. Bu saat farkını bir türlü anlayamazdım.

Biz çocukken Osman dedemden korkmaz, çekinmezdik. Onunla tarlaya bağa gittiğimizde veya köyde sokakta yere çizgimizi çizer, üç taş, beş taş, dama oynardık; meğer bunlar zeka ve strateji oyunu imiş. Hem oyun öğretmenimiz ve hem oyun arkadaşımız olurdu. Bağa bahçeye gittiğimizde, çakısıyla ağaçtan dal keser bize çeşitli düdükler yapardı, nasıl yapıldığını da bize öğretirdi. Evde boş vaktinde kitap okurken görürdüm. Okuduğu kitaplar Kara Davut, Siret’ün Nebi... Gazete de okurdu, gazete ayrımı yapmaz, eline ne geçerse okurdu.

Küçük kardeşi Omar Usta’ya, O’nun görüşlerine büyük değer verirdi. Çocukları bir işe başlayacakları veya karar verecekleri zaman; “eminize sorun, danışın” derdi, kendisine “ne dersin, ne yapalım?” diye sorduklarında da; “eminize sorunuz, danıştırız mı, O ne diyor?” diye sorar ona göre cevap verirdi.

Çocukluğumda Kur’an okumayı öğrendikten sonra, dedemin (muhtemelen Kara Davut) kitabını okumaya çalıştım, okuyamadım. Bu Kur’an mı, arapça mı, bunun niye hareketleri yok?.. gibi sorular sordum dedeme. O da “eski Türkçe” olduğunu söyledi, Kur’an ile aralarındaki farkı an-

lattı, harekesiz nasıl okunacağını öğretti. Yani Osmanlıca’yı ilk Osman dedemden öğrendim.

Ağacı, çeşitli ağaçlar yetiştirmeyi, ağaçları aşılarla zenginleştirmeyi severdi. O’nun bağında çok çeşitli ağaçlar vardı. Belki de en fazla ağaç çeşidine Osman dedem sahipti. Fındık bile vardı ve bildiğim kadarıyla Osman dedemin bağındakinden başka kimsenin tarlasında, bağında fındık ağacı yoktu. Çocukluğumuzda ağacın ve çubuğun budanmasını, aşılmasını, aşı çeşitlerini, püf noktalarını öğrenmek isteyeneye yüksünmez, anlatır, öğretmeye gayret eder, öğretmekten de zevk alırdı. Bizlere de gösterir, öğretirdi. Sabiha (Demirörs) halamın söylediğine göre, ağaçları aşılarla zenginleştirmeyi ve bunu başkalarına da ikram etmeyi severmiş. Yaptığı aşı tuttuysa, meyvesi de güzel olduysa, aynı aşığı başkalarının ağacına da bedavadan gönüllü olarak yoldan geçerken yapar geçermiş. Yoldan geçerken gördüğü budanmamış ve zamanı geçmekte olan ağaçları da budar geçermiş. Ağacın sahibi, aşığı kimin yaptığını, ağacı kimin budadığını bilmez, sevinir, yapana dua edermiş.

Hayvan kesmesini, yüzmesini, temizlemesini de öğrenmek isteyeneye gösterir, öğretmeye çalışırdı. Bana da öğretmişti, Ortaokul sıralarındayken tavuk kesmesini, ortaokulu bitirdikten sonra da Kurban kesmesini öğretmişti. Kurbanı ilk boğazladığımda İmam Hatip Lisesi 2. Sınıfa gidiyordum.

Meğer Osman dedem neler neler öğretmiş de biz farkına varmamışız. Allah razı olsun, rahmetini ziyade eylesin; Rabbim sadaka-i cariye defterine ilave eyleyip ecrini bol bol versin. Öyle anlaşılıyor ki, bildiklerini kendisi ile mezara götürmemiş, isteyeneye öğretmeye, gelecek nesillere aktarmaya gayret etmiş.

Osman dedem 19.09.1981’de vefat etti, Yatağan mezarlığına defnolundu.

Allah kendisine ve bütün geçmişlerine ve akraba-i taallukatına rahmet eylesin, mekanları cennet, makamları âli olsun.

DÜNYA BIÇAKÇILIK BAŞKENTİ: YATAĞAN

MUSTAFA KARAKAYA

Fransa’ da yapılan dünya bıçakçılık başkentleri ağına Yatağan ilk olarak Türkiye’yi temsilen katılmıştır. Bu daveti yapan Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür, Tanıtma ve Turizm Daire Başkanı Sayın Hüdaverdi Otaqlı Bey isteklerimizi kırmayarak aşağıdaki açıklamaları lütfettiler, Yatağan dergisi olarak çok teşekkür eder, yeni toplantılarda bulunmak dileğiyle.

DÜNYA BIÇAKÇILIK BAŞKENTLERİ AĞI

2016 yılında ilk kez Fransa’da düzenlenen, 1.Dünya Bıçakçılık Başkentleri Kongresi’ne Yatağan’ı temsilen katılan Denizli Büyükşehir Belediyesi ekibi, toplantıya katılan ülke temsilcilerine ve Dünyadaki sektör temsilcilerine Yatağan kılıcı ve bıçaklarını detaylı anlatma fırsatı bulmuştur.

Büyükşehirimizin çalışmaları sonucu Yatağan, Temmuz 2018 itibariyle Dünya Bıçakçılık Başkentleri Ağı’nın (Cutlery Capitals Network) resmi üyesi olmuştur. Bu birlikte Dünya’dan sadece 28 şehir, Türkiye’den ise sadece Yatağan bulunmaktadır. Kongrenin üçüncüsünün İspanya’nın Albasete kentinde 2020 yılı yaz aylarında yapılması planlanmış fakat pandemi sebebiyle ertelenmiştir.

1.DÜNYA BIÇAKÇILIK BAŞKENTLERİ KONGRESİ

12-15 Mayıs 2016 tarihlerinde, Fransa’nın Thiers kentinde düzenlenen Dünya Bıçakçılık Başkentleri Etkinlikleri 10 ülkenin katıldığı uluslararası bir organizasyon olup, toplantıya Türkiye’den sadece Denizli-Yatağan davet edilmiştir. Etkinliklere heyetleriyle katılan diğer ülkeler ise; Rusya, Avusturya, İspanya, Çekya, Japonya, Bulgaristan, A.B.D, İtalya ve Fransa’dır.

Şehrimizi ve Yatağan’ı, Büyükşehir Belediyesi’nden koordinatör olarak Turizm ve Tanı-



tım Şube Müdürü Samet BAŞER ve Serinhisar Belediyesi tarafından seçilen Yatağan’dan bıçakçı ustaları; Nuri Akgün, Mustafa Yurttürk, Hakan Karakaya’dır.

Etkinlikler kapsamında:

- Heyetler bıçakçılık tarihlerinin ve üretimlerinin sunumlarını yapmıştır.
- Kongredeki çalıştay ve seminerlere katılım sağlanarak kazanımlar elde edilmiştir.
- Bıçakçılık federasyonu ve üst marka gibi konularda görüş alışverişlerinde bulunulmuştur.
- Thiers’te bulunan bıçak müzeleri ve dükânları ziyaret edilerek Fransa’daki üretimin tarihçesi ve teknikleri hakkında bilgi edinilmiştir.
- Çeşitli ülkelerden bıçak üretimiyle ilgilenen iş adamları ve ustalarla görüşülüp olası iş anlaşmaları için irtibatlar kurulmuştur.
- 26.sı düzenlenen Fransa Bıçakçılık Fuarı (Coutellia) ziyaret edilmiş ve incelemelerde bulunulmuştur.
- Fransa’da yerel basına Denizli ile Yatağan hakkında röportajlar verilmiştir.

YATAĞANLILAR TOPLANTIDA

Bu toplantıya katılan Yatağan’lı Nuri Akgün, yapılanları şöyle anlattı; “Bu toplantıyı

bana Muhtar Nurettin Kuş söyledi. Amaçları; dünyadaki en ünlü bıçakçıları toplayıp festival çerçevesinde bilgi alışverişini ve ticareti geliştirmektir.

2016 yılında davet üzerine gittik, Denizli Büyükşehir Belediyesi ilgililerine çok teşekkür ederiz. Yanımıza Yatağan kılıcı ve hediye-lik çakılar götürdük.

Program şöyle; akşam eski ve bir geleneksel mekânda buluşma-tanışma yemeği oldu. Ertesi günü bıçakçılık ile ilgili üç tane müze gezdik. Bizde Yatağan'da sekiz yüz yıldır, ata sanatı bıçakçılık yapılıyor ama bir müze-miz bile yok. Müzenin birisi eski yöntem ve malzemelerle bıçak yapımının sergilendiği mekânı gezdik.

Konferans salonuna gittik, katılan şehirleri, üretimleri hakkında bilgi verdiler. Geleneksel usulle yapılan çakı bıçak hediye ettiler. Ayrıca turistik bölgelerini tanıttılar.

Ertesi günü misafir ülkeler kendi sunumlarını yaptılar. Dikkatimizi Almanya, Rusya ve İspanya devletleri çekti. Türkiye ve Yatağan adına; Yatağan'ın geçmişini, eski üretilen malları ve geleceğe dönük tasarılarımızı anlattım. Hazırladığımız slayt çok ilgi gördü. Özellikle Osmanlı dönemini bildiklerinden iyi dinlediler. Ülkelerin standlarını gezdik, el yapımı çakı ve bıçaklar ilgamızı çekti. Çünkü orada gördüğümüz bıçaklar ve sapları o zaman ülkemizde yoktu. Biz daha çok geleneksel malzemelerle atadan gelen çeşitleri yapıyorduk. Ama şimdi Yatağan'da çok çeşitli, özel bıçaklar, çakılar yapılıyor. Fuarda çakı ve bıçakları yapan ustalarla tanıştık, dünyaya namsalmış bıçak markalarının firma sahipleriyle görüş alışverişinde bulunduk. Dünyada çakı ve bıçak olarak neler yapıldığını, onların nasıl markalaştığını, bu seviyeye gelirken hangi aşamalardan geçtiklerini üretim ile pazarlamadaki başarılarını, prensiplerini öğrenmiş olduk. Mesela; Fransa'da bıçak yapmak isteyen kişi ben yapıyorum diye ortaya çıkamaz. En az iki yıl bir usta yanında çalışması lazım. Taban fiyatına herkes uyar, pazarlama da ise kooperatifleri çok düzenli. Eskiden bizde Ahilik kuralları varken, çırak kalfa olur, öğrendiği kanaati ustada olursa, o

zaman ustalar toplanır yapılan mamule bakılır ve peştamal kuşanarak usta olarak dükkân açabilirdi. Şimdi de mutlaka kalite kontrolünü yapacak, işleri düzenleyecek bir teşkilata ihtiyacımız var. Toplantılarda iyi ilişkiler kurduk, hem Yatağan'ı tanıttık, hem de dünya çakı bıçaklarını tanıdık olduk.

Ailenin genç üyesi olarak üretim ve pazarlama konusunu bilmem bize çok şey kazandırdı. Üniversitede demircilik, malzeme bilgisi, üretim teknikleri, pazarlama konusunda okuyup, Yatağan'a gelip bıçakçılık yapan yok, bilgili gençlere ihtiyacımız çok. Ben daha çok satış konusunda çalışıyorum.(Nuri Akgün,1990 Yatağan, Ege Üni. İngilizce İşletme 2014 yılı mezunu, Yatağan'da oturur.)



ÜLKELERİNE GÖRE ÜYE ŞEHİR VE TOPLULUKLAR

TÜRKİYE - Denizli/Yatağan

A.B.D - Amerikan Bıçakçılık Topluluğu

ALMANYA - Solingen

ARJANTİN - Tandil

AVUSTRALYA - Noarlunga

AVUSTURYA - Ybbsitz

BELÇİKA - Gembloux

BREZİLYA - Brezilya Bıçakçılık Topluluğu

BULGARİSTAN - Gabrovo

ÇEKYA - Mikulasoviç
 ÇİN - Yangjiang
 DANİMARKA - Kopenhag
 FİLİPİNLER - Batangas
 FİNLANDİYA - Uusikaupunki
 FRANSA - Thiers
 GÜNEY AFRİKA - Bıçak Üreticileri Derneği
 HOLLANDA - La Waalre (Aalst)
 İNGİLTERE - Sheffield
 İSPANYA - Albasete
 İSVEÇ - Eskilstuna
 İSVİÇRE - İbach
 İTALYA - Maniago
 JAPONYA - Seki
 KANADA - Montreal
 NORVEÇ - Elverum
 PAKİSTAN - Vezirabad
 PORTEKİZ - Guimareş
 RUSYA - Zlatust

HAKAN KARAKAYA VE MUSTAFA

YURTTÜRK'ÜN ANLATTIKLARI

Fransa'nın Bıçakçı beldelerinden Thiers yaklaşık 600 Türkün yaşadığı toplamda 4000 nüfuslu bir belde. Öğrendiğimize göre 17. Yüzyılda Jeanne LAFFITTE adındaki bir gezgin seyahat kitabında: dünyada bıçak yapılan yerleri, Türkiye'den de Yatağan köyünü yazmış. Bura halkın genelde geçim kaynağı bıçak, çatal, kaşık, vb imalatıdır. Thiers belediyesi dünyadaki bıçak imalatçıları birleştirip dünya bıçakçılık başkentleri ağı (CutleryCapitals Network) oluşturmak istemiş. Bu kapsamda Yatağan'da davetliler arasındaydı ve ilk üyelerinden oldu.

Fransa'nın Lyon kentine oradan da otobüsle iki saatlik yolculuktan sonra Thiers'e (Mayıs 2016) gittik. Orada aslen Balıkesirli olduğunu öğrendiğimiz Thiers Belediye Başkan Yardımcılarından Hanife Öztürk ile tanıştık. Kendilerine Yatağanlılar ve Denizlililer olarak çok teşekkür ediyoruz.

Thiers'de Fischer BARGOİN gibi robotla çalışan fabrikaları ve büyük bıçak imalatçıları'nın yanı sıra çoğunlukla Yatağandaki gibi iki, üç kişilik küçük imalatçıları var ama ürünlerinin karşılığını fazlasıyla alıyorlar. Çarşı meydanında bıçak satan mağazaları gezerken Fransız mağaza sahibi Türk olduğumuzu öğrenince arka sokaktaki Teymen kardeşlerin olduğu mağazaya gönderdi. İmalat yöntemleri bizden çok farklı olmadığını gördük. Bizim hoşumuza giden tarafı (Thiers) üst marka altına imalatçı kendi ismini yazıyor. Thiers markasını herkes vuramıyor, oranın eski ustalarından oluşan heyet karar veriyor. Kalitede ve ticari ahlakında mutabık kalırlarsa marka vurmasına müsaade ediyorlar. (Yatağan üst markası altında usta kendi damgasını vurmalı, Sürmene ne oluyor ki, Bu durum Yatağanın ayağına kurşun sıkmak olmuyor mu? Değerli ustalar, sadece günü değil geleceği de düşünmemiz gerekir diye söylüyorum MK.) Teymen kardeşler de bu hakkı kazanan soydaşlarımızdan. Bıçak imalatçılarına yönelik belediyelerin desteklenen fuarlarını da ziyaret etme şansımız oldu, fuarda bıçak kılıfında kullanılan Afrika'dan gelen Timsah derisi ve özel bazı boynuz gibi birçok malzeme bizim paramızla bile ucuz fiyatlara satılıyordu. İmalatçıların yaptığı çakıların fiyatları üreticiyi memnun edecek seviyede, bunun sebebinin heyetin aldığı karar olduğunu düşünüyoruz.

Belediye kendi kültürünü muhafaza etmek ve Thiers 'in tarihini anlatan müzeler, atölyelerle turistlere geçmişi anımsatan animasyonlar düzenlenmiş. Yatağan'ın onlardan daha fazla kültür ve tarih birikimi olmasına rağmen bırakın animasyonlar yapmayı, müzeminin olmaması bizi üzmüştü,

Yeni gelen nesil araştırmacı, sosyal medyayı çok yerinde kullanıyor, eski nesillerin tecrübesi ile çok güzel ürünlere ve günlere gideceklerini ümit ediyoruz.

Haydi, bakalım gençler, dünyayı görüp, sanatımızı ve Yatağan'ı daha da ileri ve refahlı geleceğe götürelim.

ERKAN AĞABEY

Prof. Dr. M. Arif AKŞİT

Erkan Baykara'nın oğlu Oruç Baykara'nın aşağıdaki notla birlikte dergimize gönderdiği bir yazı; "İyi çalışmalar. Yatağan Dergisi'ni büyük bir zevkle okuyorum. Rahmetlik babam vefat etmeden önce son sayısını çıktı almıştım. Büyük bir keyifle okuyordum, son nefesine kadar. Rabbim işlerinizi kolaylaştırsın inşallah. Prof. Dr. M. Arif Akşit'in rahmetlik babam Erkan Baykara hakkında yazısı aşağıdadır. Düzeltmeden gönderdim. İlginiz ve emeğiniz için çok teşekkürler. Selamlar. Oruç Baykara"

Bir insanın yaşamının bir boyutu vardır, doğum ile başlar ama ölüm ile bitmez. Öbür Dünyaya gitmesi ile ilk aşamada duygu ve düşüncelerimi yazmak gerekti, çünkü Erkan Ağabey öyle isterdi.

1) Erkan Ağabey: Erkan Abi demedim. Erkan, kanı, canı, fikri ve vicdanı ile ER bir kişi idi. Gerçek bir ER-KAN idi. Ayrıca Ağa-Bey idi sadece benim için değil her bireye öyle idi. O nedenle Abi demedim hiç, AĞABEY dedim.

2) Hiç Anlaşamazdık, anlamak da istemezdik: Bir konu olunca hemen itiraz edecekti, bunun amacı bir farklı bakış getirmek idi. "Arif, bir kaynağı, neden denildiği, niçin indiğine bakılmalı, yorumları da irdelenmeli" derdi. Ben is felsefe tarafına kayarak, farklı destekler ile olaya bakmak zorunda kalırdım. Faiz meselesini incelemem istedi, 15-17 sayfa mektup ile cevap yazdım. "Nasıl, faizi helal mı kılıyorsun" deyince, kelimeye, ribaya dönüp, faiz ile Ribâ'nın çok farklı olduğuna ulaştım.

3) Baba figürü örnek olması ile olabildi: Denizli'de eczacı olması, hafta sonları gelmesi, yolda devamlı kitap okuması ile, bir boyut kazanmış iken, Eczaneye sohbet için geldikleri ve onun imkanını kullandıkları bir gerçek idi. Bu açıdan benim Babam gibi, uzaktan bir örnek baba olması doğaldır. Ayşen hem babalık hem analık yapar boyutunda oldu. Örnek kişiliği, sohbeti ve tutumu ile bir baba figürü olmuştur. Bunu çocukları net daha iyi kavrayacaktır, bu benim algımdır, doğruluğunu bilemem.

4) Kuran dışında hiçbir şeye tam, kesin inanmazdı, şüphe ile bakardı: İman, inama, dayanma, güvenme olduğu için, inanan kişi ancak Kuran'a dayanır ve inanır. Başka söze gerek yok, sevgili Erkan Ağabey.



Erkan Baykara (sağ başta) nişanında akrabalarıyla... Ayakta sol başta Baha Akşit.

5) Devamlı "Olmaz, yazılı olmalı, kalıcı olsun" derdi: 1968 yılından bu yana, daha sonra telefonlar olunca, her Cuma mesaj dönüldü. O telefon ile hayırlar diler, ancak benim yazımı da beklerdi. Bunları topla dedi, yapamadım, ama yapmalıyım. Bir ara telefon ile mesajlar silindi sandım, paniğe kapıldım, artık ilk işlerimden biri toparlamak olmalı.

6) Asil ruhlu idi: Asil olunca, sanırlardı ki, yükseklik ve üst sınıfta, ona yaklaşımdan korkarlardı. Onunla fikir, felsefe, bir bilimsel konu olursa konuşabilirlerdi. Bir de işleri olunca gelirlerdi. Konuşunca, hemen bir kitap önerir, daha doğrusu bana okumak için verirdi.

7) Anlamadığı, anlamak istemedikleri vardı: Bir bilim adamı, bir üniversite mezunu, profesör, nasıl olurda, fantezi, hikâye ve bilim dışı konuları söyler, yazar ve bunları destekler diyerek anlamdı. Yakın akrabası da olsa, anlamadı, anlamak istemedi.

8) Kıyafeti, tavırı ile birçok kişiye örnek olmuştur: Daima, şık giyinir ve bana da en kalitelisini almamı isterdi, karşılıklı mukayese ederdik. Bu açıdan Vakko, Beymen gibi markaları ucuzluk-

ta alır, güzel koku (şimdiki tercihim Vakko W) temiz ve şık olmamı beklerdi. Emekli olunca artık devamlı papyon takıyorum, Erkan Ağabey'e yakışır olmalıyım ve kokumun markasını da öğrenmek istediği için söyledim.

9) Bizde öldü olmaz, insanı yaşatırız: Niye ya-
zıyorum, Erkan Ağabey için yazıyorum, sizlere
değil. Yazılı olmasını, gençlere bırakmak ge-
rektiği için yazıyorum. Niye gençler; Peygam-
berimiz, ilk yıllarda tebliğ yaparken, demişler
kimseyi inandıramıyorsun, bırak be perişan
olmayı, kendini düşün demişler. Cevap, gelen
gençler var, onlar dinliyor demiş. Her mezun
olan intörnler ile birlikte, pide içi hazırlar, bir
beslenme dersi ile birlikte ortak yedik. Genç-
ler olduğu için, erişkin bir menfaat var sanır,
zaten gelmezlerdi.

10) Her konuda bilgisi vardı: Her konuda bil-
gisini sordum, cevap soruyorum, bilgisi olan
cevap veriyor, öğreniyorum derdi. Bilmediğin
sor derdi, öğrenmemek kabahat diye eklerdi.
Bana da aykırı gibi gelenler şeklinde sorar, kı-
saca beni çalıştırdı. Bu taktiği eğitimde kul-
landım, "Beyin Fırtınası" metodunu kullandım
hep.

11) Çok kişiyi değiştirmese de etkisinin ol-
duğu kesin: Bizlerin görevi değiştirmek değil,
Peygamber bile tebliğ edici, bu açıdan biz söy-
lemek düşer derdi.

12) Onu özlemek yeterli değildir: Bir kişiyi
özersen, onu anarsın, sonra, bilim ve felsefe,
irfan sahibi ise, onun yaklaşımını devam ettir-
melisin. Buna göre planım:

a. Yazılı olarak tüm eskileri toparlamalıyım:
Oruç yardım eder sanıyorum. Eskileri olduğu
gibi değil, yeni fikirler ile eklemek gerekir.

b. Beyin Fırtınası yapmaya devam: Her konu-
ya farklı açıları da eklemek gerekir.

c. Bir sözün, neden, niçin, nasıl, ne şekilde ve
kim tarafından söylendiği önemli: Kaynak tam
olarak felsefe esasları bibi 5N1K gibi olmalı
(Ne, Nerede, Niçin, Nasıl, Neden ve Kim).

d. Selam ve sevgiler: Niye selam ve sevgiler
diye bitiriyorum, Erkan Ağabey, Çünkü; bizler
Kuran üzere olmalı, ancak kendi usul ve esas-
larımızı da yaratarak olmalıyız.

Selam, Yaratanın insanlara bir emri, selam
vermek, salat boyutu. Selam Yaratanın sıfatı-
dır, bizlerin de insanlar arasında yakınlaşma
için yapmamız gereken ilk adımdır. Yaratanın
bize yapmamızı istediği boyuttur.

I. 59/23

*Öyle Allah ki O, ilah yok O'ndan gayrı! Melik
(mutlak hâkim olan, hükmü yürüten), Kuddûs
(yaratılmışların özelliklerinden farklı olarak),
Selâm (yaratılmışlara yakın olması, mahiyetini
açığa çıkarma boyutu), Mümin (hakikati an-
lamaya, izlemeye yönelten, imanı açığa çıkara-
ran), Müheymin (gözetip, himaye eden), Azîz
(yüce, karşı konulması olanaksız olan), Cebbâr
(iradesini kabul ettiren), Mütekebbir (Mutlak,
yegâne gücü olan, yaratıcı). Allah, onların or-
tak koşmalarından/ortak koştuklarından (tanrı
kavramlarından , uzaktır, aridir) yücedir, arın-
mıştır.*

Diğer kavram ise, sevgide olmaktır. Ayetler
açık ve net sunmaktadır.

II. 2/165

*İnsanlar içinde öyleleri vardır ki, ... İman sahip-
leri ise Allah'a sevgide çok kararlı ve taşkındır.
Zulme saplananlar, azabı gördüklerinde tüm
kuvvetin Allah'ta bulunduğunu, Allah'ın aza-
bının çok şiddetli olduğunu fark edeceklerini
anlayabilseler.*

III. 19/96

*İman edip hayra ve barışa yönelik işler yapan-
lara gelince, Rahman onlar için bir sevgi oluş-
turacaktır.*

IV. 21/107

*Ve biz seni ancak âlemlere bir merhamet/bir
sevgi olman dışında bir şey için göndermedik.*

Rahmet, rahmeti hak edenleredir, Yaratan
dan geldik, yaratana döneceğiz, gönderdikle-
rimiz rahat uyusunlar.

13 Mayıs 2020



DEDESİL OVASI

VELİ AYKAR

Türkmenlerin Batı Anadolu'ya yerleştiği yıllarda Horasan erenlerinden Dederasûl Bey'in 13. yüzyılda yurt olarak obasını yerleştirdiği ve adını Dederasûl'den alan Dedesil Köyü Dalaman Çayı'nın bir "U" harfi çizerek Akdeniz'e yöneldiği toprakların güney tarafında, Batı Torosların son uzantısı Yonuspınarı, Yıldırımli, Belbaşı ve Kızıöğür dağlarının eteğinde "Yaren Tepesinin" ovayla birleştiği yere kurulmuştur. Dederasûl Dede Horasan'da Ahmet Yesevi ocağında yetişmiş peygamber ve soyundan geldiğine inanılan bir "Al-i Resul'dur.

Dedelerin türbeleri de ardıc ağaçlarıyla süslü bu tepeciktedir. Dedesil'in beslediği insan sayısı 16. yüzyılda konar göçerlerin yerleşik hayata geçmesiyle hızla artmıştı. Geniş toprakları buğday ambarı gibiydi. Sulak otlakları ile binlerce hayvanı besliyordu.

Sert buğdayının ve acı biberinin ünü "İşgen Pazarı'ndan" çıkıp Denizli'den Fethiye'ye kadar yayılmıştı...

Köyün altından başlayıp İşgen Pazarı'na inen yol ovayı ikiye bölerdi. Bu yol üzerinde bekleyen çocuklara pazardan eşek, at sırtında dönenler kuru incir, kuru üzüm, kaba şeker gibi yiyeceklerle ödüllendirirdi. Yolun bir tarafı "ekin salısı", diğer tarafı "nadas salısı" denilirdi. Karakış bitip ekinler göverince ekin salısı yeşil deniz gibi dalgalanırdı. Nadas salısında kaba topraktan fışkıran bin bir çeşit otun kokusu, sürülmüş taze toprak kokusuna karışırdı.

Mayıs sonlarında geniş otlaklarda çayırlar büyünce "Koru Girilme" mevsimi gelirdi. Kış boyu hayvan sokulmayan koruda (Karakova,

Yunguca, Kesik ve Ilazlar) düdenler dolar, pınarlar coşar; otlar diz boyu olurdu. Yılan, kertenkele, kaplumbağa, tavşan, tilki ortalıkta kaynar; gökte koca kanatlı kartallar dolaşırdı. Haşhaş (Afyon) çiçeklerinin mor beyaz çiçekleri bir gelin başı süslerdi ovayı. Ova öbek öbek tütün dikenlerle canlanır, şenlenirdi.

Toprak damlı evlerin üstünden “Koru girilmiştir!” duyurusuyla kışın bir deri bir kemik kalmış binlerce hayvan koruda beslenir; on beş günde kendilerine gelir, serpilirdi. Hayvanların gözlerinin ışıltısı artar, tüyleri parıltı, sesleri daha gür çıkardı.

Çocukların yedi kiremit oyunları, tosunların güreşi ile şenlenirdi çayırılık. Toprak ana tüm cömertliğini sunarken, insanlar ve hayvanlar da bayram ederdi... En büyük eğlence tosun güreşleri olurdu. Kışın tosununu burçakla besleyen Şemsioğlu’nun tosunu hiç yenilmezdi. Şemsioğlu tosununu gözü gibi bakar, boynuzlarını sivriltilir ve yağlardı.

Buğdaylar büyüyüp, başaklar olgunlaşıp sararınca “Sap çekimi” tellalı ünlenir, gece yarısına kadar kağı gıcirtısı dinmez; köy yakınlarında öbek öbek harmanlar yükselirdi.

Harmanlar kalkınca bostan beklemeler için çardaklar kurulurdu ovanın düzüne. Ova gece gündüz çobanların kaval sesleri, köpek havlamaları, ovada yatanların gurbet havalarıyla çalkanırdı. Daha sonra Eylül ortalarında mısırlar biçilir, mısır ağılları yığılırdı. Ellerinde mısır dövme sövenleriyle gençler ya bir türkü, ya bir mani eşliğinde aynı ritimle mısır döverlerdi. Kasım ayında ova boşalır köylü kışlık odununu sağlama telaşına düşerdi. Dügünler başlar, köy meydanında “maşalalar” yakılır, türlü türlü oyunlar sergilenirdi.

İşin özü Dedesil Ovası bütün yaz, gece gündüz insan, kaval, çingirak sesleri; kurt, köpek ulumaları ile çalkanırdı dururdu. Dalaman Çayı kıyısındaki büklerde, milliklerde binlerce kuşun sesine çakal pavkırımları eşlik ederdi. Çay da bu canlılığa eşlik edercesine Batı Toroslardan taşıdığı sularla coşar, köpürür; çağlayarak, naralar atarak Akdeniz’e doğru akıp giderdi...

Yüzyıllardır süren ovanın, çayırılıkların, büklerin insanla iç içe geçmiş dostluğu traktörün gelmesiyle hızını kesiverdi. Bunu biçerdöver, tütün dikme gibi makineler eklenince insanlar birer birer hayvanlarını sattı. Çiftçiler gündüz öğleye kadar çalışıp sonra evlerine dönünce ova ıssızlaştı. Koyun ve keçi sürüleri görünmez oldu. Davar sağmaya giden kızlar, gelinler, onları görmek için yollara düşen kızanlar yok oldu.

Tarım ürünlerinin değerini yitirmesi ve kentlere göç işin tuzu biberi oldu. Palamut ağaçları, armut ağaçları gölgelerinde dinlenecek yorgun çiftçilere; salıncakta sallanan beklere hasret kaldı. Çayırılıklar hörgücü karmış, boynuzları ile kofaları darmaduman eden boğalardan yoksun kaldı. Artık o geniş ovada geceleri tarla sulayan bir iki çiftçi dışında ses seda çıkmaz oldu.

Günümüzde, bir zamanların görkemli köyü, insan kaynayan Dedebağı Kasabası Kasabası(1968), 21. yüzyılda Acıpayam’ın bir mahallesi olmanın ezikliği ve burukluğu içindedir. Yer yer boşalmış, kerpiç duvarlı, kırmızı kiremitli, sayvantlı evleri çökmeye başlamış bir durumda engin ovasına bakıp öksüz bir çocuk gibi boynu bükük durmaktadır.

Bakınız: 1. Acıpayam Sempozyumu Bildirileri 2007 (sayfa 61)

BİR TERENNÜM: TV'DE BİR KONUŞMA

*Türkiye’de önemli işler yapan, Denizlili, televizyon yapımcısı, metin yazarı, edebiyatçı ve kültür adamı olan Mustafa Nadir ÖNAY Bey ile 2015 yılının Ekim ayında, Deha TV’de “Terennüm” programının sorumlusu PAU öğretim görevlisi İbrahim AKMAN bir söyleşi gerçekleştirmiştir. Söyleşi iki kısımdan oluşmuş; İbrahim AKMAN sormuş; Mustafa Nadir ÖNAY cevaplamıştır. **İbrahim Akman***



Mustafa Nadir Önay Yaylaktan Kışlağa programının çekimlerinde (2004)

- 1. BÖLÜM -

İbrahim AKMAN: 1987 yılında TRT’de başlayan yapımcılık yönetmenlik serüveniniz var. Pek çok programınız var. Alın Terimiz Göz Nurumuz, Töremiz Dilimiz, Yaylaktan Kışlağa, Simalar ve Dünyalar, Yumurcak isimli çocuk programı, Heybe isimli 30 bölümlük hafızalarda yer eden dramanız, Hanımeli isimli günlük kadın programı yaptınız. Şehir ve İnsan, Çınar

Ağacı, Doksan Yılın Meclis Başkanları, Merkez Efendi gibi belgeselleriniz var. Sizin üzerinizde en çok etkisi olan belgesel hangisi?

Mustafa Nadir ÖNAY: Bunların hemen hepsi kültür belgeselleri ve Türk kültür tarihi üzerine inşa edilmiş programlardır... Türk kültür tarihi dediğimizde çok geniş bir dünyayı hayal ede-

biliriz. Biz o dünyanın bir kısmına ancak işaret edebiliyoruz. İşte bizim yaptığımız programlar da o küçük parçanın dışarıya yansıtılmasıdır diyebiliriz. Bir kısmı çocuklar ile bir kısmı gençler ile bir kısmı yetişkinler ile ilgili ve hayatın değişik cephelerine yönelik. Yaylaktan Kışlağa programımızda mesela yaylak ve kışlak kelimelerinden başladık. Bildiğiniz gibi bu iki kelime Türkçe'nin en eski kelimelerindendir. Mevsimleri işaret eder. Yaz da zaten yayılmaktan çıkmış bir kelimedir. Yani çiçeklerin yayılması, yazılmasına işaret eder. Aslında yaz dediğimiz bahardır. Türk hayatında da mevsimlik yaşayış esastır. Bunların ikisi ana esası teşkil eder: Yaz ve kış. Oturma alanlarımız da bu iki kelimenin üzerine inşa edilmiştir. Bugün Anadolu'nun neresine giderseniz gidin bütün yerleşim yerlerinin bahar aylarında çıktıkları yaylası vardır. Oturdıkları yer de kışın oturdukları yerdir. Orası da kışaktır.

İbrahim AKMAN: Mustafa Bey iki tane kitabınız var. Bir tanesini 'Yaylaktan Kışlağa' ismi ile kaleme almışsınız. Kitabın önsözünde çok güzel cümleleriniz var. Mesela 'Kültürden kelimelere, kelimelerden kültüre giden bir çalışma önce objektifle görsel belgeseller için sonra bu kitapta toplanan yazılarıyla Türkçenin sihirli dünyasına giriyorsunuz. Annenin ninnisi, aşığın deyişi, garibin duası, çocuğun tekerlemesi olarak tarihin dehlizlerinden geçip bir çeyiz sandığı gibi günümüze ulaşan diri ve toplumsal yansımalarını Anadolu'nun yaylaklarında kışlaklarında buldu' diye ifade ediyorsunuz.

Mustafa Nadir ÖNAY: Ben Türk Dili ve Edebiyatını tahsil ettim. Bu tahsilim esnasında şunu fark ettim ki bizim Acıpayam bölgesi tabii buna Çal, Tavas, Buldan Sarayköy, Babadağ gibi diğer ilçeleri de dâhil ederiz. Yani topyekûn Denizli bölgesi bir Oğuz yerleşimidir. Oğuzlar binli yıllardan itibaren buralara gelmiştir. Anadolu'da tabii ki daha önce Türk yerleşimleri olduğunu biliyoruz. Hepsinin çok geniş kültürel bakiyeleri vardır. Ama asıl Müslüman Türklerin gelişi bin yıllardan itibaren oldu. Buraya kültürle-riyle birlikte geldiler. Aynı yıllarda Divan-u Lü-



gati't-Türk diye bizim meşhur bir eserimiz var. Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı bir sözlüğümüz. Bu kitap bugün Anadolu'da kullandığımız kelimelerin hemen hemen tamamını ihtiva eden bir kitap. Tabii Türkçe daha da zenginleşti ama o kelimeleri de koruyor. Biz onları öğrenirken bir de baktık ki o kelimelerin hepsi bizim bölgelerimizde yaşıyor. Hatta daha önceki yıllara giden kelimeler var. Mesela bir tanesinden bahsedeyim: 'yufka' kelimesi bunlardan birisidir. Orhun Abidelerinde yufka kelimesi geçer. Bunun yanında binlerce kelime annelerimizin dilinde yaşayıp gelmektedir. Yani bizim Anadolu'muz kültürümüz açısından bir deryadır. Bu zenginliği halkımızın arasında bulabiliriz.

İbrahim AKMAN: Yaptığınız iş dolayısıyla Anadolu'nun gitmediğiniz bir köşesi kalmamıştır. Belgeseller dolayısıyla. Bu motifleri bu kültürü daha iyi gözlemlene şansına sahip oldunuz.

Mustafa Nadir ÖNAY: Dediğiniz gibi bulunduğumuz coğrafyada Acıpayam coğrafyası yaylak ve kışlak konumunda yer almış bir coğrafya.

İbrahim AKMAN: Millet, Töre, Doğuş, Türk Yurdu, Tarih ve Düşünce, Biyografi Analiz bunlar geçmişte yazmış olduğunuz gazete ve dergiler. Tabii herhalde TRT'deki göreviniz yazarlıktan sonra oldu. Bunun hikâyesi nasıl?

Mustafa Nadir ÖNAY: Aslında yazarlık da görsel sunum da aynı kökene dayanıyor. Yani insanlara bir şey anlatma ihtiyacından ortaya çıkıyor. Nasıl yazar kendini ifade etmeden duramazsa yani yazmak ihtiyacı içindeyse görsel için de aynı şey geçerlidir. O da resimle yazı yazmak gibi bir şey. Yani ikisi de birbirini tamamlayan

bir cüzdür. Ben ilk başta yazarlıkla başladım. 70'li yılların sonunda Denizli'de amatör olarak diyelim. İstanbul'daki gazetelere de yazmaya başladım. Denizli'de de hizmet gazetesinde yazdığım zamanlar oldu. 80'li yıllardan sonra Ankara'da Töre, Doğu gibi dergilerde yazdım. Sonra İstanbul'da birçok dergide yazdım. Türk Yurdu yazdığım dergilerden birisi. Şiir, deneme, hikâye, biyografi türü yazılar kaleme aldım. Bunların sonucunda da iki eser ortaya çıktı. Bu eserlerim hem televizyon hem yazarlık macerasıdır. Yaylaktan Kışlağa da bir televizyon programının getirdikleridir diyebilirim. Anadolu'nun değişik kasabalarında gördüklerimiz bir derleme tadıyla ama derlemenin çok üstünde bir çalışmadır. Öbürü de 'Doğunun Altı Kapısı'. Aslında altı da Batı'da kapı olacaktı ama henüz tamamlanmadı. Onların çalışması devam ediyor. Batıdaki bu altı kapının birisi de Denizli'dir.

İbrahim AKMAN: Ben de tam onu soracaktım Doğunun Altı Kapısı'nda şöyle bir ifade kullanıyorsunuz: "Büyük medeniyetler büyük birikimlerin eseridir. Bu yüzden taşra kalpten vücuda, vücuttan kalbe hayat taşıyan kılcal damarlara benzer. Onlar olmadan merkezde yeni birikimler elde etmek yeni üretimler yapmak mümkün değildir. Bundan dolayı oraları iyi tanımamız taşradan merkeze merkezden taşraya bilgi ve birikim aktarmayı başarmamız gerekir. Urfalı Nabi, Erzurumlu Nefi, Ağırnaslı Mimar Sinan, Diyarbakırlı Ali Emiri olmasaydı çok şey eksik ve öksüz kalırdı" diyorsunuz. Kitabınızın önsözünde de ifade ettiğiniz üzere Erzurum'da bir Gürcü kapı, Kars kapı, bugün Denizli'deki Kaleiçi, kale kapısı bunlar yok ama biz onlardan bahsediyoruz. Kapılar bizim için kültürümüz için çok önemlidir. Şu an olmasa da o kapılar ne ifade ediyor?

Mustafa Nadir ÖNAY: Kapılar fiziki bir durumu ifade ediyor. Ama öbür taraftan mecazi olarak manevi bir durumu ifade ediyor. Fetih biliyorsunuz 'açmak' demektir. Gönüllerin açılması, gönüllerin fethedilmesi demektir aslında. Biz gönüller açma açma bu topraklara geldik. Doğunun kapıları da batının kapıları da aslında gönül kapılarıdır. Yani fiziki birer sembol vardır

ama asıl olan gönül kapılarıdır. Biz o kapıları açma açma buralara ulaştık. Ben Doğunun Altı Kapısı ile buna işaret etmek istedim. Batının Altı Kapısı da gelecek inşallah. Bugün Kale içinin orda birtakım taş duvarlar var. Çok az kalmış ama o duvarlar bize bir şeyleri hatırlatmalı. Biliyorsunuz Denizli'nin ilk fatihlerinden birisi Alp Kara'dır. Alp Kara'yı hatırlayınca Yatağan Baba'yı hatırlarız. Oğuz Dede'yi hatırlarız. Mahmut Gazi'yi hatırlarız Hüsametdin Dede'yi hatırlarız. Server Gazi'yi hatırlarız. Bunlar hep gönül açan kahramanlardır. Biz bunları hatırlamaya devam edersek yine gönüller açmaya devam edebiliriz.

Urfalı Nabi olmasaydı olmaz dedim. Urfalı Nabi aslında taşradan İstanbul'a gelmiş bir büyük şairdir. Urfa'nın birikimini İstanbul'a taşımıştır. Kayserili Mimar SİNAN da kendi yöresinin birikimini İstanbul'a taşımıştır ve bir medeniyet sembolü haline gelmişlerdir. Bizim Merkez Efendi de öyledir. O Hocası Sümbül Efendi'ye gitmiştir. Ondan ilham aldıktan sonra kendisi de bir kutup haline gelmiştir. Bugün İstanbul'da hala Merkez Efendi diye bir semt adı varsa, Merkez Efendi biliniyorsa bu Denizlililer'in övüneceği bir şey olsa gerektir.

İbrahim AKMAN: Denizli'nin problemi belki de bir Manisa olmadı bir Bursa olmadı fiziki anlamda birkaç taştan, surdan bahsediyoruz onun dışında geçmişe bize hatırlatacak hiçbir şey yok. Klasik Denizlilerin konuştuğu bir Ulu Camimize bile sahip çıkamadık. Fiziki anlamda şehir büyüyor. Ama şehrin ruhu bir anlamda kimliği bulamama konusunda sıkıntı var. Bursa'ya gittiğinizde kimliğini bulduğunu ifade edebilirsiniz. Ama bu şehirde, şehir olmanın getirdiği şeyleri daha yerine getiremedi. Belki onunla ilgili sıkıntılar var. İki hafta önce Bosna Hersek'teydik. Balkanlar olmasına rağmen baş çarşı, tarihi mekânlar, tarihi unsurlar bizim Anadolu'da görmediğimizden çok daha fazladır. Bu anlamda sizde bir Denizlili olarak şehrin bir kimlik problemi var mı? Kültür problemi var mı? Ekonomik ilerlemeye karşı kültürel yozlaşma ya da kültürel gerilemenin bir çözümü var mı?

Mustafa Nadir ÖNAY:

Problem olduğunu biliyorum. Bu problem bugünün problemi değil. Tanzimat Dönemlerine yaslanan bir problem. Buna eski ile yeninin karşılaşması diyebiliriz. Bunu Tanpınar da eserlerinde sık sık vurgular: “Biz yeninin peşindeyiz ama eskiyi bir çırpıda yıkıyoruz. Fakat bu yıktığımızın yerine yeni bir şey koymadığımız için bir felaketle karşılaşırız” der. Biz bu anlamda geçmiş dönemlerde çok büyük felaketler yaşadık. Belki bundan sonra becerebiliriz. Şundan dolayı 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında çok kötü şeyler yaşadık ama bizim milletimizin gücü bizim buralara gelmemizi sağladı. Aslında Denizli büyük kültür adamları yetiştirmiş bir yerdir. Merkez Efendi’den başlayarak hatta daha öncesi büyük ahiler vardır. Yakın dönemde de bilmemiz gereken çok insan vardır. Tahir Kutsi MAKAL, Özey Gönlüm, Gürbüz AZAK, Kerim Aydın ERDEM, Besim yazıcı başta olmak üzere onlarca şair yazar ressam ve kültür adamı.

İbrahim AKMAN: Bunlarla yaşadığınız anekdotlarınız varsa anlatabilirsiniz.

Mustafa Nadir ÖNAY: Özey Gönlüm ile de Tahir Kutsi MAKAL ile de çok iyi görüşürdüm. Hepsi de Denizli’nin büyük değerleriydi. Gerek müzik dünyasında gerekse kültür sanat alanında çok önemli eserler vermişlerdir. Tahir Kutsi MAKAL ile İstanbul’a gittikten sonra çok görüştük. Çok espritüel bir insandı. Hatta Gürbüz AZAK ile yaşadıkları çok güzel bir anekdotları var.

Gürbüz Azak, Tahir Kutsi MAKAL bir de Ressam Ethem Çalışkan var. Gürbüz Azak, bunlara sakalla makal diyor. Ethem ÇALIŞKAN’ın güzel bir sakalı var. Tahir Kutsi’nin de soyadı MAKAL. Bunlara bir isim koymuş işte sakalla ma-



Mustafa Nadir Öney Yatağan belgeselinin çekiminde, Halil Can ustanın atölyesinde.

kal diye. Sakalla makal Gürbüz AZAK bir araya geliyorlar. Bir pastanede her hafta birisine sıra gelecek. Ödemeyi sıra kimdeyse o yapacak. Sakalla yani Ethem Çalışkan’la Gürbüz AZAK bir araya gelmişler fakat yanlarında Tahir Kutsi Makal yokmuş. Gün sırası ondaymış. Pastaneye gitmişler. Pastaları yemişler. Hesap gelince “Bugün Tahir Bey’in sırası” demişler. Pastaneci şaşırmış. Ona durumu anlatmışlar. Telefon etmişler pastaneci ile görüştürmüşler. ‘Tamam’ demiş ‘sıra benim onlar haklı gelip ben ödeyeceğim’ demiş. Hakikaten de gelmiş ve ödemiş. Gürbüz Bey ile hala sık sık görüşüyoruz. Bir belgesel çektik. Hazırlıkları bitmek üzere. İnşallah Denizliler ile beraber seyredeceğiz. Denizlili bir başka büyüğümüz Mimar Cengiz Bektaş ile ilgili bir belgesel yaptık. Onu da hep birlikte seyredeceğiz. İkisinden de çok şey öğrendim. Gürbüz Bey “Güzel İnsanlar” diye bir eser yazdı. Türkiye’nin özellikle Denizli’nin güzel insanlarını anlattı. Mesela Dodurgalı Amad Ali Pehlivan bunlardan birisi. Kendi ninesi vardır. Bisikletçi Mustafa Ali amcası vardır. Ondan bisiklet kiralarmış onu unutamıyor. Bir tanesi de sattığı saleple oğlunu Amerika’da okutan SALEPÇİ’dir. Çok enteresan hikâyeler vardır. Okumalarını tavsiye ederim.

- 2. BÖLÜM -

İbrahim AKMAN: Mustafa Bey'le yeni çıkan bir haber hakkında konuşmak istiyorum. Türkiye'de film yapımcılığının çok önemli noktalara gelmesi, Amerikan film şirketlerinden sonra ikinci sırada Türk filmlerinin olması, iki yüz milyon dolara yakın ciroya ulaştığı, dünyanın her yerine Türk film ve dizilerinin satılması ile ilgili bir haber var. Bu iki yüz milyon dolarlık rakam sadece görünen kısmı. Bu haberin bir de görünmeyen tarafı var. Gittiğiniz ülkelerde sizin ülkenizin tanıtımları yapılıyor. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz? 80'li 90'lı yıllardan günümüze gelene kadar film sektörünün gelişimi hakkında siz bu işin içinde olarak ne düşünüyorsunuz?

Mustafa Nadir ÖNAY: Biz 2000'li yıllardan sonra kendimize gelebildik, kendimizi ifade etmeye başladık. Daha öncesinde Türkiye çok zorlu günler geçirdi. Şimdi artık dünyaya söz söyleyebilecek hale geldik. 1980'de Türkiye'nin ihracatı on milyar dolar bile değilse bugün yüz elli milyar doları, yüz yetmiş milyar doları buldusa bizim sinema sektöründeki durumumuz da aynı. Diğer sektörlerdeki durumumuzda aynı. Önümüzdeki yıllarda inşallah Türkiye bu gösterilen hedefleri tutturabilirse beş yüz milyar dolarlık bir ihracat hedefliyor. Bu ekonomideki durumumuz. Ekonomide olan artış kültüre de yansıyor. Türkiye sözü olan, sözünü söyleyebilecek bir ülkedir. Aslında geçmişe bakınca, ilmi eserleriyle, edebi eserleriyle, diğer sözlü ve yazılı birikimleriyle dünyaya söz söyleyebilen bir durumdaydık. Fakat Batı 16. yüzyıldan sonra yavaş yavaş her alanda söz söyleme üstünlüğünü ele geçirdi. 18-19. yüzyılda Balzac, Tolstoy, Dostoyevski, gibi büyük romancıların, Bacon, Kant, Hegel gibi düşünürlerin ortaya çıkması ile söz söyleme üstünlüğünü devam ettirdi. Ama 21. yüzyılda söz söyleyecek halleri kalmadı. Bu ekonomide de böyle. Türkiye, Batı'nın karşısında büyüyen güç olarak kendini tekrar ifade etmeye başladı. Bizim en güçlü dö-

nem olarak bildiğimiz Kanuni döneminde bile bizim Avrupa karşısındaki ekonomik gücümüz, nüfus gücümüz beşte biri bile değil. Bugün geçmişe göre daha üstün olduğumuz alanlar var. Film yapımında Amerika ile bir gidiyoruz. Daha da üste çıkabiliriz.

İbrahim AKMAN: Bir ülkeye film sattığınız zaman o ülkeye sadece film değil de onun yanında ürünlerinizi de satıyorsunuz. Mesela Ruslar çok seçicidir deniliyor ama Ruslar bile Türk filmlerini tercih edebiliyor. Buradaki işin sırrı ne? Kaliteli işler yapıyor muyuz gerçekten?

Mustafa Nadir ÖNAY: İşin sırrı aslında filmi HD çekmek, kameranın görüntüsünün şöyle olması değil. İşin sırrı gönüldedir. Size bir hikâye anlatayım. Gürbüz Azak'ın ninesi bir hoca kızıydı. Babası bir medrese hocasıydı ve okuttuğu öğrenciler evine gelip giderdi. O vefat ettikten sonra ninesini ziyaret etmeye devam ettiler. O hocalardan bir tanesi Kelekçi civarında bir köyde yaşıyordu. Onun da hasta olduğunu ninesi öğreniyor. Gürbüz Azak o zaman 6-7 yaşlarında. Onun elinden tutup hocayı ziyarete gidiyorlar. Hoca çok seviniyor 'zahmet ettiniz' diyor. Ninede 'zahmet mi olur siz benim babamı her gün ziyaret ediyordunuz' diyor. Nine ayrılırken hocanın ailesi bir sepet üzüm veriyor. Gürbüz Azak ve ninesi yolda yürüyerek giderken, o zamanlar yol eşkıyaları olurdu, onlar önünü kesip ellerindeki sepeti istiyorlar. Gürbüz Azak ninesine 'vermeyelim' diyor. Ninesi de şöyle bir ders veriyor ona: Sen nerden biliyorsun belki biz onlar için taşıdık buraya kadar diyor. Bizim gönül dünyamız bu olduğu için büyüğüz. Biz bunu kaybetmediğimiz müddetçe daha çok gönüller açacağımızı düşünüyorum. Son zamanlarda İHH gibi kuruluşlar Afrika'da değişik ülkelerde su kuyuları açıyorlar. Batılılar yaklaşık üç yüz dört yüz yıldır bunları köle olarak kullanıyorlar. O topraklardaki madenleri götürüyorlar. Allah rızası için bir tane kuyu aç-



Programın sunucusu İbrahim Akman.

mamışlar. Açlıktan-Susuzluktan ölüyorlar. Şimdi biraz nefes aldık bütün dünyaya koşuyoruz. Bizimkiler beş yüz dolarla bin dolar arasında su kuyuları açıyorlar. Öyle seviniyor ki o Afrikalılar, inanamazsınız.

İbrahim AKMAN: Yeraltı kaynaklarını sömürüyorlar ama en hayati mesele olan suyu onlardan esirgiliyorlar. Bizim kültürümüzle de ilgili. Osmanlı, biliyorsunuz Balkanlarda bulundu. Balkanları sömürmekten ziyade kaynaklarını Balkanlar'a taşıdı. İlk elektrik Selanik'e geldi. Hanlar, hamamlar, kervansaraylar Balkanlara yapıldı. Anadolu ise Balkanlara göre daha fakir bir durumu yaşadı. Emperyalizm yok, sömürgecilik yok. 'İnsanı yaşat ki devlet yaşasın' düşüncesiyle oralarda yer almışlar. Su meselesi de Afrika için hayati mesele. Bizim olaya nasıl baktığımızı gösteriyor. Bu gönül dünyası olduğu sürece bu milletin daha çok işler başaracağına inanıyorum.

Siz Denizli Yatağanlısınız. Yatağan dergisi çıkartıyorsunuz. Ben de dergiyi yakinen takip

ediyorum. Geçmiş sayılarını kütüphaneden alıp okudum. 80'li yılların başında böyle bir dergi çıkarmaya karar vermişsiniz. 80'lerde de Türkiye'de kültür çok önemli şeyler değil. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde olduğu üzere insanlar daha birincil, ikincil ihtiyaçlarını halledemedikleri noktada siz bir kasabada dergi çıkarıyorsunuz. Bu nasıl ortaya çıktı? İyi ki de yapmışsınız. Şimdi geriye dönüp baktığımızda ciddi bir kaynak, ciddi bir eser var ortada.

Mustafa Nadir ÖNAY: Yatağan, lakabı 'Yatağan Baba' olan Osman Bey'in kurduğu bir kasabadır. Bu kasaba bir tekke sahibiydi. Yatağan Baba tekkesi önemli bir tekkeydi. Anadolu'daki diğer ocaklar gibi bir ocaktı. Gönül ocağıydı. Eskiden beri gelen demircilik, barutçuluk sanatının yanında kültürü hiç ihmal etmemiş. 1730'larda bir medrese kuruldu. Medreseyi kuran benim büyük dedemdi. Ondan sonra gelenler de onu devam ettirdiler. Başka medreseler de vardı. Bunları duyduk işittik ama bilgi yetersiz. Oradan bir ilgim vardı, Yatağan'ın geçmişini araştıralım diye. 18 yaşında Yatağan'a bir kültür dergisi kazandıralım diye düşündüm. Ama o zamanki şartlar buna imkân vermedi. 1980 başında iki sayfalık bir gazete çıkardık. 5-10 sayı devam ettirdik. Tuncer Baykara hocamız da destek verdi. O zamanki şartlar sürdürebilmemiz için yeterli olmadı. 1990 yılında Ankara'da bir akşam hemşerilerimiz ile bir araya geldik. O akşam Yatağan dergisini çıkarmaya karar verdik. Ve o yıllarda Ankara'da okuyan öğrenci arkadaşlarımız da büyük bir emek verdiler. Daha sonra onların okulları bitip gidince birkaç arkadaş yine dergiyi devam ettirdik. O günden bugüne

yirmi dört sayımız çıktı. (2021 yılı başında 28 sayıya ulaştı) Birçok yazar destek verdi. Bugün yayınlanan Denizli dergisinin öncüsü sayılabilir. Bir kasaba kültür dergisi olarak ilk ve sürekliliği açısından tek sayılabilir. Keşke bu dergiyi 1990'da değil de 1890'da çıkarsaydık. O zaman yüz yılı aşan bir bilgi birikimimiz ve dergi külliyatımız olurdu.

İbrahim AKMAN: Biz, sözlü kültürden gelen bir milletiz. Yazmayı sevmiyoruz ya da beceremiyoruz. Yeni yeni yazmaya başlıyoruz.

Mustafa Nadir ÖNAY: O da doğru değil. Dünyanın en zengin kütüphaneleri bizdeydi. Bu Batılıların uydurduğu bize de yutturduğu yalanlar maalesef. Biz okumayı da yazmayı çok seven insanlardık. Yazıya da çok iyi hâkimdik. Ama son birkaç yüzyılda bu değişti, yeni dönemlerin hasarı diyelim.

İbrahim AKMAN: En az okuyan toplum olduğumuz içinde düşünmeyen düşündüğünü ifade edemeyen bireyler yetiştirdik.

Mustafa Nadir ÖNAY: Söylediğiniz doğru ama şimdi yavaş yavaş değişiyor. Okuyan bir nesil geliyor. İyi de okuyorlar ve yazıyorlar da. Seviye gün geçtikçe artıyor. Ümitli olmak lazım.

İbrahim AKMAN: Yatağan'ın demircilik faaliyeti büyük ama endüstriyelleşme, fabrikalaşma ile bu mirası kaybetmek üzereyiz. Bunu nasıl kurtarabiliriz?

Mustafa Nadir ÖNAY: Yatağanlı ustalar bu işlerin nasıl olacağını daha iyi bilirler. Fakat dışarıdan bizim gözlemci olarak gördüğümüz sanayileşme ve daha çok sürüm olması başka bir şeydir. Bunun için de ticari faaliyetlerin artırılarak yürütülmesi gerekir.

İbrahim AKMAN: Yatağan'da evlerin bir kısmında bıçak üretimi yapılır. İlk olarak bu imalat evin içinden çıkmalı mı? Kültürel mirasın devam etmesi için sanayi sitesi şeklinde olması daha iyi olabilir mi?

Mustafa Nadir ÖNAY: Kültürel kısım ayrı bir kısımdır. Bunun için müze yapılabilir. Eski ustaların yaptıkları burada sergilenenebilir. Müzenin bir kısmında gene imalat yapılmaya devam ettirilip ziyaretçilere gösterilebilir. Ama insanların iş, aş sahibi olması Yatağan mallarının dünya çapında pazarlanması ayrı bir konudur. Geçmişte kooperatif denemeleri oldu. Ancak yaşananlar bize gösteriyor ki işletme açısından şahıs şirketleri daha başarılı oluyor. Yatağan'dan henüz Türkiye ve dünya çapında iş yapacak böyle büyük bir işletme çıkmadı. Ama gayret edilirse olabilir. Ümit veren müteşebbisler var. Bir de yeni alanlara girilmesi konusunu düşünmek lazım. Tıp alet ve edevatları, otomobil parçaları üretimi, çip üretimi, savunma sanayi gibi alanlar olabilir.

İbrahim AKMAN: Konuşmamızın sonuna geldik. Denizli'ye vermek istediğiniz bir mesajınız var mı?

Mustafa Nadir ÖNAY: Ben Denizli'yi musikisi ve kültürüyle, Avşar Beyleri'nden Harmandalı'na, Dokumacılığın dericiliğine ve demirciliğine sanatlarıyla, Yatağanbaba, Karaağaçbaba, Hüsametdin Bey, Ahi Sinan, Ahi Toman, Server Gazi, Mehmet Gazi gibi büyükleriyle, çağlar boyunca bu toprakları şenlendirmiş ve hala yaşayan güzel insanları ile çok seviyorum. Denizli ve çevresi büyük değerler yetiştirmiş ve yetiştirmeye devam eden sevilesi bir coğrafyadır. Doğası kadar insan zenginliği de dikkat çekicidir. Türk kültürünün en geniş şekliyle en güzel numunelerinin bulunduğu bir vatan parçasıdır. Yeni yetişen nesillerin bunun farkında olmasını temenni ederim.

Bu sohbete imkan tanıdığınız için size teşekkür ederim. İnşallah tekrar bir arada olabiliriz.

İbrahim AKMAN, ÖNAY'ın Denizli için çok büyük bir kazanç olduğuna vurgu yaparak programın seyrinden ve içeriğinden çok hoşnut olduğunu dile getirmiş; ÖNAY'a Denizli adına teşekkür ederek konuşmayı sonlandırmıştır.

TAVASLI HAFIZ SARI EMİN HOCA

Süleyman KARAKULLUK

Denizli'nin Tavas ilçesinde, 1953'lü yıllardan 80'li yılların sonuna kadar imam-hatip olarak görev yapan Hacı Hafız Emin Karakulluk, (1937-2012) hem ilçesinde hem de civar ilçelerde ve köylerde, son derece saygı duyulan bir din adamıydı.

HACI Hafız Emin Karakulluk... Denizli'nin Tavas ilçesinde yıllarca imam-hatip görevi yaptı. Bir din adamına yakışan hayat tarzı, son derece sade ve temiz giyimi, daima vakur duruşlu, sözü dinlenir bir insandı. Kendine özel giyim tarzı vardı. Ütüsüz ceket ve pantolon giymezdi. Kullandığı sarığını 15 günde bir yıkatır, yeniden sardırırdı.

Küçük hafız Emin

Küçük Emin, ilkokulu bitirdikten sonra Denizli'ye Kur'an Kursu'na gönderildi. Burada hafızlığını tamamlayan Emin hoca bir süre Denizli'de vekil imamlık yaptı. aha sonra, doğup büyüdüğü Tavas'a asil imam olarak tayin edildi. İlk önce küçük bir camide görevlendirilen Hafız Emin; sesinin güzelliği, sedâsı, gerek aşır-ı şerif ve gerekse Mevlidlerdeki okuyuş tarzıyla kısa sürede Tavas halkının gönlünde taht kurdu.

İnsanlarla münasebeti

İlk görev günlerinden emekli olduğu yıla kadar cemaatinin yanı sıra Tavas halkının, hatta civar ilçe ve köy halkının çok iyi tanıdığı, saygı duyduğu, çekindikleri bir insandı. Tavas Mesanağa Camii'nde yıllarca görev yapan Hafız Emin, bu yıllarda Hac görevini de ifa etmişti.

Hutbeleri kendi yazardı

Hacı Hafız Emin Karakulluk, benim babamdı... Onun nasıl bir din görevlisi olduğunu en iyi ben bilirim. Bir kere ehli sünnet vel cemaat anlayışından asla taviz vermezdi. Namazlarını



Emin Karakulluk, hafızlığı belgesini aldığı aldığı gün bu fotoyu çekirtmiş.

her zaman tadili erkana uygun kıldırırdı. Sırf onun arkasında namaz kılmak için özel bir cemaat grubu vardı. Cuma hutbelerini iki gün önceden kendisi hazırlar, kendi el yazısıyla temize çekerdi. Zaman zaman da bana ve küçük kardeşim Vehbi'ye okuturdu. Kendine has bir hutbe okuyuşu vardı. Tane tane okur, gerek hutbedeki konuşmasında ve gerekse normal hayattaki konuşmasında, asla Denizli şivesine yönelmezdi. Onun konuşma dili İstanbul tarzıydı adeta. Çok kibar konuşur, konuşurken de son derece etki bırakırdı muhataplarına. Cami temizliğine çok dikkat ederdi. Bu sebeple zaman zaman müezzinleriyle tartışırdı. Uzun

yıllar, babam beni ve küçük kardeşim Vehbi'yi perşembe günleri ikindi namazından sonra cami temizlemeye götürürdü, cuma hazırlığı yaptırırdı. Camlar, pervazlar, minber, mihrab, halılar silinir süpürülürdü.

Neden Sarı Emin

Saçları ve derisinin rengi, küçükken sarıya yönelik olduğu için arkadaşları o yıllarda ona Sarı Emin demişler. Orta boylu, boyuna göre kilosunu yerinde olan atletik yapılı bir insandı. Yıllarca görevine Motorsikletle gitti geldi. 1954 model Alman yapımı Audi DKW marka motorsikleti halen evde durmaktadır.

Güzel mevlid okurdu

Hafız Emin'in namı 1970 yıllarda Tavas ve çevresinde sayılan ve aynı zamanda saygıyla korkulan bir imam olarak yayıldı. O yıllarda, imamlar, köylere civar ilçelere mevlid okumak için giderlerdi. Hafız Sarı Emin'in okuyuş tarzı çoğu kimseyi cezbederdi. Bu yüzden, her mevlid törenine çağırılırdı. Hatta babam, en yakın meslek arkadaşı Hafız Ahmet Kompas ve imam Mustafa Demirkol'la birlikte Serinhisar'a, Yatağan'a, Acıpayam'a ve hatta Kale'ye, Çameli'ye Beyağaç'a kadar mevlid törenleri için giderlerdi. Bu gidişlerden bir kaçına ben de dahil olmuşum o yıllarda.

Cıvıklığı hiç sevmezdi

Hafız Emin, son derece ciddi bir insandı. Cıvıklıktan asla hoşlanmazdı, gürültüyü ve gürültülü yerleri hiç sevmezdi. Çevresinde nahoş bir olay gördüğü zaman, kim olursa olsun anında müdahale ederdi. Ama hiç kimse, onun müdahalelerine karşı gelemezdi. Kimse ona laf yetiştirme cesaretinde bulunamazdı. Ona olan saygılarından dolayı Hafız Emin'in uyarıları dikkate alınırdı. Meslektaşları arasında bile Tavas'ın bir numaralı imam hatibiydi. Kendisine sorulan soruları, anında cevap veremediği zamanlarda eve gelir, kitaplarını karıştırır, notlarını alır, temiz bir kağıda geçirir, ertesi gün soruyu sorana verirdi. Aile içi ve arkadaş arası kırılganlıkları gidermede genelde ondan yardım istenirdi. Çünkü onun etkili konuşması olayı tatlıya bağlardı.



Hafız Emin, iki torunu Şeyma ve Nuran ile Denizli'deki meşhur balık yeri Hoca'nın Yerinde...

Çok dayak yedim

Ben babamın çok dayacağını yedim. Haksız değildi, çünkü hep ben suçluymdum. Kendisi örnek gösterilen bir imamdı... Ben de İmam Hatip Lisesi'nde okuyan bir öğrenciydim. Ne var ki; futbol hastalığım, sinema tutkum, sigara içmem ve kahvehanelere gidişlerim yüzünden babam rencide olurdu. Bana, "Öğlen namazına gel, ezan okuyacaksın" derdi. Lakin ben, futbolu bırakıp da namaza gidemezdim. Dayak yiyeceğimi bildiğim halde...

Cemaate ne derim?

Bir keresinde bana şöyle dedi: "Oğlum ben imamım değil mi? Hafızım ve Hacıyım... Ben hutbeye çıktığımda, 'çocuklarınıza sahip çıkın, sigara içirmeyin, kahvelere gitmesine izin vermeyin, kötü fiillerine engel olun' dediğimde, cemaatten biri çıkar da, 'Hoca hoca!... Sen önce kendi oğluna bak' derse ben ne cevap veririm" demişti. İşte bu cümlesinden sonra, babamın her halükarda beni dövmekte son derece haklı olduğuna inanmıştım.

3. kattan atlardım

Ben, "Namaza gel" dediğinde gitmediysem



1970'li yıllarda Tavas'ta görev yapan imam ve müezzinler müftülük binası önünde. Hafız Emen Karakulluk, alt sıra en sağda.. (Foto: Motorcu Mehmet Irmak arşivi)

eğer, babam motorsikletine biner, namazdan sonra beni mutlaka bir yerlerde bulurdu. Sonrası malum. Kahveye gitme der, ben ısrarla giderdim. Yakaladığında da iyi bir dayak yerdim. Hatta bir keresinde Tavas'ta o yıllarda meşhur Elmalılar Bilardo Salonu vardı. Bir gün ben bilardo oynarken, baktım babam motorsikletiyle geldi kapının önünde durdu. Ben de yakalanmamak için tuvalete kaçtım. Ancak beni görmüştü ve bulmadan ayrılmayacağı kesindi. Tuvaletin penceresinden aşağıya baktım. Üçüncü kattı binanın arka tarafı ve yerde saman, ot, çer çöp türü şeyler vardı. Sırf orada dayak yememek için 3. kattan atlayıp kaçtım. Orada yiyeceğim dayacı evde yedim!..

Motor gezintileri

Yukarıda da söylediğim gibi babamın DKW model motorsikleti vardı. O yıllarda, ilçede motorsikleti olan diğer imamlar ve esnaftan 3-5 tanidik, her hafta sonu motor gezintisine çıkarlardı. Bunlardan bazılarına ben ve kardeşim Vehbi de götürülürdü. Bu gezintiler Tavas'tan başlar, Kızılcaölük'ten Karacasu'dan ve Denizli'den dönülerek tekrar Tavasta biterdi. Gezintiler sırasında belli yerlerde ya kebab ya güveç yenilirdi. Çok güzel yıllardı doğrusu.

Hastalık yılları

Emekli olduktan sonra, aldığı arabayla gezmeye başlamıştı. Tavas'ın bağlarında hergün ikinci vakti beslediği köpekler vardı. Bir gün babamın kalp rahatsızlığı olduğunu öğrendim. Aort damarı patlamak üzereyken Rabbim onu bize bağışlamıştı. Daha sonraki yıllarda buna bağlı hastalığı yeniden nüksetti. Bir kaç kere düştü, kalça kemiği kırıldı, kısmi felç geçirdi. Sol eli tutmamasına rağmen, tek eliyle araba kullanıp yine köpekleri beslemeye gittiğini söylediler. İnanamamıştım... Hastalığı ilerleyince artık dışarı çıkamaz oldu ve sonunda rahmeti Rahman'a kavuştu. Son derece kalabalık bir cenaze töreniyle Tavas Mezarlığı'na defnedildi.

Unutulmaz İmam...

Ne zaman Tavas'a gitsem, yaşı ilerleyenler beni "Hafız Emin'in büyük oğlu" diye tanıtırılar tanımayanlara. Babamdan bahsedildiğinde, en düzgün imam olduğundan, ciddiyetinden, sevilen, sayılan ve azarından korkulan bir insan olduğundan bahsedilir.

Allah gani gani rahmet eylesin, mekânı cennet olsun. Ben babama olan hakkımı çoktan helâl etmişim onca dayaklara rağmen. İnşallah babam da hakkını helâl etmiştir bana...

YATAĞAN'DA ASAR/HİSAR GEZİ VE İNCELEMELERİ

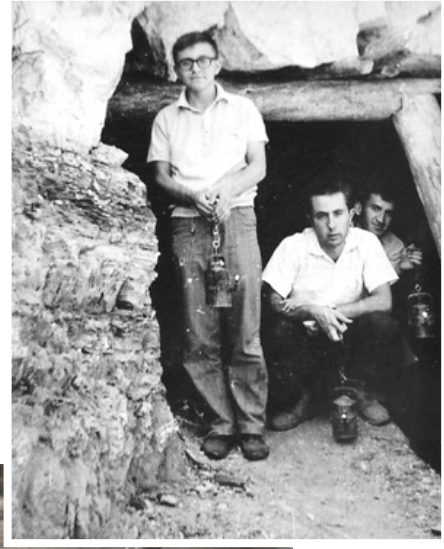
Tuncer BAYKARA

"Asar", Yatağan'ın kuzeyinde, küçük Çal'dan batıyla uzanan sırtlara denirdi. Gerçekten de ak renkli bir sıra sert yamaç olup, üzerinde neler olduğu uzaklardan pek sezilmezdi. Ama kulaklarımızda orada bir göl olup onun da kurutulduğu rivayetleri vardı.

Yatağan'ın geçmişine eyice merak saldığım 1960 lı yıllarda o sırada köyün en yaşlısı sayılan ve muhtemelen 1870 doğumlu olduğunu sandığım Gövallar'ın Ali dayı ile bu meseleyi konuşmuştum. Aslında 1880 doğumlular daha çoktu. Rahmetli bana şöyle demişti: "Asar, "Caviristanlık"dır. Benim oradaki tarladaki düzgün taşları toplayıp ortaya yığmıştım". Ara sıra da oradan renkli boyalı kiremit ve tuğla parçaları çıktığı da söylenirdi. Gerçi bu türden bazı objeleri Kemal Güngör' de görmüş ve ün yazısında da yazmıştır, fakat devrini tayin için daha çok malzemeye ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Burada şunu eklemek isterim. Babam rahmetli , Yatağan'ın kuzey taraflarında "Caviristanlık" yanında, bir de "İslam-ıçi"nden söz ederdi.

Hatta bir defasında, genç arkadaşlardan birisi oradaki, yani 'Caviristanlık'daki desenli taşları gösterebileceğinden söz etmişti. Nitekim hemen gittik. Bir de ne göreyim. Kayaların arasında yetişen bir ot veya kökün izleridir bunlar. Bunun üzerine oralara gitmek ve kendi gözlerimizle görmek şart olunca, Dr. namzedi Arif Akşit, teyze-zadem Naşit Altıntaş ve yine tanış ve uzak akrabalarından Mustafa Tezcan'dan oluşan bir gurupla yola çıktık. Yanımıza yiyecek bir şeyler de almıştık ve onları hemen yakınlardaki Çomar Çeşmesinde tükettik. Bu çeşmenin oluşturduğu havuzun bir eski zamanda düzenlenmiş olacağına karar verdik, Fakat çok zamandır herhangi bir yenileme görmemiş. Oradan yürüyüşümüze devam ederek, o günlerde az da olsa işleyen Linyit kömürü ocağı için açılan yoldan devam ettik. Madencilerden rica ederek ağzına ve biraz içine de girdik.

Asar'daki maden ağzı, 1964 Eylülü.



Asar dönüşü Macar Deresinde, Yakalıların Erfenesi, biz de kenara katılmıştık

Daha ilerilerde bazı küçük göl olmaya namzet eski çukurları da görerek nihayet bir düzlüğe vardık. 15 dönüm kadar uzanan bu düzlüğün yüzeyinde hala tek tük keramik parçaları göze çarpıyordu. Burası muhtemelen bir tahkimli yapını iç alanı idi, ama kenarlarından herhangi bir duvar veya sur izi yoktu. Merakım gitmiş, Asar'ın daha doğrusu Hisar'ın izini bulmuştuk ama gölden eser yoktu. Bu hisar=asar'ı, etrafındaki yükseklikten, minik tepelerden dolayı, burasını uzaklardan görmek mümkün olamazdı. Çevrede oturanların tehlikeli zamanlarda sığınabilecekleri bir yer olmalı idi.

Buraya kadar çıkmışken, daha da üstlere gidelim istedik. Beyazlıkları kafilenin diğer fertleri yardımıyla tırmanıp yukarı çıktık. Küçük Çal tepesini göremedik, orası bir düzlük idi. Üzerindeki tarlalarda bazı yapı izleri de vardı.

Sonra Koca Yokuştan aşağı inip Macar deresinde, köylülerin bir Erfene=pikniğine rastladık. "Macar" deresi ismi bizim o taraflarda bir hayli yaygındır. Selamlaştık onlarla ve bir şeyler ikram etmişlerdi ve sonra teşekkür edip köye döndük.



Balatlı Molla Turgut Çelebi'nin Anlattığı Yatağan

Yaşar ÇAĞBAYIR

Ben, Garbikaraağaç'ın Yatağan köyünden Çelebi Turgut... Bu medreseye Yatağan Ulu Medresesi hocamız Arslan Kara Mahmut'un yönlendirmesi ile geldim. Mahmut Hocam, 'Artık senin bilgi düzeyin benimle denk oldu, vereceğim malumat senin bildiklerinden ziyade değil...' diyerek Mısır'da medreseden tanıştıkları Hızır Koca'ya intisap etmem gerektiğini tavsiye ile Balat'a gönderdi. Hızır Koca'nın methini Kara Mahmut Hoca'dan daha önce bu taraflara Kayı Yaylağı'ndan kışlamak üzere gelen Karakeçili Yörük beylerinden işiti-miştim. Aslında Hızır Koca'yı merak da etmi-yor değildim.

Acizane ailemi tanıtmak isterim. Babam, ben bilmiyorum kaç göbek öteden beri, ata mesleği olan demircilikle uğraşır. Ovada, dağ-da, tarlada, bağda bahçede lazım olan cümle demir tarım alet ve edevatını imal eder. Ayrıca Yörüklerin, kervanların ve yük hayvanı olarak hemen hemen herkesin kullandığı eşeklere,

sipahilerin atlarına nal, gem ve üzengi türü donanımları imal ettiği gibi davar ve develer için lazım olan bütün çan çeşitlerinin ustasıdır. Babamın ürettiği çanlar, Yörükler tarafından özellikle aranır, sorulur. Çünkü babam, dede-lerden gelen bilgi ile hangi çeşit çana hangi tür maden karıştırılacağını, kalınlık ve boyut, çan dilinin niteliği ve büyüklüğü gibi hususları bir müzik aleti inceliğinde yapmayı çok iyi bi-lir. Yaptığı çanlar, takıldığı hayvanın boynunda veya devenin havudunda müzik aleti gibi me-lodik sesler verir. Bütün bunları, hayvanların adım atışını ve kafa oynatışlarını çok iyi hesap ederek yapar. Hatta o kadar ki her obaya has çan türü de üretir. Çan imali için gelen Yörüğe obasını sorar ve ona göre özel çan yapar. Yö-rükler de hayvanlarını çanların çıkardığı ses-lerin özel tınlarından tanır. Bunların dışında manda boynuzundan yaptığımız taraklar da meşhurdur. Ayrıca biz çocukken bu boynuz artıklarından çan dili yapardık. Çan dillerinin de çanlarla uyumlu olması lazım gelir. Çanın

boyutuna, taşıdığı maden alaşımına göre in- celik ve kalınlığı ile uzunluğu da önem taşır. Çan ile dili arasındaki uyum bir müzik aletinin düzeni gibidir. Eğer bu uyum sağlanamazsa çanın sesi iyi çıkmaz ve biraz öteden duyul- maz. Bu tür çanlara sağır çan denir ve Yörük obalarımız tarafından tutulmaz. Onlar, çan ve doğadaki seslerin uyumu, çan seslerinin karşı yamaçlardan, vadi boylarından yankılanışına hayrandırlar. Aynı bizim, demir döverken usta ve çırağın karşılıklı çekiç darbeleri ile oluş- turdukları uyumlu sesler gibi. Usta ile çırağın veya kalfanın uyumu bu çekiç seslerinden an- laşılır. Zaten demircilik atalarımızın ta Ergene- kon'dan beri millî meslekleri olmuş. Bir yetiş- kin Türk gencinin savaş oyunları kadar demir dövmesini, ok düzmesini ve yay kirişini (çile) çekmesini öğrenmesi esastır. Her ne kadar kadın erkek ata binme ok ve yay kullanma, kılıç çalma becerilerini kazanmaları esas ise de yeri geldiğinde ok düzmeyi, demir dövme- yi de öğrenmeleri zorunlu idi. En beceriksizi- mizin bile kendisine gerekli olan ok düzmeyi, demir araç yapmayı öğrenmemiş olması dü- şünülemez.

Babamın asıl hüneri bıçak üzerinedir. O bili- nen kılıç ile kama arasında yakın savunma si- lahı olarak belde kuşak arasına yatar vaziyette taşınabilen kendine has özelliği olan Yatağan imalinde -övünmek gibi olmasın- birinci ge- lir. Çünkü ta Asya'nın göbeğinde yaşadığımız çağlardan beri kullanılan bu silahın babama, bunu ilk imal eden Temür Ata'nın verdiği ken- dine has özelliklerin tamamı dedelerimizden bilgi ve beceri mirası olarak aktarılagelmiş; -öğünmek gibi olmasın- ama babamın yaptı- ğı yatağan, Temür Ata'nın yatağanını birkaç özellik bakımından aşmıştır. Âhibasının tavsi- yesi üzerine Lazkiye Demirciler Âhisi de bunu fütüvvetname sayfaları arasına kayıt düşmüş- tür. İlk özelliği, bir tehlike anında kabzasına el atar atmaz çekip savunmaya veya saldırıya hazır olmasını sağlayan özel kabza, kabzanın kulakları ve avuçta hiçbir rahatsızlık vermeye- cek şekilde kavranmasıdır.

Bir diğer özelliği ise ağızına verdiği içe dö- nük özel kavis ile düşmana tek vuruşta indiril- len darbe ile darbeyi alan organın kopuşunu

sağlamasıdır. Bir vuruşta, rakibin neresine denk geldiyse onu kökünden koparıp atmak zor değildir. Kamanın namlusundaki eğim kul- lanımı kolaylaştırır. Sadece bir savaş aracı ol- mayıp aynı zamanda ağaç dalı, çalı çırpı gibi geçişi engelleyen yerlerde bir darbe ile geçişi sağlayacak kadar yol açmayı da kolaylaştırır. Bu yüzden çalılık ve sık ağaçlık yerlerde ister yaya ister atlı olsun yolculuğa çok elverişlidir. Kuşak arasında yatar vaziyette taşındığı için hareket engelleyici bir durumu da söz konusu değildir.

Dedelerden bize aktarılan bilgilere göre, bu kamaya, bir zamanlar Garbi Karaağaç mıntı- kası Tekeli Oğullarına geçmiş olmakla, ovaya nispet edilerek Teke Bıçağı adı ile meşhur olmuş. Burdur, Aydın, Tire, Ödemiş, Mente- şe ve Karaman yörelerinde hep Teke Bıçağı aranır olmuş. Böyle çok aranan malların tak- litleri de çok olur. Bu yüzden pek çok usta aynı tarzda kamalar imal etmiş. Ancak bizim dedelerin ürettiği kamaların özelliğini kazan- dıramadıkları için kısa zamanda Demirciler Âhibası tarafından imalatları bıraktırılmış ve iş yerleri kapatılmış. Çünkü Âhilik yasasında dürüst olmak esastır. Bu kuralı çiğneyenin iş yeri kapatılır ve mesleği icrası yasaklanır. Bu- nun yanında diğer Türk beldelerinde de kılıç, kama ve bıçak ustaları bulunmaktadır. Onlar da iyi ustadır. Ustalığı iyi olmayan esnaf barı- namaz. Bir kere malı tutulmaz, satılmaz... Bir diğer husus da Demirciler Âhibası buna, kötü mala izin vermez.

Kimi demirciler de daha gerçekçi davranı- rak dedelerimize çıraklar göndermiş, kimileri de uzun süre bizim iş yerinde çalışmışlar. Ba- bamın yanına da sadece yatağan üretiminin ustalığını öğrenmek için pek çok çırak ve kalfa gelmiş. Uzun yıllar bizimle çalışarak babam- dan izin alıp iş yerlerini açmışlardı. Bu yüz- den zaman zaman mali sıkıntıya düştüğümüz olurdu. Çünkü Âhilik geleneğine göre bir usta kalfasına ustalık iznini verdiği zaman ona tam donanımlı iş yeri açmak zorundaydı. Bir iş ye- rinde ne kadar çok çırak ve kalfa çalışırsa us- tanın hem öğretme bakımından hem de mali yönden zaman zaman sıkıntıları oluyor

Dedelerden tevarüs eden ustalıkla babamın yaptığı yatağanın namlusu çok tatlı bir kavisle kınına girip çıkabilecek tarzdadır. Fakat bu kavis o kadar hesaplıdır ki kişi, bu kamayı çekip rakibine savurduğunda kolunun verdiği çevirme dairesi ile kamanın namlusunun sahip olduğu kavis birleşince tam bir yarım daire oluşturur, bu da rakibinin kaçması ya da eğilip darbeden kurtulmasına mani olur. Yani kim helaki kesindir. Bu bıçağın bir başka özelliği daha vardır. Kesici yanı ne kadar sert çelik ise sırt kısmı da o derece yumuşak demirdir. Sırt kısmı biraz kalındır. Kesiti tam bir çivi başını andırır. Bu durum bıçağın sağa sola bükülmesi anında esneyerek kırılmasını önler. Ayrıca rakip öldürülmeden etkisizleştirilmek ya da canlı ele geçirilmek isteniyorsa düşmanın ensesine bu yanı ile vurulur. Bir de bu demir kısım, kullanım sırasında hız kazanarak darbenin etkisinin artması için ağırlık sağlar. Bütün bu özelliklerinin yanında bu tür bir bıçağın imalinde bu hendesi hesaplardan başka ustalık da gerekir; o da bıçağın ağzına su verebilmek. Çünkü bıçağın sırtı yumuşak demir, ağzı ise çelik olarak işlenmesi gerekiyor. Çeliğe uygulanacak su verme işleminin yumuşak demiri etkilememesi gerekir. En son ustalık buradadır. Kılı kırk yararcasına uygulanmalıdır. Yatağanın, bilinen çeliğe bu tür su verme işleminden başka bir su verme işi daha vardır. Bu, sıcak çeliği teknedeki suya batırıp çıkarma işi değildir. Bahsettiğimiz bu ikinci su, çelik içinde görünmeyen liflerin bağlantı ve uzantılarıdır. Namlunun çelik kısmının yapımında çelik parçalarının, birbirine aynı keçe içindeki tüylerin birbirine girişmiş olması gibi çelik damarları birbirine sarılmalıdır. Bunu şöyle canlandırabiliriz: Yan yana duran insanlar tek tek durduklarında aralarından geçmek ve bunları birbirinden ayırmak kolaydır. Böyle olmayıp de bu yan yana duran insanlar, bir elleriyle üçüncü kişiyi, diğeri ile de yanındaki kişiyi tutacak olursa aralarından geçmek, bunları birbirinden koparmak mümkün olamaz. Aynı bunun gibi çelik lifleri de yanındaki ve bir ötesindeki lifle sarmaşacak şekilde dövü-



lürse bu çeliğin kırılması güçleşir. Bu sarmallığı bir de namlunun sırtındaki yumuşak demir destekleyince dayanıklılık zirveye ulaşır. Bunu yazıyla anlatmak zordur, bir nevi saç örgüsü gibi birbirine dolanmış çok sayıda çelik çubuklar, körük ateşinde en uygun akkor hâle getirildikten sonra ustanın çekiçe gösterdiği yere çirak veya kalfanın balyozla güçlüce vurması ile kazandırılır. Çelik lifler birbirine iyice kaynaştırılır, buna da su vermek denir ki birbirinin içinden geçtikleri için de kırılması kolay olmaz. Hem kamanın namlusunu şekillendirmek hem de bu üçerli örgülerin, üçünün tekrar bir arada örgülenmesi işi hep körük ateşinin akkor hâle getirdiği çeliği, çekiç ve balyoz ile dövmek suretiyle olur. Derler ki en iyi yatağan, çivilerden yapılan yatağandır. Dışardan gören, bu örgülenecek çelik parçalarını çivi olarak görür. Aynı şekilde savaş erlerinin göğüslerini kılıç ve çıda darbelerinden korumak için giydikleri yaruklar (*) da bu tür çelik çivi parçalarından oluşur. Bu yüzden yatağan ustaları aynı zamanda çelik yaruk ustasıdır.

Bu kama, bizim köyün kurucularından olup köyümüze adını veren Yatağan Baba'yı da anımsatır. Köyümüzün adı oradan gelmektedir. Bu kama da bizim köyde üretildiği için Yatağan adı ile meşhur olmuş, Teke Bıçağı unutulmuştur. [s. 814, R.evvel 27, Gireği]

* yaruk: Örme çelik zırh.



KENDİ ANLATIMIYLA KAMİL BAYKARA'NIN HATIRALARINDAN SEÇMELER

Hazırlayan: Tarık BAYKARA

Çocukluk

“Ben Kamil Baykara... Cumhuriyetin ilk nüfus sayımı günlerinde, Yatağan'da Ali ve Ayşe Baykara'ların en büyük evladı olarak, baba-dede evinde dünyaya gelmişim. Tabii o tarihte henüz soyadları yoktu. Benden sonra diğer kardeşlerim, Sıdika, Küpra, Mehmed, Necati ve Feriha dünyaya geleceklerdir. Babam benim doğumumu nüfusa önceleri 1930 olarak yazdırmış. İlkokulu bitirdikten sonra Ortamektebe yazılacağım sırada 1927 olarak tashih edildi.... Babama nüfus sayımında gittiği Çardak tarafında, o zamanlar için büyük sayılabilecek bir para olan 70 lira vermişler. Sonra o parayı evde, gizlice koyduğu yerden çaldılar. Babam, kendince bir yere koymuş, fakat sonra bulamamışlar o parayı ve daha sonra çalındığına hükmedildi ve unutuldu gitti. Amma 1927 yılı ülkenin ilk nüfus sayım tarihi olması hem de benim doğumumla ailem içerisinde hatırı sayılır bir zaman olmuştur”.

“Önce baba tarafımdan söz edeyim. Babam Hacıkarakalardan Çerçi Ali diye bilinen ve altı erkek kardeşin ortalarında, daha doğrusu beşincisi olarak doğmuştur. Babamın kardeşleri Mustafa, Emin, Abdullah, Hüseyin, Ali ve Hakkı'dır. En büyükleri Mustafa, en küçükleri

Hakkı'dır. Dedem, Çerçi Abdurahman diye bilinmekte olup, önce 1880'li yıllarda Dudu Nene ile evlenmiş. Onunla kısa süren evliliği sonrasında boşandıktan sonra Yüreğilli Ümmü Nene ile evlenmiştir. Bu evlilik yeğenim Tuncer'in hesaplarına göre 1885'lerde gerçekleşmiş olmalıdır”.

“Abdurahman Dedemin birisi kız 5 kardeşi vardır. Onun da babası Osman Efendi imiş. Abdurahman Dedem, ailenin en büyüğü olup sırasıyla şu kardeşleri vardır: Mehmed Ali, Hatice, Hüseyin, Ahmed ve Halil İbrahim. Halil İbrahim amcamız, Osman dedemizin ikinci hanımından olmuş ve Balkan harbinde şehit düşmüştür. Babamın dedesi olan Osman Efendi evladı, soyadı kanunu mucibince, “Hacıkaraca” olamadığı ve “Karaca” bir başka aile tarafından önceden alındığı için en uygun olmasından dolayı, Hüseyin amcanın oğlu Asım Amcamın tekliyle “Baykara” soyadını almışlardır”.



Hacıkaracalar: (soldan sağa) Semerci Amcamız, Hüseen Amcamız, Ali Dedem, Goca Osman Amcamız, Sarımollla Veli (komşumuzdu)

İlkokul

“Ortacamiin orada mektep vardı; fakat sonra Yukarı Mahalleye okul yapıldı. Ben yeni okula gittim. Okula ilk gidişim eski mektebedir. Bu mektep, Ortacamiin kuzeyinde olup yeni okul inşa halindeydi ve henüz yapılp tamamlanmamıştı. Emine teyze, Kölcelerin .. anası ve kızı aynı isimlidir, “Küçük teyze” deriz ona, beni mektebe götürdü. Öğretmen de Yüreğilli Kör Osman (Tokcan)dı. Emine bıllam beni yanına oturttu. Öğretmen geldi beni gördü. Emine’ye “Al götür bunu!... Ananın avutamadığı çocuğu bana mı avutturacaksın!..” dedi. Bu Kör Osman, Kadıcanın damadı idi... Yıllar sonra karşılaştığım bir gün, ona ‘Beni okuldan ilk kovan sendin!’ dedim. ‘Ama buna rağmen ben okudum!’ dedim”.



1937’den bir görünüm: (soldan itibaren) ben, Kamil Baykara; Hörü Bıla, babam, Ali Baykara, kardeşlerim Sıdika ve kucakta olan Küpra

“Eski okula gitmedik. Sonra yeni okul inşaatı bitti. Başladım okula. Öğretmenim Acıpayam-

lı Genç Osman (Acaroğlu) dı. Bir Hanım geldi. Galib Haznedaroğlu geldi gitti. Çallı bir Hüsnü Bey geldi. Daha sonra Asım Amca, bu Çallı öğretmen ile becayiş olacaktır”.

“Ben ilkokula giderken, babam, Hörü bıllamı da benim yanıma kattı. O biraz büyüktü. Ama “Kamil ile birlikte sen de git” deyip, babam onu okula gitmeye zorlamıştı. Hörü bıllam benden büyük. Vaktiyle gitmemiş, direnmiş. Benim okul çağım gelince Babam onu çağırdı eve, “Hadi kızım Kamil’i okula götür-getir. Sen onu korursun. Sen de okula devam edersin” dedi. Hörü Bıllam, “Ali amca ben gitmesem...” filan diyerek direndi, çaresiz olduğunu görünce benim yanımda ilkokula gitti ve bitirdi de. Ben kısayım o ise uzun boylu. Böyle gittik geldik. Çerçi Ali, ağabeyinin kızını rahatca ilkokul mezunu yaptı”.

“Baban (Asım Bey) bizim öğretmen Hüsnü Beyle becayiş olarak köye gelecektir. Osman Acaraolu, elinde keman dolaşır, gıy gıy çalar dururdu. Bu sebeple matematiğimiz zayıf kaldı. Ben dörtte iken baban (Asım Amcam) geldi. 4. ve 5. sınıflar beraberdi. Atatürk’ün ölümü günlerinde ben 2. sınıfta olmalıyım, Asım Amcam, okulun giriş kısmında betondan merdivene çıktı. Biz sıra olmuş, bekliyorduk, Orada ağlayarak “Atatürk dün öldü “ diye bizlere bilgi verdi”.

Ortaokul-Lise

“Başöğretmen Osman Bey, Yatağan çocuklarını, İlk-okul sonrasında Orta öğrenim görmek üzere teşvik etmiştir. Onları ve babalarını güzel sözlerle etkileyerek Denizli’ye göndermiştir. Böylece, Denizli’ye, Köy Muallim mektebi sonrasında 1937-38’lerde bir büyük akın başlamıştır. Gerçi daha önce de, beş senelik ilk-mektebi Acıpayam’da bitiren ve mali durumu güçlü olanlar Denizli’ye okumaya gelmişlerdir. Baha Akşit, Hüsnü Akşit, İhsan Şenel, Mehmed Özkan, Zabinların Osman, Emin Baykara Denizli’ye Ortamekteb için gelmişlerdi. Bunların ardından (Genç) Osman Beyin teşvikiyle Remzi Şenel, Karamancaların Ahmed,

Köpekçi Mustafa , Akbekirlerin Mustafa. Karanacaların Ahmed'in resmi kuvvetlidir. Emin Amca da orada (Acıpayamda bitirmişti beşi). Emin Amca Denizli'de Ortaokulu Zabınların Osmanın kaldığı evde bitirdi. Ev sahibesi hayırsever birisi olup, Zabın Osman'ı almış evine. Emin amca da orada kalmıştı. Zabın Osman'ın anası varmış evde. Biz Denizli'ye gittiğimizde evde Emin Amcanın Orman Mektebi şapkası duruyordu hala”.

“İlkokulda Osman Acaroğlu, ilkokul mezunlarının babalarını dolaşarak yalnız Denizli'de olan ortaokula, kayıt yaptırmalarını teşvik etti. O zaman bayağı mezunlardan 20-25 kişi gidip Denizli'de ortaokula kayıt yaptırdı.... Nüfusum büyütüldükten sonra kaydolmak için Denizli'ye gittik. Mustafendi'nin İhsan liseyi bitirmişti, Lise'de yani Gocamettapta İngilizce vekil öğretmenlik yapıyordu, Delikliğinarda onu görüverdik; Babam “Kamil'i Ortamektebe kaydettireceğiz” dedi. İhsan, “Merak etme Ali aga!” dedi, “Ben kaydettiririm, sen burada otur, dinlen” dedi. Böylece Babam Koca Mektebe kadar çıkmadı. İhsan benim velim de olarak kaydımı yaptırdı”.

“Birinci sınıfı Gocanamin bakımında okudum. Matematikten ikmale kaldım. İkmalde geçtim. Orta ikide devam ettik. Bu ikinci sınıfta nisan ayında İkinci Dünya harbi patladı. Ve nisan ayında okullar tatil edildi. Daha o zaman sınıfı doğrudan geçmiş olduk. Sonra orta üçü, okuyacağım sene Babam annem ile Denizli'ye nakil yaptılar. İstiklal Mahallesinde cadde üzerinde soba tamiri, fayton arabası gece feneri tamiri ve kalay işi yapmak üzere bir dükkan açtı babam. O zaman ortokul üçte eleme diye berbat bir imtihan vardı. Eleme imtihanlarını da başarı ile geçtik ve ortaokulu bitirdik”.

“Cihan harbi koptuğunda Denizli'de de bazı harp hazırlıkları görüldü.

Mahalle bekçileri ile her ev, 'evinin bir köşesine sığınak yapılacağını' ilan ettiler. Bahçeye 1,5-2 metrelik çukur kazıldı, üstüne ağaç dalları mesheler ile kapatıldı ve bu sığınak sayıldı. Sığınaklar Denizli şehri gibi yerlerde, taban suyu yakın hepsine su doldu ve su gölü oldu onlar. Düşman uçakları geldiğinde hepimiz oraya girecektik. Hatta onun birçok yerde Devlet nezaretinde sığınağa giriş çıkış alarmı verilip tatbikat olacaktı. Alarm için şehrin belli yerlerine adına “canavar düdüğü” denilen alet koymuşlardı. Alarm verileceğinde canavar gibi ses çıkarırdı. Bundan Gılsa/ Kızılhisar'da da vardı, bizim köyde yoktu. Karartma da oluyordu geceleri. Pencerele kapatılıyordu. Işık sızma varsa bekçiler ikaz ederdi.. O zaman harpten korunma oyunu oynandı”.

“Liseye girmeden bir yıl ara verdiğimi nakletmiş idim. Güya İzmir'deki Demiryolu Mekteb'i-ni kazanacaktık. Bu olmadı. Bu arada Ortamektep arkadaşlarından, yaşları biraz daha büyük olanlardan ikisi Mustafa Kaya ile adaşım Hâl-lâların Kamil, Alman harbi vesilesiyle iki kura birden askere alınınca askere gitmişlerdir. Benim yaşı tutmadı ve ertesi sene, hemen yaya olarak Denizli'ye giderek 1943-44 ders yılında liseye kaydımı yaptırdım. Yine yaya olarak da döndüm”.

“Edebiyat şubesine geçtim. O zaman Lise'de müdür Raşid Mocan idi. Lise 2' de girerdi, fen'e



(Sol) Kamil Baykara, Ortaokul yıllarında; (Sağ) 1944 yılı Lise Hacilaan Emin ile beraber, ortaokulda.



Kamil Baykara, Denizli Lisesi yıllarında

de girdiği sınıflarda öğrencileri seçer, okulun kapanacağı sırada isim isim söyler, “Sizler fen’e geleceksiniz” derdi. Böylece 15-20 kişiyi ayarlar, Fen Şubesi 20 kişi filan olurdu. Bunlar okulun en seçkin öğrencileriydi. Hepsı çok iyi yetişir ve üniversite imtihanında bir devresinde İsmet Paşa’nın oğlu Erdal İnönü 15. sıradan kazandığı halde ilk 14 Denizli Fen mezunları girmiş imiş. Bu şekilde seçiliş tarzı bilinmediğinden Denizli Lisesinde genelde eğitimin güçlü olduğu zannediliyordu. İsmet Paşa da onun için liseye geldi, “Oğlum zor girdi, Denizli’nin başarısını göreyim” diye. Motosikletler geldi ve Raşid Mocan “İsminizi okulumuza bağışlayın” dedi ve adı değişti”.

“Bizim edebiyat dalı 60 kişiydi ve ancak 6 kişi hazıranda bitirmiştik.. Her ders için 3 kişilik komisyon, dershanede otururlar, masanın üstünde sorular vardı, soru çekersiniz, kısmetinize çıkan soruları tahtaya geçer cevaplandırır, anlatırsınız. Bitti dersiniz ‘çık!’ derler. Yanlış anlatsanız bile ikaz edilmezdi. Sözlüdür bu imtihanlar. O yıllar, liseyi bitirdikten sonra bir de olgunluk vardı. Bir sene önce adına “Bakalorya” deniyordu. Bakanlıktan sorular edebiyat şubesi ile fen şubesine ayrı ayrı gelirdi. Kompozisyon iki tarafta da vardır. Felsefe veya tarih seçmelidir. Bir de biyoloji ve cebir de seçmelidir. Cebir edebiyatta 67 problemlilik ufak bir

kitaptır. Ben felsefeyi seçmiştim, Olgunluğu da bitirdik. Böylece 2 tane diplomamız oldu. Olgunluğu verenler imtihansız istedikleri üniversiteye girerlerdi”.

“Doğru dürüst papuç yoktu, giyecek yoktu, cepte para sınırlı. Karnımız doymazdı doğru dürüst. Yarım papuçla kızların ardına nasıl düşecektik... Ama son sınıfta felsefeden sınıfın en

yüksek notunu alan bendim. Kızların çoğunun da felsefeye akli ermezdi. Teneffüste kitaplarını alır gelir, kızlar sorar benden konuları öğrenir giderlerdi. Lise bitirmelerini verenler askere gidince yedeksubay olurdu. Ama yüksek okula fakülteye giremezdi. Oralara girmek için illa olgunluk imtihanını da vermek gerekiyordu”.

“Son sınıftaki arkadaşlarla toplanır gezerdik. Bazı arkadaşlar mehtapta yüksek sesle İncilipınar’a doğru heyecanlı şiirler okurlardı. Nazım Hikmet’ten yasak şiirler okurlardı. “Salkım söğüt” filan. “Bugün Pazar karıcığım” vs okunuyordu. Ben köye geldim, harman derman derken o arkadaşlar gezintilere ve şiir okumaya devam etmişler. Birisi savcılığa ihbar etmiş. O zamanki savcı da Hamdi Sancar. Bizim arkadaşları 7 kişiyi tutuklamış, hapse sokmuş. Kalburüstü kimseler. Lami Akşit. Doktor oldu sonra. Tavaslı iki arkadaş, bir hafta içerde tutmuş. Özür dilemişler, ellerini öpüp serbest bırakmış. Benim köye gitmem bu maceradan kurtulma yol açmış olmalı”.

Kamil Baykara’nın tüm yaşantısı ile ilgili hatıraları, önümüzdeki dönemde baskısını beklediğimiz; “Hacıkaracaların Çerçesi Ali Oğlu Kamil Baykara: Türk Maarifine Adanmış Bir Hayat” Yazarlar: Prof. Dr. Tuncer Baykara, Prof. Dr. Tarık Baykara kitabında anlatılmıştır.

DAMARDINDA OTURMAK

Latif KAYA



Sağda Müfit Azgın Solda Naşit Altıntaş

Çocukluğumda Yaka mahallesi Hacı Memed'in damardında ikindiden sonra oturmak; lokum, bisküvit, gıvrım şeker yemek damardının en güzel ve unutulmayacak hatıralarındandır.

Hacı Memed'in damardı neresidir dersek, Hacıkeyler'in evlerine giden tepe yoldur. Şimdi adı Arif Akşit caddesidir. Kocadut yıkıldıktan sonra mahallenin çoğu erkekleri Hacı Mehmet Kocakaya evi ile Hasanali Azgın evi yanına toplanırlardı. Dutdibinden gelen yol Hatcanallan evinin yanından sağa doğru döner ve aşağı yola gider, devam eden yol ise Hacıkeylen evlerine ve Molabekirlere doğru aşağıya devam eder.

Baharın, güzün yağışsız günlerinde ve yaz aylarında, ikindi veya akşama bir saat kala daha çok ikindi namazından sonra mahallenin erkekleri Hacı Memed dedenin evinin yol kenarında öz üst köşede büyük oturak taşı vardı, orada toplanırlardı. Hasanali amcanın dükkanın önünde oturacak öz vardı.

Mahallenin yetişkinleri babalarımız, amcalarımız, dedelerimizi görürdük. Bunlar Hacı Memed Kocakaya, Hasanali Azgın, Hasanali Çal-

han, Hacı Mustafa Aydoğan, Hasan Aydoğan, Süleyman Aydoğan, Etem Kaya, Ahmet Ulukuş, İbrahim Yücedağ, Karabey, İsmail Parlaz, Hacı Hüseyin Kaya(Terzi Üsen), Hacı Halil Kaya, Hilmi Kaya, Mustafa Kaya, Ali Tercan, Sadettin Tercan, Hüsnü Tercan, Hasanali Özdemir. Bazıları arada sırada gelirdi. Katılmasa da hal hatır sormaya gelenlerden birisi de Belediye reisi İsa Tunçbilek idi. Hatırlayabildiklerim bunlardı.

Damardında mahallenin bir meselesi varsa orda konuşulurdu. Bahçelere keçi ve ineklerin zarar vermemesi için tembihler yapılırdı. Biri derdi ki, yarın Osman'ın evine kerpiç taşıyacağız, o gün mahallenin iş tutatacak olanları kerpiç taşırlardı.

İkinci toplantılarında Hacı Memed'in damardında bitmeyen yarışlar yapılırdı. Şimdi siz o yarışma şekline gülle atmak diyebilirsiniz. Büyük bir taş veya el tutacak yeri olan kök ağacı parçası, iki elle tutulur, sallanır hızını alınca fırlatılırdı. Atılan bu araca tokmak derdik. Tokmağı yarışmacılar atar bizde atılan yerden getirir atacak olana verirdik.



“Medirse’de dinlemişler su sesini eski şadırvandan”

Damardında Hacı Memed dedenin evinin tam karşısına giden yol ara yoldur. O yolun sonunda bir tarafta Hacıustalar Odası bir tarafta Veli Ağa’nın evi vardı. O yolun başına çizgi çekilir Veli Ağa’nın evine doğru tokmak atılırdı. Gençler tokmak atarken yaşlılarda lokumuna bisküvitine şekerine bahse girerlerdi. Kimin tuttuğu taraf ki bu ikiye beş kişi arasında değişirdi geride kalırsa onu tutanlar bahsi kaybeder o günkü nevaleyi alırdı. Hep beraber ikram edilir ortada yenilirdi. Hatırimda kalan o günün gençleri bazıları rahmete kavuştu. Şerafettin Tezcan, Veli Aydoğan, Nafi Kaya, Niyazi Kaya, İsmail Altıntaş, Müfit Azgın, Abdullah Aydoğan, Ümmet Yurttürk. Ömürlerine bereket yaşayanlar ise Arif Kaya, Ömer Tezcan, Bekir Tezcan, Muzaffer Çalhan. İsmi yad edemediklerimden özür dilerim.

Bir kaç hatıra anlatayım. Şerafettin dayı, Veli abi, Nafi abi iyi atıcılardı. Birgün Şerafettin dayı herhalde biraz yorgundu atışta geri kaldı. Rakibini hatırlamıyorum. Hasanali amca, Şerafettin halamın oğlu bugün çamura yattın demişti. Yenilene çamura yattı denirdi.

Çocuklar da orda güreştirilirdi. Ama bahis olmazdı. Yenilen çocuk ağlamasın diye büyüklerden birisi yenileni üste çıkarıverirdi yenen altta kalırdı sonra da amcalar da kimin yendiği belli değil gatr boku oldu derlerdi.

Daha önceki gençler ise Abdurrahim Kaya (Pala Abdurrahim) ve Çerçilen Bayram Yücedağ, Hayrettin Altıntaş, Ramazan Ateş, Ali Aydoğan, Ömer Aydoğan bunlar akranları gençlerdi.

Babam Hilmi Kaya yola gider köyün imalatlarını satardı. Abdurrahim amcayla Bayram aga samimi iki arkadaş. Abdurrahim amca yoldan gelen bubamın lokumunu bisküvitini yiyelim demiş. Damardında evden gaveye doğru yola çıkan bubamı görünce orda oturanlar arasından

Bayram aga bu mahallede beni yenecek genç yok varsa çıksın demiş. Bubam duysun diye açık meydan okumuş.

Abdurrahim amca pehlivan yapılı Bayram aga naif yapılıydı. Bubam durmuş hemen adet yerini bulsun diye Abdurrahim yenebilcen mi Bayram’ı demiş. Abdurrahim amca yenerim amca demiş. Meyancılar araya girip bir kilo lokum bir kilo bisküvite bahis yapmışlar. Güreşe tutuşmuşlar alt üst güreşirken Abdurrahim amca sırt üstü gelmiş Bayram aga göbeğine oturmuş. Bubam başlamış Abdurrahim amcama bağırırmaya arpa keppeği mi yedin sülalenin yüz garası Bayram’a yenilmeye utanmadın mı tu utanmaz demiş. Kızmış yani. Hasanali amcanın evinin alt katında dükkânı vardı ordan bir kilo lokum bir bisküvit almışlar yemişler. Bisküvit lokum yendikten sonra para ödenmiş Abdurrahim amca, amca kusura bakma demiş biz senin lokumunu bisküvitini yemek için şaka yaptık demiş. Bugünkü deyimle şike yaptık demiş. Bubam Farkına vardım ama palavrasını da yaptık getirin şuradan birer kilo daha yiyelim demiş.

Köyün müezzini Hacı Mustafa Tercan (Molla Bekirlerin Kör Mustafa) idi. Davudi sesiyle orta camiden okuduğu ezan ve sela köyün her tarafından duyulurdu. Bir gün damardında otururken içlerinden birisi Mustafa kaval çalıversene bi dedi. Bıraktım dedi amma çok üsteledikleri için olur dedi. Demir kavalı evinden ben alıp geldim. (Yedi sekiz yaşlarındaydım anca) Bildiğim kavalı demir boru şeklindeydi. Üstünde delikler vardı (Dilsiz demir kaval). O çaldı oradakiler dinlediler. Sonra kavalı eve yine ben götürdüm.

Yıllar sonra Orta Camiye hoparlör takıldığında ezan oku demişler. Sesi çok çıksın diye mikrofona çok gür sesiyle ezanı okumuş. Ezanı dinleyen cemaat hoparlörü patlamasa diye kendi aralarında konuşmuşlar. Çünkü ses boğuk boğuk geliyormuş. Ezan bittikten sonra demişler ki niye çok bağırdın. O da sesim her yerden duyulsun ova köylerden bile duyulsun diye bağırdım demiş. Cemaatten biri hoparlöre çok bağıırırsan bozulur şu konuşma sesimiz bile duyulur yeter demiş.

Sağ olanlara Allah hayırlı uzun ömürler versin.

Ölenlere Allah rahmetiyle muamele etsin.

Üç İhlas bir Fatıha hediye etmemize vesile olsun inşallah.



BOSNA SEYAHATI

Kâmil GÖKALP

Merhaba sevgili okurlar, dergimizin bu sayısında Bosna Hersek seyahatimizi sizlerle paylaşmaya çalışacağım.

Gönül coğrafyamızın bu yüzü, bana öteden beri hep sıcak ve sevimli gelmiştir. Ne vakit ekranda Bosna ile ilgili bir haber duysam kulak kesilirim. Bir Yörük çocuğu olarak, ister Fatih döneminde giden Türkmen/yörük atalarımıza olan yakınlığımızdan, kan çekiyor, deyin ister orada, özlediğimiz eski Türk şehri mimarisinin günümüz Türkiyesinden daha çok emareler taşıyor oluşunu söyleyin, bu bölge dünyanın birçok yerinden daha çok cezbediyor. Bosna Hersek deyince hiç kuşkusuz akla gelen isimlerden biri Ayvaz Dede'dir. Balkanlarda İslam'ın yayılmasında önemli vazife icra etmiş Akhisarlı Ayvaz Dede, gelenekselleşmiş programlarla anılıyor. Adı da sevimli: Ayvaz Dede Şenlikleri. Her

yıl haziran ayında icra ediliyor. Bosna ziyaretimizi bu tarihe denk getirmeyi çok istedik; fakat bu şenliklere insanlar çok rağbet ediyor. Biz de böyle kalabalık bir etkinliğe katılmak istemiyoruz. Ayrıca böyle bir etkinliğe katılmak öngördüğümüz programımızı gerçekleştirme ihtimalini zayıflatacaktı. Bu durumda Ayvaz Dede şenliklerinin tarihine bağlı kalmadan başka bir tarih belirleme durumumuz zuhur etti ve Bosna'ya gitmek için Balkanlarda baharın başlangıcı olan mayıs ayında karar kıldık.

Araştırmalarını tamamlayan USAP İletişim Direktörü İsmail Muhlis Bey geziye katılacak arkadaşlara bir sunum ile detaylı bilgileri verdi. Konaklama, ulaşım ve rehberlik hizmetlerini Balkan Travel sahibi hemşehrimiz ve dostumuz İbrahim Gencer sağlayacaktı. Gezilecek yerler için ve programımız şöyleydi: Müslüman, Orto-



doks, Katolik, Musevi nüfusunun bir arada yaşadığı, Avrupa'nın Kudüsü olarak da ifade edilen Saraybosna'da Başçarşı, sebil, Latin Köprüsü, Gazi Hüsrev Bey Camii ve Külliyesi, Saat Kulesi, Milli Kütüphane, Ferhadiye Caddesi, Morika Han, Bakırcılar Çarşısı, Saraybosna Katedrali, Kovaci Şehitliği, Mostar, Blagay Tekkesi, Poçitel, Travnik.

Mahir Altuğ, Yılmaz Şentürk, Osman Ayyıldız, İsmail Muhlis ve ben olmak üzere 5 kişilik bir grup oluşturarak hazırlıklarımıza başladık. Görüşeceğimiz çocuklar için oyuncak, çikolata, zekâ oyunları; gençlere ve yaşlılara ise üzerinde nazar boncuğu takılmış mendil (bayanlara ve erkeklere ayrı ayrı renklerde) hazırlayıp teker teker ambalajladık. Paketlerin üzerine Türk Bayrağı ve USAP logosu çıkartmaları yapıştırdık.

Önce Bosna Hersek hakkındaki bilgilerimizi tazelememiz gerekiyordu. Mütevazı araştırmalarımızla elde ettiğimiz bilgileri birlikte mütalaa ettik. Özetlemek gerekirse Bosna ile ilgili şunları söyleyebilirim: Bosna Hersek 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden ve eski Yugoslavya'yı oluşturan federe cumhuriyetlerden biridir. Doğu ve güneydoğusunda Sırbistan ve Karadağ, kuzey ve batısında ise Hırvatistan Cumhuriyeti ile çevrili, Adriyatik Denizine 20 km. kadar yakınlıkta olan; topraklarının çoğu dağlık alanlar ile çevrili, verimli ovaları daha ziyade kuzeyde olup su kaynakları bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Sava ve Neretva büyük akarsulardır.

Bosna, Fatih Sultan Mehmet zamanında, 1463'te, fethedilmiş ve sonrasında sancak haline getirilmiştir. İlk Sancakbeyi Minnetoğlu Mehmet Bey olmuştur. Gazi Hüsrev Bey tarafından inşa edilen vakıflar vasıtasıyla bir Türk İslam şehri olarak gelişen Saraybosna'da, Osmanlı Devleti'ne hizmette bulunan birçok asilzade aile bulunmuştur. Bu ailelerden birçok vezir ve veziriazam yetişmiştir. Bunlardan en önemlisi Sokullu Mehmet Paşa'dır. 1878'de Avustur-

ya-Macaristan idaresinde verilen Bosna Hersek'te Osmanlı Devleti'nin hakları 1908 yılındaki kat'i iltihaka kadar sürmüştür. Yugoslavya Federasyonu içinde yer alan Bosna Hersek, Federasyonun dağılmasından sonra 1992'de bağımsızlığını ilan ederek devlet başkanlığına Aliya İzzetbegović seçilmiştir. Fakat bağımsızlığı, ülkedeki Sırlar tanımayarak Boşnak ve Hırvatlara karşı savaş ilan ettiler. Birçok destansı ve acılı hikayelerin yaşandığı savaş 1995 yılında Dayton Antlaşması ile sona erdi. Üçlü cumhurbaşkanlığı konseyi ile ülkedeki 3 etnik grubun dönüşümlü olarak yönetime getirildiği bir sistem kuruldu.

Malum, çağ bilgi çağı. Meraklısı, bundan daha fazlasına çok az bir çabayla İnternette ulaşabilir. Biz, kendi hikayemizi anlatalım. Yolculuğumuzu İstanbul'dan Saraybosna'ya Türk Hava Yolları ile gerçekleştirdik. Kısa bir uçuş sonrası Saraybosna'ya ulaştık, görevli Boşnak kardeşimiz havalimanında bizi karşıladı ve araçla konaklayacağımız Baş Çarşı'daki evimize ulaştırdı. Evimize yerleştikten sonra hemşehrimiz İbrahim Gencer Bey ile buluşarak şöyle bir çarşırı dolaşmak ve akşam yemeğimizde meşhur Balkan köftesi olan "cevabi" yemek için gezmeye çıktık. Sonrasında evlad-ı fatihan toprağında akşam çayımızı keyifle yudumladıktan sonra, günün yorgunluğu sebebiyle de dinlenmeye çekildik.

Sabah erkenden kalkarak çarşı içerisinde pac-hara(pekara) denilen pasta börek ekmek üreti-

len mekândan kahvaltılıklarımızı alarak Arnavut kardeşimiz Betim Bey'in mekanına kahvaltımızı yaptık. Çay kahve derken o gün orda başlayan sohbetimiz hala görüşmeye devam ettiğimiz dostluğa dönüştü. Artık sabah kahvaltılarımız Betim Bey'in kahvesinde (Betim motto) yapar olduk. Hemen karşımızda meşhur Sebil etrafında çınar ağaçları, 1750 yıllarında Hacı Mehmet Bey tarafından inşa edilmiş ahşap oymalardan müteşekkil çeşme, Baş Çarşının simgesi olmuş. Ziyaretçilerin temiz su ihtiyacını karşılamak için yapılan sebil aynı zamanda turistlerin buluşma noktası haline gelmiş. Sebilden su içenin tekrar Bosna'ya geleceği inancı hâkim biçimde herkese anlatılmaktadır. Biz de her gün su içmeyi ihmal etmedik.

Saraybosna'daki mekanlardan dikkatimizi ayrıca çekti:

BAŞÇARŞI: Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'daki tarihi Başçarşı'nın sokakları, Türkçe kökenli isimleri ve tarihi dokusuyla adeta Osmanlı ruhunu bugüne taşıyor. İnşası 15 yüzyılda İsa Bey'e kadar dayanmaktadır. Her köşesinde Osmanlı izine rastlanan Saraybosna'da, 19. yüzyılın sonlarına doğru farklı zanaat kollarında yaklaşık 30 esnaf çarşısı bulunduğu bilinirken, tarihi Başçarşı'da bugün de isimlerini zanaatlardan almış kazancılık, abacılık, çizmecilik, kuyumculuk, aşçılık ve kürkçülük gibi sokak adlarını görmek mümkün. Yeme, içme, dinlenme ve alışveriş açısından cazibe merkezi. TRT Türk'te "İstanbul'un Şehirleri" başlığıyla Bahçesaray, Kahire, Köstence, Beyrut, Filibe, Prizren, Saraybosna, Selanik, Şam, Trablusgarp, Üsküp, San'a ve Mekke-Medine şehirlerinden bahsedilen yararlı ve güzel bir belgesel yayınlanmıştır. Bu belgeselde Başçarşı tüm detaylarıyla anlatılmıştır. Çarşının üst kısmında Bakırcılar Çarşısı bulunmaktadır. Bu çarşı şehrimizde bulunan Kaleiçi Çarşısı benzeri hediyelik eşyalar, bakır kazanlar, sobalar üretilen ve satılan bir bedestendir. Hepsi el işçiliği ile yapılmış, küçük dükkanlardan oluşmuş bir çarşıdır.

LATİN KÖPRÜSÜ: Merak ettiğimiz ve tarihe mal olmuş bir diğer mekân. Miljacka nehri üzerinde kurulu olan, 1914'te Avusturya Arşidükü Ferdinand ve eşinin bir Sırp çetnik tarafından öldürülmesiyle 1.Dünya Savaşının fitilinin ateş-

lendiği köprü, turistlerin yoğun ilgi duyduğu bir yerdir. Köprünün bir özelliği de korkuluklarına asma kilitler bağlanarak anahtarları nehre atılması âdetidir. Bununla sevgililer sevgilerini çözülmeyecek şekilde bağladıklarına inanmaktadır.

MİLLİ KÜTÜPHANE: Latin Köprüsü'nün karşısında 1896 yılında inşa edilen, belediye ve mahkeme binası olarak kullanılan bina, 1949 yılında Bosna'nın milli kütüphanesi olarak hizmet vermeye başladı. Bosna-Hersek'te yaşayan Boşnak, Sırp, Hırvat ve Yahudilere ait el yazması ve önemli eserlerin de bulunduğu yaklaşık 6 milyon kitap ve ulusal arşivin saklandığı kütüphane, "ülkenin hafızası" konumundaydı. Bosna-Hersek, mimarisiyle görenleri büyüleyen bu tarihi binayı ve içindeki hazinenin önemli kısmını, 25 Ağustos 1992 tarihinde Saraybosna'yı kuşatan çetniklerin topçu ateşi sonucu çıkan yangında kaybetti. Açılan ateş sonucu çıkan ve 3 gün boyunca devam eden yangında, 155 bini el yazması, ülkenin ulusal arşivlerinin de bulunduğu yaklaşık 2 milyon eser yok oldu. Yangın, savaş sırasında sürdürülen vahşetin yankılarının devam ettiği sırada pek dikkat çekmedi ancak savaşın ardından Bosna bu yangınla adeta hafızasını yitirdi. Endülüs'teki kütüphanelerin yıkılışının beş yüzüncü yılında Balkanlarda büyük bir kütüphane yakılarak tarihe ve ilme husumet, alevlerle tekrar tezahür etmiştir. Savaştan sonra restore edilerek dirilişin sembolü haline getirilen kütüphane binası, sergi ve sanat faaliyetlerinin yapıldığı kültür merkezi haline getirilmiştir.

GAZİ HÜSREV BEY CAMİSİ: Öğle namazını eda etmek için Gazi Hüsrev Bey Camisine gittik. Sancak beyi olan Gazi Hüsrev tarafından, 1531'de tasarım ve inşası Mimar Sinan'a yaptırılan; 67 metre minaresi, 26 metre kubbesi ile Şam ve İznik'teki camilere benzeyen cami, savaş sırasında zarar görmüştür. 2006 yılında restore edilen cami eski güzelliğine kavuşmuştur. Caminin avlusunun ortasındaki sekiz ahşap direğe dayanan bir saçağa sahip şadırvanın yerinde 1893'te on iki köşeli kâğır yeni bir şadırvan yapılmıştır. Caminin sol cenahında Gazi Hüsrev Beyin türbesi, hemen yanında daha küçük bir türbede Murad Beyin türbesi, ayrıca avluda Bosnalı din adamları tarafından siyasilere ait olduğu ifade edilen on kadar kabir bulunmak-

tadır. Caminin bulunduğu sokağın karşısındaki külliyesinde medrese ve kütüphane bulunmaktadır. Medrese, caminin yapımından sonra inşa edilmiş ve burada kelim, fıkıh, tefsir dersleri verilmiştir. Dersler günümüzde de devam etmektedir. Kütüphanesi ise zengindir. Elli bine yakın kitabın birçoğu el yazması eserlerden oluşmaktadır. El yazması eserler için de Osmanlı hakkında bilgileri ihtiva eden kitaplarda bulunmaktadır. Ayrıca camekânlarda el yazması Kur'an-ı Kerim ve tarihi kitaplar sergilenmektedir. Külliye de misafirhane ve hamam da bulunmaktadır.

SAAT KULESİ VE VAKFIYELER: Gazi Hüsrev Camisinin alt tarafında saat kulesi ve vakfa ait dükkânlar bulunmaktadır. Saat kulesi 30 metre yüksekliğinde, açık alanda Ay'ın hareketlerine göre çalışan tek saat kulesi olması nedeniyle büyük ilgi görmektedir.

MORIÇA HAN: Vakıf külliyesi bünyesinde bulunan başka bir mekân, Moriça Han'dır. İsmi yapımda emeği geçen Mustafa Moriç Ağa'dan almıştır. Geniş avlusu dükkânlarla çevrilidir. Eskiden, üst katında misafir odaları, avlusunda at ahırları bulunan kervansaray niteliği taşırmaktaydı. Kemerli kapıdan girilen handa halı, kilim ve hediyelik eşyaların satılmaktadır. Avlusunda ıhlamur ağaçlarına ev sahipliği yapan han, hoş vakit geçirilecek kahvehane ve restoranlar barındırmaktadır.

Çarşıda uygun bir mekânda Boşnak kahvelerimizi yudumlarırken hem yorgunluğumuzu atıyor hem de çevremizi, insanları fotoğraflamaya devam ediyorduk. Sıcak ve samimi bir toplumda devam eden programımızın 'arkası yarın' diyerek evimize istirahat etmek için döndük.

Sabah kahvaltımızı küçük bir sokakta, Boşnak börekçisinde yapmayı planladık. Küçük bir mekânda, kümbete benzer kapakları olan tepsilerde, kömür közünün içine gömülü şekilde pişirilen peynirli, kıymalı, otlu ve patatesli çeşitleri sıcak bir ortamda çayla ve isteğe göre üzerine yoğurt ikram edilerek ikram edilmektedir. Yılmaz'la izin isteyerek börek yapımı ve pişirilmesini belgesel haline getirdik. Börekçinin komşusunda ihtiyaç sahipleri ve kimsesizler için kurulmuş aşevi bulunmaktadır. Sokakta 'Sevdam Kahve' isimli akordeon eşliğinde sevdalinka havaları, canlı müzik yapılan ahşaptan inşa edilmiş mekânı da ziyaret ederek gezimize

devam ediyoruz. Ferhadiye Caddesi'nden yürüyerek Saraybosna Katedrali ve Sonsuz Ateş diye isimlendirilen alana geçtik.

SARAYBOSNA KATEDRALİ: Paris'teki meşhur Notre Dame'dan ilham alınarak tasarlanmıştır. Katolik mezhebine bağlı halka hizmet veren bina kurallarına uygun biçimde halkın ziyarete açıktır. Alanda ve katedralin yakınında koruma altına alınmış, gül resmine benzer kırmızı ile boyanmış izlere rast geldik. Bu noktaların Bosna Savaşı esnasında Sırp tarafından gerçekleştirilen havan saldırılarında yere çarpan bombaların izleri olduğunu; "Bosna Gülü" olarak tabir edilen izlerin bu saldırılarda hayatını kaybedenlere adandığını öğrenince bizler de birer fatiha ile evlad-ı fatihani yâd ettik. Katedral ziyaretine bazı arkadaşlarımız girdiklerinde mekâna ve ortama münasip davranmadıklarından ikaz edilmiş ve ikazı çok dikkate almamaları sebebiyle katedral dışına alınmışlardır. Önceki gezilerimde de kiliseler benim ilgimi çekmediğinden ben dışarıda insanlar ile sohbete koyulmuştum, dışarıya çıkarılan arkadaşları görünce durumu kendilerinden öğrendim. Bir kez daha anladık ki, insanların inandığı kutsallara hürmet göstermek ziyaretçinin kuralı olmalıdır.

SONSUZ ATEŞ: Mareşal Tito ve Ferhadiye Caddesinin kesiştiği noktada yanan "Sonsuz Ateş" 1946 yılında II.Dünya Savaşında ölenlerin anısına yakılmış bir anıttır. Sadece Sırp saldırıları sırasında yakıt sıkıntısı yaşandığı için sönmüş, diğer bir rivayette Sırp çetnikler tarafından söndürülmüş. Ancak savaş bittiğinde hemen yakılmıştır. Caddenin uzantısından yürüyerek savaş sırasında hayatlarını kaybeden çocuklar için yapılan anıtların yer aldığı parka geçtik. Parkın ortasında derinliği olmayan büyük bir havuzun içi çocukların ayak ve el izleri ile donatılmış, Bosna Gülleri'yle şekillendirilmiş, havuzun ortasında masum, kırılğan ve nazik ruha sahip çocukları hatırlatmak isteyen camdan bir anıt ve parkın kenarında vefat eden çocukların isimlerinin yazılı olduğu silindirik sütunlar dikilmiştir. Parkın yeşil alanında ecdadın kabir taşları da bulunmaktadır.

Parka bebek arabasıyla iki küçük kız evladını gezdiren hanımefendiye yaklaştık. Düşüncelerini öğrenmek istedik. TV dizilerinden öğrenmiş olmalı ki; "Siz çocuklarınıza Savaş ismini veri-



yorsunuz. Savaş işte bu” diyerek ve ağlayarak yanımızdan uzaklaştı. Hepimiz birbirimize bakakaldık, sözün bittiği ve boğazın düğümlendiği yer bu olsa gerek. Burada İsmail Bey’in benzer bir hatırasını da paylaşmak isterim; Gazi Hüsrev Camisinde namaz kılarken kendisi cemaatte gördüğü endamlı ancak mahzun simalı bir şahısla sohbet ederken “Savaş için ne düşünüyorsunuz?” sorusuna mermi ile sakat kalan elini göstererek, “Bir gün önce muhabbetle selamlaştığın komşuların sebebiyle elini, hayallerini kaybetmek mi; çaresizlik içinde ailenin katledilmesini görmek mi acı? Ben hala ayırt edemedim.” diyerek gözleri nemli camiden ayrılışını anlatmıştı. Bu halk, yıllar geçse de savaşın acılarını yüreklerinde hissedecekler.

TÜNEL: Mihmandarımız İbrahim Bey’le buluşarak Umut Tüneline (Bosna Tüneli) hareket ettik. Bu tünel savaş esnasında Saraybosna’ya yardım taşımak, yaralı ve hastaların BM kontrolündeki havalimanına ve abluka altında olmayan bölgelere nakledilmesini sağlamak amacıyla 1993 yılında tabiri caizse kaşıkla kazılarak açılmış bir tüneldir. Tünel savaş şartları sebebiyle teknik aletler kullanılmadan, kazma küreklerle el yapımı kazılarak inşa edilmiştir. Boşnakların elinde bulunan İğman Dağı yakınlarındaki Butmir bölgesinde Kolar ailesine ait evin altından

tünel inşa edilmeye başlandı. Sırp mevzileri arasında, uluslararası havaalanının altından özgür dünyaya açılan, yerin 5 metre altında, 800 metre uzunluğunda, 1 metre genişliğinde ve 160 santimetre yüksekliğindeki tünel, 4 ay 4 gün süren yoğun çalışmaların sonucudur. Ev sahipleri Aliya ve Şida Kolar ailesi çalışanların yemek, su gibi ihtiyaçlarını kahramanca karşılamıştır. Rab-bim onlara rahmet eylesin.

Halen yirmi metrelik kısmı yaşananların şahidi olarak ziyarete açık. Burada savaşa ait kıyafet, konserve, haberleşme sistemleri, el yapımı silahlar ve bombalar sergileniyor. Tüneli savaş esnasında günde bin kişinin kullandığı söyleniyor. Tünel ve tünelin açılmasına izin veren ailenin evi korumaya alınmış durumda. Tünel alanında ziyaretçiler için savaş ve tüneli anlatan video ile sunum yapılmakta.

İĞMAN DAĞI: Tünelin hatıra defterine duygularımızı kaydettikten sonra İğman dağına doğru harekete ettik. İğman dağı eteklerinde Vilera Bosna milli parkını ziyaret için uğradık. Bosna’nın tabii güzellikleri içerisinde yer alan ve şelale, akarsu, endemik bitkiler ile kuşların ve rüzgârın sesleri arasında insanı sükûnete kavuşturan harika bir park. Park gezimiz esnasında ülkeyi ziyarete gelen Suudi Arabistan Medine



Üniversitesinde öğretim görevlisi dostlarla selamlaşıp güzel bir sohbetimiz oldu ve USAP olarak Medine'ye davet edildik. Yaklaşık yarım saat süren yolculuk sonrası İğman Dağına ulaştık. Savaş süresince etrafı Sırp kuvvetlerince çevrilmiş olan Saraybosna'nın açık kalan tek cephesi olması sebebiyle önem arz etmektedir. Şehrin kuşatmasını kıran, şehre tıbbi ve insani yardım, mühimmat desteği, askerlere ve özellikle kadın ve çocuklara barınak, cami, yol, hastane, helikopter pisti bulunan ve tünelin başlangıç yeri olarak stratejik bir bölge. Araçtan indiğimizde oksijen çarpıyor. Yoğun bir çam kokusu, renk renk çiçekler, yemyeşil bir arazi, Bosna Bayrakları bezenmiş şehitlikler. Biraz ileride ordu karargâhı olarak ta kullanılan camisi. Issız ve davetkâr. Sadece tabiat ve kuş sesleri kaplamış. Ortamın manevi havası, yaşanan destansı anılar insanda tarif edilmez bir heyecan oluşturuyor. Savaş döneminin İğman dağı Komutanı Halil Brzina'ya sağlık, sıhhat dualarıyla okuyarak ve ziyaret etmek arzusuyla dağdan ayrılıyor. 1984 Kış Olimpiyatlarının yapıldığı Bjelasnica'ya hareket ediyoruz. Aynı yıl inşa edilen tesisler (oteller, dağ evleri) hala faal biçimde kullanılmaktadır. Ziyaretimiz esnasında evlerde konaklayanlar vardı. Uzun ve yorucu olmakla birlikte

keyifli ve muhabbetli geçen bir günün ardından evimize döndük.

Ertesi sabah hazırlıklarımızı yaparak yine yola koyuluyoruz. Mihmandarımız İbrahim Bey ve eşi Meltem Hanım'la birlikte Mostar'a doğru hareket ettik. Yolda ilk ziyaretimiz Sultan IV. Mehmet tarafından yaptırılan Konjic Köprüsü'ne oluyor. 1682 yılında inşa edilen köprü 2009'da Türkiye tarafından onarılıp hizmet vermeye başlamış. Köprüyü geçince nehir kenarında Koniçe, yol kenarında kafe, restoran ve dinlenme yerleri bulunan güzel bir yerleşim bölgesi. Ve bir savaş hatırası: topçu ateşiyle minaresinin tepesi yıkılmış bir cami. Köprü üzerinde Almanya'dan ziyarete gelmiş Çardak ilçemizden hemşerimizle tanıştık. Dünyanın neresine giderseniz gidin bir Türk ile karşılaşsınız.

MOSTAR: Hersek Bölgesi'nin en büyük şehri. Neratva nehrinin kıyısında Mimar Sinan'ın öğrencisi Mimar Hayreddin tarafından yapılan köprü kentin en ilgi çeken yeridir. Nehirden 24 metre yükseklikte ve 30 metre uzunluğunda olan köprünün her iki ayağında kuleler bulunmaktadır. 1992 yılında Sırp ve Hırvatların saldırıları sonucu yıkılan köprü, 2004 yılında TİKA ve UNESCO desteğiyle Türk firmaları tarafından as-

lını uygun olarak tekrar inşa edilmiştir. Köprü-nün batısında Hırvatlar, doğusunda Boşnaklar yaşamaktadır. Köprüye yürüdüğümüzde çarşı içinde küçük dükkânlarda hediyelik eşya satıcı-ları, kafeler bulunmaktadır.

En önemli detaylardan biri de şunu da söyle-meliyiz. Birçok yerde; duvarlarda, yol kıyısında-ki kayalarda, top ve havan mermileriyle hasar görmüş binalarda gördüğümüz bir yazıyı, çarşı girişinde bir mermer üzerinde görmüş olma-mızdı: “DON’T FORGET” Türkçe ‘unutma’ de-mek olan bu ikaz, Bosna’da yaşanan trajedinin tüm dünyaya haykırışı aslında. Not küçük ancak anlamı çok büyük. Köprü’nün üzerinde sevgi-lerini ispat etmek için suya atlayan gençlerin yaptığı eylem, gelenek haline gelmiş. Köprü’nün kuzeydoğusunda Koski Mehmet Paşa Camisi bulunmaktadır. Kitabeye baktığımızda 1618 yı-lında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Orta alanda şadırvan çevresinde eskiden medrese olarak kullanılan odalar şimdi kafe, hediyelik eşya dük-kânlarına dönüşmüş. Özellikle lavanta satıcıları dikkat çekmekte. Biz oradayken hava bir anda bulutlandı ve bardaktan boşalırcasına yağmur yağmaya başladı. Bir kahvehaneye güçlükle sı-ğındık ama iyi islanmıştık. İçerisi kalabalık, her taraftan misafirler gürültülü sohbetler yapı-lıyordu. Almanya’dan bir grup gelmiş, araçlarının şoförü Uşaklı. Kafile malum yapının elemanları olunca adamcağız dertli. Sesimizi yükselterek nutuk atıp, sohbet etmeye başlayınca kafile yağmur yağ demeden kahveden ayrıldılar. Salon bize kalınca rahat rahat çaylarımızı içtik, akabin-de cami ziyareti sonrası Blagay Tekkesi’ne doğru yola çıktık.

BLAGAY TEKKEŞİ: Tekke Mostar’a 20 km uzaklıkta ve Buna Nehri’nin kaynağında ku-rulmuştur. Nakşibendi tekkesi olarak faaliyet gösteren mekânın içerisinde türbe, misafirha-ne, kafe ve güllerle bezeli bahçe bulunmakta-dır. Sarı Saltuk veya Alperenler Tekkesi ismiyle anılan tekke ilk olarak Bektaşî Tekkesi olarak kurulmuştur. “Giden şanlı akıncı ne gün döner yurduna” nidasına karşın erenler dönmemişler yurtlarına, gittikleri yerleri yurt edinmişler. Ara-cımızı otoparka bıraktıktan sonra nehir üzeri-ne kurulu asma köprüden geçtik, ücretlerimizi ödeyerek tekkeye ziyarete girdik. Girişte kafe,

hediyelik eşya satıcıları, yalçın ve yekpare kaya-nın dibine yapılmış zikirhane, türbe ve mescid bulunmaktadır. Kayanın dibinden çıkan ve Buna Nehri kaynağını oluşturan suyun debisinin 40 ton olduğu tespit edilmiş. Orta alanda nehrin kenarında restoran, kafe ve seyir yerleri yapı-lmıştır. Binanın çevresine yeşil üzerine ay yıldız bulunan bayraklar asılmış. Mekândaki işletme-cilerin; Balkanlar, Afrika ve Türk Cumhuriyetleri-ni ahtapot gibi saran, insanları sülük gibi emen malum yapının elemanları olduğunu gördük. Bunlardan kurtulmak için gerekli girişimler ya-pılmış ancak netice alınamamış. Tekkede hafta-da iki veya üç gün zikir meclisinin kurulduğu ri-vayet ediliyor. Sohbet ettiklerimizden anladık ki, dışarıda eğlence yapılan mekânda içeride zikir meclisleri kurulmaktadır; “yukarısı bıyık, aşağı-sı sakal” hesabı. Blagay ziyaretimizi tamamla-yıp ayrılırken, erenler adına hep birlikte “bulur mu deli rüzgar o sedayı Allah bir.. Hu! Allah Hu! Erenler” diyerek selamlarımızı mekân sahibine emanet ediyoruz.

POÇİTEL: Yolumuz Osmanlı’nın son sınır kale-si Poçitel’e ulaşıyor. Dubrovnik’le sınır komşusu olan Poçitel Neratva Nehri kenarında kurulmuş. Hâkim tepenin zirvesindeki kale; taştan yapı-lmış evler, hamam, medrese, saat kulesi, cami ve her türlü yaşam alanlarının olduğu son sınır karakoludur. “Taş taş değil bağrındır taş senin, Nereni nasıl yaksın söyle bu ateş senin” nida-larında geçtiği gibi ateş her yeri yakmış yıkmış, savaşta birçok yer zarar görmüş ve halkın çoğu göç etmiş. Her yerde olduğu gibi köyün girişin-de satıcılar, kafeler bulunmaktadır. Kaleye tır-manmak istediğinizde oldukça dik yokuşu olan bir taşlık yola girmek gerekiyor. Kaleye ulaştı-ğınızda dinlenme ihtiyacı kendini hissettiriyor. Kalenin dar merdivenleri küçük menfezlerle aydınlanıyor ve harika manzaraları izleme im-kânı sunuyor. Kale çatısı kalın kerestelerle inşa edilmiş ahşap bir yapı. Kontrol pencerelerinden soğuk rüzgârın ürpertisi ile manzaranın çekicili-ğini izlemek için mükemmel bir mekân. Köyün kiremit çatıları, taş evler, nehrin akıntısı, tabi-atın göz alabildiğine yeşilliği; bol bol fotoğraf çekmemize imkân tanımakta. İnşte ziyaret et-tiğimiz caminin görevlisi ziyaret için ücret talep edince sözlerimiz ile hareketlerimizin uyumsuz olmaması gerektiği nasihatinde bulunduktan

sonra meydana iniyoruz. Ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlerle tanışıp hediyeler verirken Antalya Elmalı'dan gelen teyzelerle selamlaşıyoruz. Muhabbet ve kısa hasbihal sonrası mendil hediyelerini takdim ettikten sonra helalleşip, son noktadan geri dönüyoruz.

Yolculuk ne kadar yorucu olsa da Sevdam Kahve'de bir kahve içmeden gün bitmez diyerek mekâna girdik. Amatör ve profesyonel sanatçılar Boşnak türküleri, seveda ve hasret şarkıları söylüyorlar. Anlamasak da müziğin ritmi hoş geliyor, çay kahve derken ertesi gün devam edecek yoğun programlar için istirahate çekiliyoruz.

Yeni güne birlikte rotamızı, vezirler şehri olarak bilinen Travnik olarak belirledik. Saraybosna'ya iki saat mesafede olan Travnik'e giderken Bosna Piramitleri olarak bilinen bölgeyi ziyaret ettik. Bosna Piramitleri veya bulunduğu şehrin adıyla Visoko Piramitleri (iki piramidin mevcut olduğu düşüncesinden hareketle, biri Bosna Güneş Piramidi, diğeri de Bosna Ay Piramidi) şeklinde de adlandırılmaktadır.

BOSNA PİRAMİTLERİ: Piramitler silsilesinde 5 adet piramit var. En büyük piramit Güneş (Sun) piramidi ve 220 metre yüksekliği ile dünyanın en yüksek piramidi. Diğer piramitler; Ay (Moon), Ejderha (Dragon), Dünya (Earth) ve Aşk (Love). Piramitlerin gizemi arkeolojik kazılar ışığında zaman içinde çözülecektir. Piramitlerin tünellerle birbirine bağlı olduğunu iddia ediyorlar ve bu konuda oldukça teknik çalışmaları var. Ravne tüneli kazısı şimdilik 1500 metrelerde ve çalışmalar devam etmektedir. Kazı esnasında bulunan arkeolojik buluntular yeni açılan müzede sergilenmeye başlanmış. Ravne tüneline rehbersiz girmek kesinlikle yasak. Yan galerilerde kaybolabilirsiniz, zira her ne kadar ışıklandırma varsa da tehlikeler içermektedir. Tünel yer yer tabanında su ile kaplı. Yeni açılan bir galeride suyun kaynağını gördüğümüzde çok hayret ettik. Suyun Japonya ve ABD üniversitelerinde yapılan analizinde zemzemden sonra en has su olduğu tespit edilmiş. Tünel içinde hemen her noktada "manyetik alan" ölçümleri yapılmış ve tünel içindeki galerilerin birinde yekpare bir kütle bulunmuş ve bilimsel incelemesinden sonra taş kütleinin seramik yekpare olduğu belirlenmiş. Kütle üzerine el ile dokunulduğunda bir süre sonra avuçlarda ısınma veya soğuma hissinin yaşanacağı iddia edilmekte. Ayrıca üze-

rinde bazı harflerin yazılı olduğu görülmekte. Müzedeki buluntulardan karbon yaş tayini ile ulaşılan yaş değeri 30 bin yıl öncesine giden organik fosiller, üzerinde hiyeroglif yazılar olan taşlar, belirli bir amaç için şekillendirilmiş keskin kenarlı ve bumerang şekilli taşlar, yine üçgen ve sivri taşlar görebilirsiniz.

AHMIÇİ KÖYÜ: Yola devam ederken Bosna-Hersek'in Vitez şehri yakınlarında bulunan Ahmiçi Köyü'ne uğradık. Ahmiçi hemen hemen herkesin aynı soyadını taşıdığı bir Bosna köyü. Köyün girişinde cami ve bir anıt bulunmaktadır. Hırvat ve Müslümanların birlikte yaşadığı köyde, 1993 yılında Hırvatların ve Hırvat özel birliklerinin yardımıyla Müslümanların evleri tespit edilmiş. 16 Nisan 1993 sabahı saat 05:30'da sistemli bir şekilde çevre köylerle beraber bu köyü de ele geçiren Hırvat Savunma Konseyi'nin özel birlikleri 43'ü kadın ve çocuk toplam 116 sivil, savunmasız Boşnak Müslümanı acımasızca katletmiştir. Birçok Müslüman evlerinin ateşe verilmesinden dolayı yanarak can vermiştir. Savaşın iğrenç yüzünü ve zalimlerin zulmünü görmek için sadece Ahmiçi köyüne gitmek bile yetiyor. Üç aylık bebekten 82 yaşındaki ihtiyara varınca ya kadar 116 tamamı sivil insanı, cuma namazı esnasında sadece katletmekle yetinmemiş cesetleri yakmışlar. Köyün avlusunda bir müzede sergilenen fotoğraflara bakabilmek yürek ister. İnsanın içi parçalanıyor, insan bu kadar mı canileşir? Katliamın unutulmaması için caminin avlusunda yapılan anıta 116 rakamı ile isimleri yazılmış. Halen Müslümanlarla Hırvatların birlikte yaşadığı köyde birbirleriyle görüşmedikleri söylendi. Tekrar yola koyulduğumuzda dinlediklerimizin etkisiyle uzun süre konuşamadık. Nihayet Travnik'e ulaştık.

TRAVNİK: Osmanlı İmparatorluğu'na 19 vezir gönderdiği belirtilen, ayrıca Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Sırp yazar İvo Andrić'in doğum yeri olan bir şehir. Yazarın ödüllü eseri "Drina Köprüsü"dür ve adına yapılmış müze ziyarete açıktır. Camileri, evleri, dar sokaklarıyla Osmanlı şehirleri emsalidir. Hâkim bir tepede kale bulunmaktadır. Kalenin dar bir köprüden geçilen tek girişi bulunmaktadır. İçerisi müze haline getirilmiştir. Fotoğraflar, kıyafetler, silahlar ve özellikle bizde de kullanılan el tezgâhı ilgi çekmektedir. Tezgâhta peştamal ve şal dokunmaktadır. Kalenin camisi yangın geçirdiği için faal değildir ve sadece



minaresi bulunmaktadır. Kaleden baktığınızda tüm şehri izleyebiliyorsunuz. Kaleden aşağıya inerken duvar yazıları dikkatimizi çekiyor; “NEVER FORGET” (Asla unutma). Bosna Hersek’te birçok yerde bu yazıları görmek mümkün. Travnik’teki dostumuz Hasan Bey’in mekânına uğradık. Restoran öğle vaktiydi, lezzetli bir menü sunması sebebiyle mekân tıklım tıklım dolu. Çağlarcasına akan nehrin çevresinde kısa bir gezi ve tanıştığımız öğrencilere hediyelerimizi verdikten sonra bize ayrılan masaya geçtik. Yemek, çay, sohbet derken Hasan Bey’e de hediyelerimizi takdim ettik. Bu esnada kahvelerimiz geliyor. Bosna’da kahve; kulpsuz fincanda ve yanında lokum, sigara ve kibrit ile ikram edilmektedir. Hasan Bey de bizlere Bosna haritası şeklinde duvar saati hediye etti, sonrasında muhabbetle helalleşerek ayrıldık.

Şehri gezmeye devam ediyoruz. Eskiden Müslümanların toplanma merkezi olan ve Süleymaniye Camisi diye de anılan Alaca Camisi’ni ziyaret ettik. Caminin altında alışveriş merkezi üstü ibadethane şeklinde tanzim edilmiş. Caminin içi tarihi halı ve kilimlerle döşenmiş, işleme ve

bezemeleri mükemmel bir cami. Minberin üstünde yeşil zemine ay yıldız bayrak asılı görünce önce şaşırdık. Bosna’da genelde tüm camilerde özellikle minberde bayrak asılı. Bunun minberin hürriyet, tebliğ ve ilan mekânı olması sebebiyle olduğunu öğrendik. Travnik’te mandırıcılık sebebiyle süt ve süt ürünleri meşhur. Şehri gezerken kible yönünde küçük bir şarküteriye girdik. Tezgâhtar hanımefendi mahcup bir şekilde Türkçe bilmediğini söyledi. Bize ayran ikram etti, biz de mendil hediyemizi sunduk. Tadımlık peynir aldıktan sonra helalleşip ayrıldık. Gezimiz Travnik Medresesi’ne (İmam Hatip Lisesi) doğru devam ediyor. Yolun bir kenarı hafif tepe ve yeşillikler içinde bembeyaz mezar taşları ile bezeli. Bosna Hersek’te mezarlar, nehirler her an rast geleceğiniz çevre fonlarıdır. Kabristan ziyareti sonrası medreseye geçtik. Medrese kızlar ve erkekler olarak iki bölüm halinde. Erkekler bölümünü ziyaret ettik. Tito zamanında büyük bir kereste fabrikası olarak kullanılan binanın orta alanı spor salonu ve mescid olarak kullanılmaktadır. Alt kat odalar ders sınıfları, üst katları yatakhane olarak tanzim edilmiş. Öğren-



cilerle sohbet ettik ve yayınladıkları dergileri inceledikten sonra hep birlikte ikindi namazını kıldık. Hatıra fotoğrafları çektirip ayrılıyor. Ayrıldığımız esnada teneffüs vakti olduğundan kız öğrenciler bahçeye çıkmışlardı, onlarla da ayaküstü sohbet ediyoruz. Diğer mekânların ziyaretini iptal ederek Saraybosna'ya dönüyoruz. Sebebi çok önemli; akşam İğman Dağı Komutanı Halil Brizina (Şeyh Halil Hulusi Nakşibendi el-Bosnevî)'yı ziyaret edeceğiz.

Halil Brizina Mostar doğumlu, iki yüksek lisansı bulunan ve halen yirmi üç tekkenin sorumluluğunu üstlenmiş bir zat. Bosna Savaşı esnasında İğman Dağını geri alan 7.Tugay'ın komutanı olan ve Dayton Anlaşması sonrası Aliya İzzetbegoviç'ten izin isteyerek ordudan ayrılan bir komutan ve gönül eri. Yatsı namazını tekkenin bahçesinde bulunan camide eda ettikten sonra bizi sohbet salonuna aldılar. Bir müddet sonra Halil Brizina geldi ve bizi takdim ettiler. Tüm arkadaşlar hürmeten elini öptükten sonra, sıra bana gelince, kendisi 'estağfirullah' diyerek gönül erlerinin yaptığı hâl ile musafahalı bir şekilde kucaklaştık. Tüm salonun gözleri benim üzerimde "Şeyhin itibar ettiği, Türkiye'den gelen bu zat kim?" dedikleri gözlerden okunuyor. Daha sonra mescide geçtik ve kurulan tevhid zikri halkasına önce kenarda misafir olarak sonra halkaya davet edilerek iştirak ettik. Sonra Türkçe ve Boşnakça ilahiler okundu. Akabinde Kadiri-Mevlevi usule göre zikir başlayınca bir arkadaşımız dâhil oldu. Ancak usule ayak uy-

duramayınca nezaketle halka dışına atıldı. Merasimi Bosna'ya, Türkiye'ye ve İslam âlemine dualarla bitirdiler. Zikre, hanımların caminin üst katında dâhil olduklarını öğrendik. Daha sonra tekrar sohbet salonuna geçtik. Çaylar içilirken Halil Brizina, ramazan programı yaptıklarını ve önceden planlanmış bir toplantıları olduğunu söyleyerek bizden müsaade istediler. Kendileri toplantılarına, bizler de arkadaşlarla ve yeni dostlarımızla sohbetlerimize devam ettik. Toplantı sonrası Halil Brizina bizi tekrar davet etti, Türkiye, Bosna ve Müslüman âlemi ile ilgili yararlı bir sohbetimiz oldu. Bu esnada mihmancılarımız ve ev sahibimiz İbrahim kardeşimizin eşi Meltem Hanım, hanım cemaatine nazar boncuk iliştirilmiş beyaz mendillerden selamlarımızla takdim edince hayret ve muhabbetle karşıladıklarını aktardı. Herkesle helalleşip ayrıldık. Arkadaşlar el öpme halini ısrarla sormaya devam edince ben de "Şeyh olduğumuzu illa birilerinin mi göstermesi lazım." diyerek espriyle cevap verdim. Bu ziyaretimizde bir arkadaşımız sigara içildiğini duyduktan sonra gelmeyeceğini söylemişti. Dönüşte ziyaretimizin zenginliğini anlattığımızda pişman oldu ama yapacak bir şey yoktu. Anladık ki son pişmanlıklara yer vermemek lazım. Ertesi gün Bosna'da son günümüz olması sebebiyle biraz da buruk bir ruh haliyle istirahate çekildik.

Son gün veda ziyaretlerinde bulunmamız gerektiğinden programa erken başladık. Sabah kahvaltımızı hemen hemen her gün selamlaştığımız Betim Motto'da yaptık ve hediyesini vererek vedalaştık. Ruhu şad olsun Aliya İzzetbegoviç'in "Beni şehitlerimin yanına gömün." vasiyeti gereği defnedildiği Kovaçi Şehitliği'ni ziyaret ettik. Aliya'nın kabri mütevazı ve gözlerden uzak, sükûnet halinde. Yol kenarındaki kabristanda da ecdadın kabirleri bulunmaktadır. Hepsine Fatihalar, Yasin-i Şerifler, dualara hediye ettik. Sonra karargâh olarak kullanılan ve uzun bir cephe tüneliyle bağlantısı olan Aliya Müzesi'ni geziyoruz. Müzede Aliya'nın şahsi eşyaları, devlet nişanları, savaş zamanı hatıraları yanında su borularından yapılan tüfekler, konserve kutularından yapılan el bombaları vb. milletin canını dişine taktığı mücadele silahları, fotoğraflar sergilenmektedir. Hatıra defterine notumuzu yazdıktan sonra manen merhum başkumandanla helalleşip ayrıldık. Kabristanın diğer tarafında TİKA tarafından res-

tore edilen Hacı Sinan Tekkesi'ni ziyaret ettikten sonra sokak aralarında yürüyerek ve halkla selamlaşarak tekrar çarşıya indik. Yılmaz Şentürk hocanın Türkiye'de iken bir vesile ile haberdar olduğu, ilginç bir hayat hikayesine sahip birini ziyaret ettik: Avukatlık mesleğini bırakarak ıtri-yat (koku) mesleği ile meşgul olan Tarık Lusija. Kendisinin, Başçarşı'daki 'Kalemi Misk' isimli dükkânını sorarak ve sokağı kaplayan kokuları takip ederek bulduk. Tarık Lusija, Bosna savaşı sırasında yedi yaşındayken annesi ile bir parkta patlamaya şahit olur ve o günden tek hatırladığı kötü ve dayanılmaz bir kokudur. Bugün bile ne ölen insanlardan ne patlamanın şiddetinden bahsetmektedir. Aradan geçen 22 yılın sonunda avukatlık mesleğini bırakarak parfüm/esans yapmayı meslek hâline getirmiş. Dükkânın mistik havası dakikalar içinde sizi mest ediyor. Sohbe başladığımızda ıtri-yat hakkında bilgi ve birikiminin oldukça fazla olduğu anlaşılmakta. Kokuların ne zaman ne şekilde kullanılacağından, beden ve karaktere göre koku tercihlerine kadar, hatta kokuların içeriklerine kadar detaylı bilgiler veriyor. Mekânda bakır mangalda orijinal bir tütsü yaktı. Ve raflarda bulunan kokuları tek tek anlattı. Bileklerimize nergis kokusu sürerek bizi kokulandırdı. Mis ile uğraştığından mistisizmle de meşgul olası gayet normal. Kendisinin özel alanı olan hatırat ve eşyalarını görmemize izin vererek bizi onore ettikten sonra her birimize birer şişe misk ikram etti. Ücretini vermek istememize rağmen bedelinin dostluk olacağını ifade ederek reddetti. Güzel bir dost kazanmış olmanın mutluluğu ile helalleşerek sevgiyle ayrıldık. Dostluğumuz halen devam etmektedir.

Gazi Hüsrev Bey Camisi'nde ikinci namazını cemaatle eda ettikten sonra tekrar gelmek dualarımızla Sebil'den suyumuzu içtik.

Acılar yükleyen savaşın izlerini her yerde görmek mümkün. Binalarda mermi izleri, sokaklarda şehit düşenlerin isimlerinin yazılı olduğu tabelalar, duvarlarda "don't forget" yazıları, kaldırımlarda Bosna Gülleri, gaziler ve rehabilite merkezleri. Ayrıca tarihi yapılar, tabii güzellikler, çağıldayan nehirler, Osmanlı'nın izlerini hiç beklemediğiniz bir anda karşınıza çıkmakta. Bütün bunlar, Balkanlar da Müslümana Türk, diye seslenmekte.

Son sabah erken saatlerde hazırlıkları tamamladıktan sonra mihmandarımız ve ev sahibimiz İbrahim kardeşimiz aracılığıyla bizi havalimanına bıraktı. Ayrılık hüznü, yurda dönmek mutluluğu bir arada hep birlikte Bosna Marşını söyledik.

Allah'ın mavi arşına

Mabetlerden tekbirler yükseliyor

Bunlar benim ülkemin şarkılarıdır

Bütün ovalar, bütün dağlar bu şarkıyı haykırıyor.

Kanlı toprak üzerine kurulmuş

Sevgili kız, haşin kız Bosnam benim

İki gözüm gibi korurum seni

Çünkü ben senin oğlunum, ben seninim senin.

Orada, Tuna'da altın tohum

Drina'da mavi şafak

Neretva'da güneş batar

Ovalarda yayılan sava.

Kanlı toprak üzerine kurulmuş

Sevgili kız, haşin kız Bosnam benim

İki gözüm gibi korurum seni

Çünkü ben senin oğlunum, ben seninim senin.

Eğer düşman senin sınırlarına

Şanlı atalarının hatıralarına dokunursa,

Bu dağlar, bu ovalar için canlarını verecek

Şehitlerin kanlarında boğulacaktır.

Bosna programımızda ilk günden dönüşümüze kadar mihmandarlık ve ev sahipliğini saygı ve fedakârlık içinde yapan, yardımlarını esirgemeyen kardeşimiz, dostumuz İbrahim Gencer Bey'e ve sevgili eşleri Meltem Hanımefendi'ye çok teşekkür ederiz. Allah bahtlarını, gönüllerini ve işlerini bereketli ve açık eylesin.

NOT: Meraklısı için iki kitap tavsiyem olacaktır.

MEYRA Bir Bosna Hikayesi, Sinan AKYÜZ

LEYLA Bir Bosnalı Kız, Alexandra CAVELIUS

İhanet Etmeyen Tek Kişi:

DELİ

“Üç pula sattılar emaneti. Bekçiliği bile beceremediler”

Anadolu’nun ücra bir köşesi değildi, imkanları da bir köye nazaran oldukça iyiydi. Bin yıllık bir kültürün bekçiliği ile nasiplenmişlerdi. Bu kıymetli emanet, yüzyıllarca yöredekilere aş olmuş ama biraz da şımartmıştı belki.

Sıcak bir yaz gününün akşamında hem günün yorgunluğunu hem de eş-dost ile muhabbet özlemiyle köyün kahvesine indim. Çocukken birlikte koşturduğumuz, oynadığımız arkadaşları uzaktan görünce, “Ne ara bu kadar büyüdük” demeden edemedim. O zamanlar büyümenin insan olana yükler yüklediğini de bilmezdim.

Mallarını çıkaran, işini bitiren sanki kahveye koşmuştu. Arkadaşların masasına selam ile vardım. Tahta sandalyeyi çekip hemen yanlarına iliştim.

Büyülü bir ortam gibiydi, duvarlarındaki resimler ve işlemeli kilimlerin sarmaladığı kahveyi, çayın mis kokusu ile her masadan yükselen belli belirsiz bir uğultu tamamlıyordu.

Bana huzur veren havayı kaçırmayacasına içime çekerken yan masadan Emin ağamın bana seslendiğini duydum:

“Eee okubban gari, bizi de, köyümüzü de unuttur gidersin”

Dedi demesine de cevap veremedim, acı bir gülümsemeyle mukabele edebildim. Sanki boğazım düğümlendi. “Gerçekten de böyle mi olacak?” diye aklımdan geçirirken radyodan yükselen bir ses hüznümü acıya çevirdi:

“Yağar yağmur, yer yaş olur aman

Yağar yağmur, yer yaş olur aman

Uçan da kuşlar bi danem serhoş olur

Bade içen bir hoş olur aman

Bade içen bir hoş olur aman

Ah gidi baygın aygın güzelim yar olaydın

Kokulancek bi danem yar olaydın”

Talip agam bağlamasına değil de gönül telime vuruyordu sanki. O vurdukça boğazım çözülürdü, hayır çözülmedi, boğazıma takılan her ne ise aşığıya doğru inerken parçaladı önüne ne gelirse.

Köyün ‘deli’si yamacıma oturdu birden, gayvacı Üsen abem onu beklercesine çayını koydu önüne.

Yan masadaki Oma agam, biraz da herkes duyusun dercesine, nasıl para kazandığından, ne kadar kar ettiğinden bahsediyordu. Oysa onun başkalarının damgasını kullandığı herkesçe bilinirdi. Hakkı olmayanı hak bilir, yaptığını yanına kar zannederdi.

Bizim ‘deli’ beş tane şeker attı çayına, bir hışımla başladı karıştırmaya. Sanki şekeri eritmiyor, kaşığı, demir döver gibi vurdukça vuruyordu ince belli bardağa. Narin bir kuşu tutar gibi iki eliyle kavradı bardağı, aceleyle bir yudum aldı, çayın yarısını içmişti bile. Usulca masaya uzanıp bardağı bıraktı. Bir haller olmuş gibiydi. Yanımda oturan ‘deli’ gitmiş, akliselim bir adam gelmişti. Bana doğru eğildi, kimse duymasın der gibi fısıldadı:

“Bunlar ihanet etti. Üç pula sattılar emaneti. Bekçiliği bile beceremediler. Onlar gibi olma, sen ihanet etme!”

Duyduklarımın gerçek olup olmadığını düşünürken, “deli”nin yüzündeki ifade tam anlamıyla mahcubiyetti, sanki ‘sırrı açığa vurmuş’ gibiydi. Kalktı masadan. Yanımdaki o adam gitmiş, bizim “deli” geri gelmişti. Artık deliydi.

Usulca yürüdü gece içre, karanlıkla birlikte ‘sır’ oldu.

Araboğlu Şubat/2021

Geçmiş yıllarda Yatağan’da bir kahvede sohbet.





Söke Savuca Fatma Suat İlköğretim Okulunda öğrenciler...

BALIKSIZ DENİZ

Hüseyin YAVUZER

Acıpayam İmam Hatip Ortaokulu
Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Hey gidi yıllar! Bundan yıllar evvel bulunduğum ortamda biri bu sözlerle lafa girse can kulağı ile onu dinlemeye başlar ve “Adam neler yaşamış be” demekten kendimi alamazdım Aradan epeyce bir zaman geçmiş olmalı ki şimdi aynı sözlerle ben bir şeyler anlatmaya başlamışım.

Hey gidi yıllar! Yıl 2000, insanlarda Milenyum heyecanı... Bendeki heyecan ise bambaşka... En sonunda mezun oluyorum Fakülteden. Yıllardır özlemini kurduğum mesleğime kavuşuyorum artık. Öğretmen olacağım, öğrencilerim olacak, onları en güzel şekilde yetiştirip ülkeme faydalı bireyler olarak yetiştirmelerini sağlayacak adeta onları nakış gibi işleyecektim. Ve atamalar belli oldu; ilk tercihim olan Aydın ili... Belirtilen günde yeni atanan tüm öğretmen arkadaşlarımla kuralarımızı çektik. Bu öyle müthiş bir heyecandı ki bana çıkan okulu okuyamadım. Hemen yanımdaki görevli gür sesiyle okudu elimdeki kağıdı; “Söke Savuca Fatma Suat İlköğretim Okulu” Hemen arkadaşlarımla Söke’ye giderek görevime başladım.

O geceyi unutamam, sabah bir türlü olmamıştı. Bir an evvel sabah olmalı ve ben

öğretmenlikteki ilk günüme başlamalıydım. Öğrencilerime kavuşmak için sabırsızlanıyordum. Meğer sabırsızlıkla bekleyen sadece ben değilmişim. İlk gün Okul Müdürüm bana nöbet yazmış, hem de girişteki bahçe kapısı önünde. Nöbet yerini gösterip buradan hiç ayrılmamam gerektiğini gayet ciddi söyleyince ben de üç teneffüs oradan hiç ayrılmadım. Üçüncü teneffüs sonunda tüm kadro yanıma gülerек gelince ancak anlayabildim bunun “Hoşgeldin Şakası” olduğunu. O gün bana şaka yapan sadece öğretmen arkadaşlarım değildi, öğrencilerde bu konuda organize olmuşlar; Sonradan beşinci sınıf öğrencisi olduğunu öğrendim öğrenci hemen önümde bayıldı. Bir anda tüm öğrenciler bayılan öğrencinin başına toplandı, ben panikle açılmalarını söylerken bizim şakacı müthiş bir ustalıkla ayılmaya başladı. Aklıma, şuuru yerinde mi acaba sorusu düştü ve çocuğa adın ne diye sordum. Çocuk durdu, durdu ve gözlerime bakarak aynen şunu dedi; “Hz. Şaban” Akabinde tüm öğrencilerin o güzelim gülüşleri...

İlk günün acemiliğinden sonra derslere başladık, ben öğrencilerime onlar da bana

alıyorlardı. Müdürümüz 9/A sınıfının rehber öğretmenliğini bana vermişti. Sınıftaki tüm öğrencilerimle tanışıp kaynamıştım fakat biri dışında. Listede adı olup da sınıfta olmayan ve her gün “Devamsız” olarak yazılan öğrencim; Deniz Biyan...

Deniz, beşinci sınıfı okumuş fakat altıncı sınıfta okula hiç gelmemişti. Sınıf arkadaşları diğer sınıfta teyzesinin oğlu olduğunu söylediler. Hemen onu buldum ve Deniz’in okula neden gelmediğini sordum, o da kıyafeti olmadığı için gelmediğini söyledi. Bu çözülemeyecek bir sorun değildi. Artık benim bir maaşım vardı ve Deniz’in okula kazandırılması gerekiyordu. Denizle en sonunda tanışabildik, adını adeta gözlerinin renginden almıştı. Ama o gözlerde bir durum vardı sanki hep buğuluydu. Nitekim okula başlamasının ikinci gününde konumuz “AİLE” İKEN Deniz hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başladı. Ben ne olduğunu anlayamamıştım. Sakinleşmesi için birkaç arkadaşıyla dışarıya gönderdiğimde gerçeği sınıftaki öğrencilerimden öğrendim.

O yaz, Deniz’in annesi, aile içinde yaşanan tartışmayı önlemeye çalışırken kaza kurşunu ile vurularak vefat etmiş. Annesinin vefatından kısa bir süre sonra babası başka bir kadınla evlenerek annesiz kalan Deniz ve kardeşlerine üvey anne şokunu yaşatmış. Yaşanan bu kötü olaydan sonra çocuklara daha fazla sevgi verileceğine maalesef çocuklar günden güne dışlanmış. Öyle ki; üvey anne ve baba içerde yemek yerken çocuklar mutfakta onlardan ayrı yemek yiyormuş. Çocuklardan duyduğum her cümle adeta yüreğime bir hançer gibi saplanmış, boğazım düğüm düğüm olmuştu. Meğerse ne kadar yanılmıştık; Deniz’in sorununun kıyafet olduğunu düşünmekle... Keşke öyle olsaydı, keşke bir değil yüz kıyafet alarak onu mutlu edebilseydik. Ama maalesef... Çocukları dinledikçe kötü haberler gelmeye devam ediyordu; kar-

deşi Barış hastaymış ve hastalığı giderek ağırlaşıyormuş. Duyduğum bunca şeyden sonra ayakta duramaz olmuş, beynim zonklamaya başım çatlarçasına ağrımaya başlamıştı. Kendi kendime şu cümleyi söylüyordum; “Deniz’im ağlamasında kimler ağlasın!”

O günden sonra Deniz’in yeri bende çok daha özel olmuştu. Okulda teneffüslerde sınıf olarak onun etrafında adeta pervane oluyor, onun sevdiği oyunları oynuyor fırsat buldukça da dertleşiyorduk.

Yine birgün Deniz çok durgundu. Bir fırsatını bulup “Konuşmak ister misin?” diye sorunca başını tasdik edercesine öne eğdi ve anlatmaya başladı:

“Öğretmenim, dün akşam babam balık almış ben ve kardeşlerim akşam yemeğinde balık yiyeceğiz diyerek çok sevinmiştik, annem (üvey) balıkları pişirmeye başlayınca pişen balıkların kokusundan daha da sabırsızlanmaya başladık. Son balıklar da kızarınca biz sofraya oturduk fakat babam bizi sofradan kovdu. Onlar içerde balık yerken bize çünkü çorbayı yedirdiler. Barış çok ağladı öğretmenim, bende çok ağladım” dedi ve ağlayarak koştu gitti. Ben yine şoklardaydım. “Bu nasıl olur? Bunu nasıl yapa bilirler” sözleri ağzımdan istem dışı çıkıyordu.

Bu olaydan sonra babayla ne kadar iletişim kurmaya çalışsam da bir türlü kuramıyor her defasında çocuklar size yalan söylüyor diyerek konuyu kapatıyordu. Bu olaydan kısa bir süre sonra Deniz’in kardeşi Barış vefat etti, o minik yüreği ve hasta bedeni daha fazla bu olayları kaldıramadı. Ve maalesef Deniz’im okuyamadı, bir otelde iş buldu, babasıyla irtibatı tamamen koptu

Bu olay 2000 yılında oldu. Yıl 2019 ve ben ne zaman pişen bir balığın kokusunu alsam Deniz’im aklıma gelir. Balıksız Deniz’im...



ÇINTAR VE TOP TARHANA

Mustafa KÜTÜKCÜ

Yirmi sekiz yaşıma kadar bilmediğim bir mantar türü olan ÇINTAR ve TOP TARHANAYI anlatmak istiyorum bu yazımda.

Köy çocuğuyum. 12 yaşımı bitirip 13.yaşıma girdiğimde ailece şehre göç ederek yerleşmiştik. Yani, “şehirli” olmuştuk. Fakat, köy hayatının ve fakir aile çocuğu oluşumun yoğurduğu kişiliğim hiçbir zaman değişmedi. Doğal gıdalara, köy hayatının olmazsa olmazı olan şeylere karşı zaafım her zaman varlığını sürdürdü.

Eğitim hayatım süresince hep çalıştım. Çalışarak okudum. Gecem, gündüzüm birbirinden ayırt edilmez oldu. Neticede bir meslek sahibi oldum. Öğretmen olarak göreve başladığım ilk yılın yaz tatilinde nişanlandım, ikinci yaz tatilinde de evlendim.

Düğünümüzü yaptığımız zaman yaz mevsiminin yarısını geçmiş, güne giriyorduk. Temmuz sonunda düğün yapmış, Ağustos başında görev yerimizdeki evimize yerleşmiştik. Eylül ayı o sene bol yağışlı geçmişti. Ekim ayının ilk günleri güneşli günler olmuş, güz sebzeleri ve mantarlar coşmuştu. Bazı günler, çalıştığım Kuyucak Köyü okuluna ormanlık

araziden yürüyerek gidiyordum. Yalnız değildim. Yanımda birlikte gidip-geldiğim iki öğretmen arkadaşım daha vardı. Birisi Yatağan’ın yerlisi olan Ali Aslanbay, diğeri de memuriyet dolayısıyla Yatağan’a gelmiş olan Uğur Seçal idi.

Bir Pazartesi sabahıydı. Hafta sonunda Denizli’deki ailesini ziyarete gitmiş olan Uğur Seçal arkadaşımız henüz gelememişti için ormanlık araziden Ali Aslanbay ile birlikte gidiyorduk. Ben birkaç tane mantar gördüm. Cinsini bilmediğim için önemsemedim. Tam geçip gidiyorken arkadaşım Ali: “Allah be! Çıntar çıkmış!” diyerek yerdeki mantarları topladı. İlerledikçe birkaç tane daha bulduk. Arkadaşım: “Bugün öğlen yemeğimiz zenginleşti. Hadi iyiyiz!” dedi. Ben, okula varıncaya kadar bu mantarlarla ilgili hiçbir şey sormadım. Okula vardıktan sonra, okulun lojmanında duran müdürümüz Ali Koç’un eşi Sevim ablaya mantarları vererek: “Yenge, bunları sen halledersen; öğleyle beraber yiyelim.” dedi. Dediği gibi de oldu ve öğle yemeğinde o “Çıntar” mantarının tadına baktım. Gerçekten güzel bir lezzeti vardı. Çıntar hakkında ilk bilgilerimi de yemek esnasında arkadaşlardan aldım. Köy çocuğuydum ama bu man-



Mustafa Kütükcü top tarhana kararken.

tar türü hakkında bir bilgim yoktu. Yeni tanıştım. Benim bildiklerim Kuzugöbeği, Kara Kavuk, Dolaman ve Çayır Mantarı ile sınırlıydı.

Okuldaki mesaimizi tamamlayıp tekrar Yatağan'a geldiğimizde artık ÇINTAR diye bir mantarın varlığından ve lezzetinden haberdardım. Akşam yemeğinde eşime de bahsettim. Meğer eşim biliyormuş. Ve: "İnşaallah çok olur da, bol bol yeriz!" diye de dua eder gibi konuştu.

Bazı yerlerde "kanlıca" adı verilen Yatağan'da "çıntar" denilen mantar...

Ertesi günü okuldan geldikten sonra gazete bayiine uğramış, günlük gazetemi ve ekmeğimizi almış eve geliyordum ki eve yakın köşe başında bir büyük kasa içine doldurduğu çıntarları satan komşuyu gördüm. Eşime de sürpriz olsun diye bir kilo alıp geldim. Fiyatı da çok ucuzdu. Düğünden çok borçlu çıktığımız için ucuza beslenme bizim işimize geliyordu. Akşam öğününde zevkle yemek için hazırlığa giriştik. Bir ara kapı tıkladı. Açıp baktığımızda eşimin teyzesi (Merhum Hörü teyzemiz.) kapıdaydı. "Bağ yanından geliyom ben. Evde olceeseniz size oturmaya gelcez bu aaşam." Dedi. Eşim, teyzesinin sesini duyunca hemen mutfaktan koşup geldi. "Evdeyiz evde... İsterseniz yemeğe gelin. Mustafa çıntar almış, onu temizliyorduk. Gelin beraber yiyelim." Dedi. Hörü teyze de: "Ben de top tarna gaynattım, alıp gelem de beraber yiyem maydam." Dedi. Biz hazırlığımızı tamamlamak üzereyken ailece geldiler. Sofraya bol yeşillikli bir salata ilâvesi ile o günkü akşam öğünümüzü cümbür cemaat neşe içinde yedik. Top tarhana çorbasını ilk kez yemiştım. Benim doğup büyüdüğüm Bozkurt ahalisinin yaptığı tarhanadan tek farkı biraz daha ekşi bir lezzete sahip olmasıydı. Sonraki günlerde ise hemen hemen iki ay boyunca

ca her gün bir öğün çıntar yedik dersem mübalâğa olmaz. Eşimin söylediği "İnşaallah çok olur da bol bol yeriz." Sözünü Rabbim dua olarak kabul etmişti sanki. Bize çok iyi gelmişti. Top Tarhanayı da o gün bugündür evimizden eksik etmiyoruz. Ha bu arada şunu da ekleyeyim: Top Tarhana hamuru ilk yapıldığında hamur olarak da yeniliyormuş. Onu da öğrendim. Hem de ilginç şekilde.

Ben, yiyecek ayırımı yapmayan bir insanım. "İnsan boğazından geçecek ne varsa ben yiyebilirim; hamurla kömürden gayrı." Diye sürekli söylerim. Yıllardır bizim top tarhanamızı sürekli akrabalar yaparlar. Biz kendi usulümüzce yaptığımız toz ya da Yatağan'da söylendiği şekliyle "ovalama-öveleme tarna" yaparız. Akrabaların yaptığı top tarhanaya da katkıda bulunur, payımızı alırız ve afiyetle yeriz. İki sene evvel bu hazıra konma yerine yapım esnasında bulunma nasip oldu. -Şimdi bir fotoğraf da ekleyerek bunu gösterebilirim. İspatlı yani.- Tarhana hamurunu kardık, pişirdik, kazandan aldık; birazı hemen bölündü ve ortaya konuldu. Yanına bir sahanda eritilmiş tereyağı konuldu. Ellerde kaşıklar... Bir parça hamur kaşık ile bölünüp tereyağına bandırılıyor ve lüp... gidiyor. Yanında bol köpüklü ayran ve acı biber turşusu da var...Ehh..Daha ne isterim ben?

Tabii benim; "Yemediğim bir hamur, bir kömür kaldı." Lâfının da yarısı böylece gitti... Geriye kaldı kömür. Onu da bana tarhanayı beraber yapıp yediğimiz, eşimin teyzeoğlu olan Bünyamin hatırlattı. "Enişte, merak etme. Onu da yediririz. Beraber bir mangal yakalım, eti sana kömürle karışık yediririm." Deyince kakhahalar attık.

Ha... Şimdi benim kendi cephemden söylediğim bu sözü siz bir de şöyle anlayın: Allah, kullarına öyle nimetler veriyor ki, mevsim mevsim bu nimetlerle kullarını ihya ediyor. İş-gücü, yeterli geliri olmayan insanlar çıntar mevsiminde dağ-bayır dolaşarak çıntar toplayıp getirerek satıyor ve evinin geçimine katkıda bulunuyor. Sofrasında yiyip tüketerek besleniyor. Satın alıp yiyenler farklı ve doğal gıdalarla sıhhatini korumuş oluyor. Tarhana mı? O, Türk Yemek Kültürünün değışmez ürünlerinden biri.

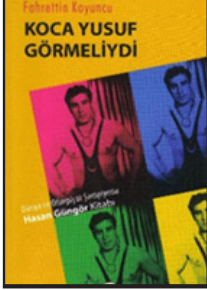
Çıntar mantarını tanıdığım günden bugüne aradan 39 yıl geçti. Ne zaman pazarda çıntar mantarı görsem, mutlaka alırım ve o günlerimizi yâd ederim. Tarhana ise mutfağımızın temel öğesi...

Rabbim, nimetlerine şükür!

YEREL ARAŞTIRMALAR VE BİLGİLENMELERİN IŞIĞINDA ACIPAYAM İLE İLGİLİ KİTAPLAR

Geçen sayıdan devam...

Hazırlayan: Hasan KALLİMCİ

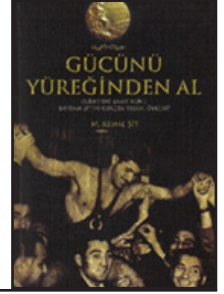


34- Koca Yusuf Görmeliydi / Hasan Güngör Kitabı, biyografi, Fahrettin KOYUNCU, Denizli Belediyesi Kültür Yayını, Ağustos 2010, Denizli

Akşar köyünden çıkarak serbest güreşte Türkiye, dünya ve olimpiyat şampiyonlukları yaşamış; bayrağımızı dalgalandıran büyüğümüz Hasan GÜNGÖR'ün hayatı, damadı, edebiyat öğretmeni Fahrettin KOYUNCU tarafından yazılmıştır. Eser merhumun güreş hayatı ile ilgili fotoğraflara da yer verilmiştir.

35- Gücünü Yüreğinden Al (Olimpiyat Şampiyonu Bayram Şit'in Gerçek Yaşam Öyküsü, roman, M. Kemal ŞİT, Denizli Belediyesi Kültür Yayını, Denizli, Ağustos 2013 / Acıpayam Belediyesi Yayını, Ankara 2017

Akşar'lı, Olimpiyat şampiyonu güreşçimiz Bayram ŞİT'in hayatının anlatıldığı romandır. Oğlu M. Kemal ŞİT tarafından yazılmıştır. Eserin son sayfalarında pehlivanın fotoğrafları da yer almıştır.

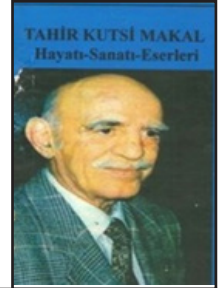


36- Batmayan Güneş (Dodurgalı Ahmet Ali Pehlivan), Mustafa ÇETİN, özel yayın, Denizli 2014

Bu kitapta; merhum edebiyat öğretmeni Mustafa ÇETİN, Dodurgalar'lı Ahmet Ali (Amadalı) Pehlivan'ın hayatını roman tarzında anlatmıştır. Eserin son sayfalarında pehlivanın, pehlivanın mezarının, kızının, torunlarının resimleri-ne yer verilmiştir.

37- Tahir Kutsi Makal (Hayatı-Sanatı-Eserleri), Mustafa CEYLAN, özel yayın, Antalya 2014

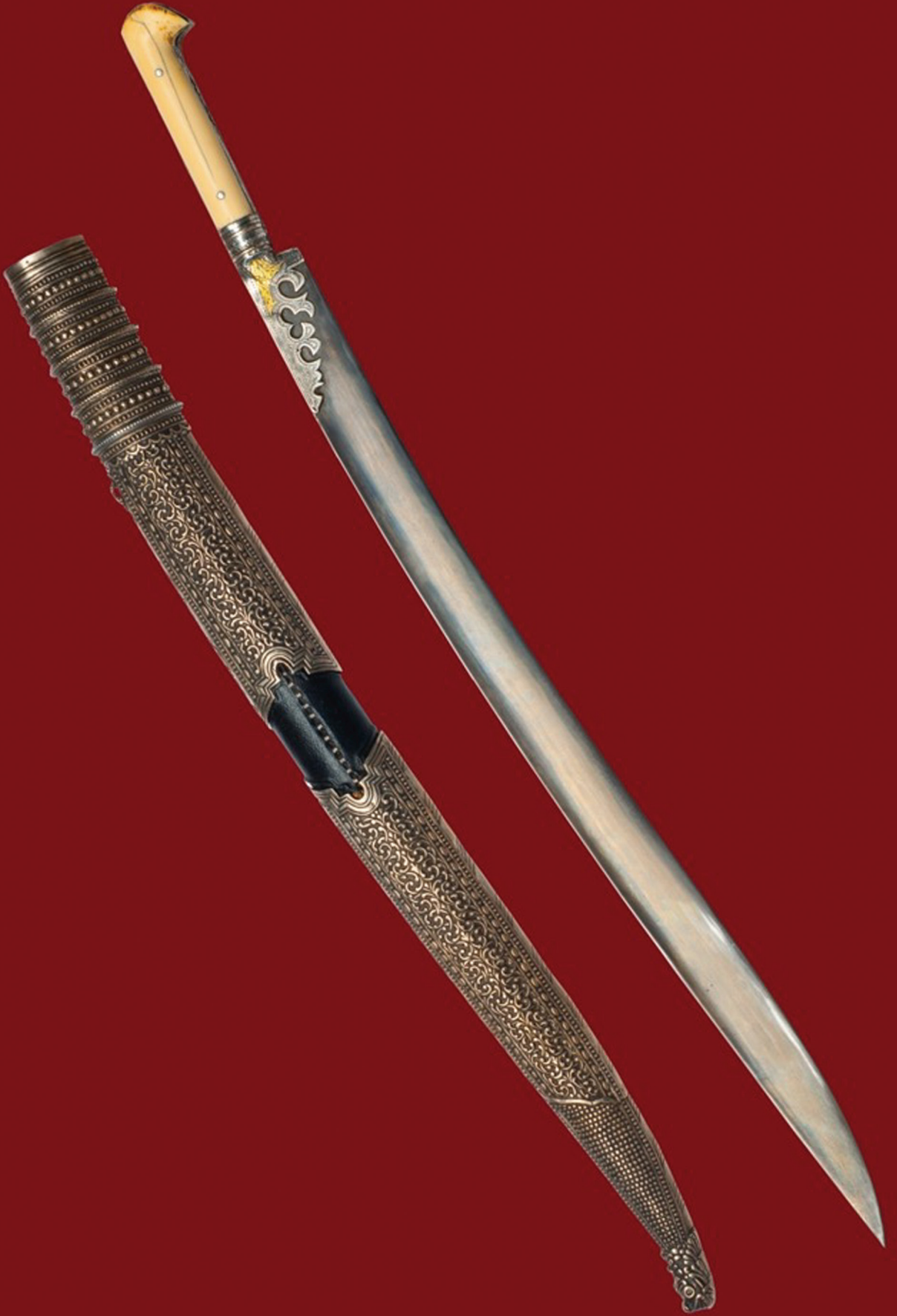
15 Haziran 1999'da İstanbul'da aramızdan ayrılan. Ertesi gün Nuruosmaniye Camiinde kılınan cenaze namazından sonra Büyük Çekmece Mezarlığı'nda dualarla toprağa verilen Acıpayam Oğuz köyünden Tahir Kutsi Makal'ı değişik yönleriyle ele alan bir eser.



38- Şükrü Tekin Kaptan "Hayatı Eserleri Bibliyografyası", Abdülkadir USLU, özel yayın, Denizli 2015

KAPTAN'ın vefatından sonra, onu en yakından tanıyan karikatürist-yazar-şair Abdülkadir USLU tarafından hazırlanmıştır. Eserde merhumun hayatı, kitapları, yazmakta olduğu eserler, katıldığı sempozyumlar, yerel ve ulusal basında yayımlanan yazıları yer almıştır. Merhumun basılı eserlerinin, teşkil edilecek bir komisyonda gözden geçirilerek yeni baskılarının yapılması; yarım kalan çalışmalarının da değerlendirilmesi gerekmektedir.

Devamı gelecek sayıda...



• Güzel bir yatagan ve kını